

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
MARCH '95			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

4

SATURDAY
FEBRUARY '95

ॐ

धनप्रशंसा -

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः

स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः

सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ते॥

कुपण्डितनिन्दा -

यदा किञ्चिज्ज्ञोऽहं विप इव मदान्धः समभव

तदा स्वर्जोऽस्मीत्यभवद्व्यभिर्भ्रममम मनः।

यदा किञ्चिद्विदुः बुधजनसकाशादवगतं

तदा मूर्खोऽस्मीति ज्वर इव मदो मे व्यपगतः॥

येषां न विद्या न तपो न दानं

ज्ञानं न शीलं न गुणो न धर्मः।

ते मृत्युलोकं भुवि शरभूना

मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति॥

वपयोवनसम्पन्ना विशालकुलसम्भवाः।

विद्याहीना न शोभन्ते निगन्धाः किंशुका इव॥

SUNDAY 5

माना शत्रुः पिता वैरी येन बालो न पाठितः।

न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा॥

साहित्यसंगीतकलाविहीनः साक्षात्पशुः पुच्छपिपाणहोम-
नृणाम् स्वादन्मपि नीविमानसभामध्ये वस्यं पशुनाम्॥

७
दग्धाया देव होतु शकतो
न विषमि न याचनो परनिन्दां न कुर्वते
अनाहूता न चायाति तेनाश्मानोऽपि देवता ॥

उन्मा आत्मनाख्याताः पितुः ख्याताश्च मध्यमाः ।
अधमा मानुषाख्याताः श्वशुराच्याधमाधमाः ॥

शुणशेषश्चाग्निशेषश्च शत्रुशेषस्तथैव च ।
पुनः पुनः प्रवर्तन्ते तस्माच्छेषं न रक्षयत् ॥

प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति मानवाः ।
तस्मात्तदेव ब्रह्मव्यं वचने का दरिद्रता ॥

विषादप्यमृतं ग्राह्यं मेघ्यादपि च काञ्चनम् ।
नीत्याद्यशुभमां विद्यां स्वीरत्नं दुष्कुलादपि ॥

नक्तविन्दु निपातेन क्रमशः पूर्यते धरः ।
स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च ॥

को न याति वशं लोके मुखे जिडेन पूरितः ।
गृहङ्गो मुखलेपेन करोति मधुरं ध्वनिम् ॥

निर्विषेणापि सर्पेण कर्तव्या महती फटा ।
विषमस्तु न चाप्यस्तु फटारोपो शक्यकरः ॥

शैवं धनसम्पत्तिः प्रथुत्वमनिवेदिता ।
एकैकमप्यनयति किमु यत्र चतुष्टयम् ॥

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
MARCH '95			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

7

TUESDAY
FEBRUARY '95

मर्कटस्य सुरापानं तस्य वृद्धिकदेशेनम्
तन्मध्ये भूतसंचारे यत्वा तत्त्वा भविष्यति ॥

गते शोको नू कर्तव्यो भविष्यं नेव चिन्तयेत्
वर्तमानेन कोकन वर्तयानि विचक्षणानि ॥

भ्रमन् संपूज्यते चक्रं भ्रमन्संपूज्यते तद्विजः।
भ्रमन् संपूज्यते राजा स्त्री भ्रमन्ती विनश्यति ॥

असन्नुष्टा विजा नष्टा सन्नुष्टाश्च महोभुजः।
सकञ्जा माणिका नष्टा निरकञ्जाश्च कुलास्त्रियः ॥

प्रथमे नाजिता विद्या द्वितीये नाजितं धनम्
तृतीये नाजितं पुत्र्यं चतुर्थे किं करिष्यति ॥

खद्योतो धोतनं नावद् यावद् नोदयते राशि।
उदिने तु सहस्रांशौ क्व खद्योतो क्व चन्द्रमा ॥

यत्रापि कुत्रापि गता भवन्ति हेसा महिमण्डल मण्डनानि।
हानिस्तु तेषां हि सरोवराणां तेषां मराठैः सह विप्रयोगः ॥

भद्रं भद्रं कुतं मौनं कोकिलैर्जलदागमे।
वकारो दुरा यत्र तत्र मौनं हि शोभते ॥

एक एव खगो मानी वने वसति चातकः।
पिपासिनो वा म्रियते याचते वा पुरन्दरम् ॥

एकोऽहमसहायोऽहं कृशोऽहमपरिच्छदः।
स्वप्नेऽप्येवं विधा चिन्ता मुग्धस्य न जायते ॥

MO	TU	WE	TH	FR	SA
		APRIL '95			1
3	4	5	6	7	8
10	11	12	13	14	15
17	18	19	20	21	22
24	25	26	27	28	29

21

TUESDAY
MARCH '95

ॐ

प्रारंभीचे स्तवन

इजानेवारी २००५

अमरीकबरीभारभ्रमरी मुखरीकृतम् ।
दूरीकरणेन दुरितं गौरीचरणपङ्कजम् ॥

अर्थ: देवपत्नींच्या केशसंभारवर (रुंजी घालणाऱ्या) भुंज्यांनी जी रुणांशुण्णी केली आहेत अशी पार्वतीची चरणकमळे चापचा नायनाट करीत

पार्वतीचे आगळे रूप

हे हेरम्ब किम्बम्ब सेदिषि कथं
नासां मिमीतेऽम्ब मे ।
किं ते स्कन्द विचोदितं मम पुरा
सदस्या कृता यशुषाम् ॥
नैतनेषुचितं गजस्य चरितं
नासां मिमीतेऽम्ब मे ।
तावेवं सहसा बिलोक्य हसित
व्यग्रा शिरा पादु वः ॥

अर्थ: अरे हेरंबा! काय आई? का उडतोस? ही अग्निमें (कार्तिकेय) माझे क्रान ओढतोय, स्कंदा काय ही दांडगाई? (सिकंदर) माझे मागे जोडे मोजके होते! गजानना तुझही हे वागण बरोबर नाही अग आई हा माझ नाक मोजनी हाय काय! अशा तऱ्हेने एकदम त्या दोघांकड पाहून हसत सुरलेकी पार्वती आमचे रक्षण करे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	MARCH '95		1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

आत्मे देवाजीच्या मना । तेषु कुणाचे चालेना ॥

कान्तं नास्ति रूपोति काकुलतया नाथान्नाकाकोऽधुना ।
व्याधोऽद्यो धृतचापसज्जितशरः श्येनः परिभ्राम्यति ।
इयं सत्यहिना क्ष दष्ट इषुणा श्येनोऽपि तेनाहतः ।
पूर्णे तौ यमात्मयं प्राति गतो दैवी त्रिविधा गतिः ॥

अर्थ: कबुतराची मादी व्याकुळणो नराळा म्हणते -
"माध, आता आपला शीवर होणार. खाडी पारची बाण लज्ज केलेले धनुष्य घेऊन उभा आहे. शिनाय आकारात ससाणा पिरया धाकीत उभा आहे. अशा स्थितीत त्या पारध्याला सापानं वंश केला आणि त्याच्या धनुष्यातून सुरलेला बाण ससाण्यातून लापला. दोघरी तेलकाक यमसदनास गेले.

अनुरूप जोडी

चित्रं चित्रं बत बत महद् चित्रमेतद् विचित्रम् ।
जातो दैवदुधितघटना सैविधाता विधाता ।
यान्निम्बानां परिणतफलस्फूर्तिरास्वादनीया ।
यच्च तस्याः कवलनकलाकोविदः काकलोकाः ॥

अर्थ: आश्चर्य! हे तर फारच आश्चर्य. दैनन्दिनात विधातान दोन अनुरूप घटना एकमेकींना जोडल्या आहेत (कशा ते पहा) कडुनिंबाच्या फिकेक्या फळांची जम किती स्वादिष्ट आणि त्यांचा आस्वाद घेणारी ही कावळे मंडळी खर्बे गिरीत किती मिळणात ।

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
						1
	3	4	5	6	7	8
	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

23

THURSDAY
MARCH '95

⊗

भाष्य आपुले आपुल्या हाती

पूर्वजन्मजनितं पुराणिकम् ।
कर्म देवामिति संप्रसूते ॥
इदमेव तदपार्जितं चिरात् ।
देवैर्मुधमप्रशं न तेत कथम् ॥

अर्थ : पुराणशास्त्राने, पूर्वजन्मात निर्माण
झालेले कर्म म्हणजेच देव, असं सांगताना
असं हे देव कथेन्नाच्या माधीन नाही
असं कसं (म्हणता येईल) ?

खरा मित्र

पापान्निवारयानि योजयते हिताय
गुह्यानि गृह्णाति गुणान् प्रकटीकरोती ।
आपदगतं च न जह्णाति दह्णाति कांके
सामित्रत्वक्षणामिदं प्रवदन्ती सताः ॥

अर्थ : (खरा मित्र आपल्या मित्राकडे) पापकर्मापासून
परावृत्त करतो, जे त्याच्या हिताचे आहे ते
करायला लावतो. (साथी) गुपीत दडवून
ठेवतो. (साथी) गुण कोकासमोर आणतो.
संकटात आपडलेल्या (मित्राला) सोडून जात
नाही. वेळेका मदत करतो. सांतांनी ही
सांगल्या मित्राची लक्षणे सांगितली
आहेत.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

विक्रम मंत्रि

श्रीरेणात्मगतो द्वाय हि गुणा दत्ताः पुरा तेऽस्मिन्
 श्रीरे तापत्रयेस्य तेन पयसा ह्यात्मा कुशानी हुनः
 गन्तुं पावकमुष्मनस्तदभवत् दृष्ट्वा तु मित्रापदम्
 युक्तं तेन जलेन शायमाने सतां मंत्रि गुणस्वीदृष्टी ॥

अर्थः हुयानं आपल्यामध्ये असलेल्या पाण्यात आपले
 स्नाने गुणधर्म देऊन टाकले. दुयाना. हाणारा
 दाह पाहून त्या पाण्यात आगीत स्वतःची
 आहुती दिली. मित्रावरचं हे स्नान पाहून त
 दुपटो आगीत उडी मारायला सज्ज झालं. त
 त्या पाण्यात शांत झालं. सज्जनांची मंत्रि ही
 अशी विक्रम असते.

सुजनता

सुजनो म यानि वैरं
 परहितनिरतो निमाशकान्केऽपि ।
 छेदेऽपि चन्दनतरुः
 सुरभयाने मुखं कुठारस्य

अर्थः दुसऱ्याच कल्याण करण्यात मज्ज
 असलेला साधुपुरुष मरण औत्सुक्य तरी
 (कुठाराशी) शत्रुत्व करित नाही. चंदनाचं
 झाड तोडलं तरी कुठाराचं पात
 सुवासिक करते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	APRIL					1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

25

SATURDAY
MARCH '95

ॐ

इह नुरगशतैः प्रयान्तु मूर्खाः
घनरहिता विनुषा प्रयान्तु पवभ्याम् ।
शिरीशिरणत्वापि काकपाङ्कजैः
प्राक्किर्तनं समस्वमेवै हंसैः ॥

अर्थः या जगात मूर्खीनी शोकडे घोडे घोडेन
दौडात आणी वारिशी विस्वनांभी पायी
हिंडां (अशी क्षीती आहे परंतु) कावळ्यानी
शवा पर्वताच्या शिखरावर बसला तरी
वाळवंटात बसलेल्या हंसाची बरो नती
करू शकत नाही.

संज्ञांचा स्वरवास

कल्पद्रुमः कल्पितमेव सूते
सा कामधुक कामितमेव दोग्धि ।
चिन्तामणी (चीन्तीतमेव देते
राला परे सङ्गाः सकलं प्रसूते ॥

अर्थः कल्पवृक्ष (माणसानं) कल्पितेक तेवढं देतो
कामधेनु (माधूस) ज्याची कामना करतो
तेवढंच त्याला देते. चिन्तामणी (माधूस)
ज्याच चिंतन करतो तेवढंच देतो.
संज्ञांचा स्वरवास माग संज्ञांचे
(माणसाना) बराल करतो.

SUNDAY 26

कस्यापि कोड्यानिशयोडास्ति स तेन कोके
 ख्यातिं प्रथानि न हि सर्वविदसु सर्वे ।
 किं केतकी फलानि किं पन्सुः सुपुष्पः
 किं नागवेल्ग्यापि च पुष्पफलं तपेता ॥

अर्थ: कुणामध्ये काही तरी विशेष गुण असतो.
 त्यायोगे तो ज्ञान प्राप्तिची पावतो. सर्वोच्च
 सर्वज्ञ नसतात. केव्याला फळे येतात का?
 फणाला फुळे येतात का? नागवेळीला तरी
 फळे फुळे कुठे लागतात?

वृक्ष आणि सज्जन

तरुमूलादिषु निहितं
 जलमाविर्भवति पल्लवाश्रेषु ।
 निश्चितं यदुपाक्रियते तदापि
 मरान्तो वदन्त्युच्येः ॥

अर्थ: झाडांची मुळे जमीने ठिकाणी घातलेले
 पाणी (त्या झाडाच्या) पालकीच्या टोकारी
 धुकट होतं. मोठ्या सनाची भाणसं
 मोठ्यावर उपयुक्त केळले उपकार घुस्वा
 उंच (मरुत कार) घारण करतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
330	APRIL '95					
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

30

THURSDAY
MARCH '95

⊗

हातचं सोडून पळसा पाठी

गंधाच्या नवमाहिकां मधुकरुण्यत्वा
गती युक्तिकां
तां दृष्टाशु गतः स चन्दनवनं
पुष्यात् सरोजं गतः ।
वदन्तव निशाकरेण सहसा
रोदितसो मन्थीः
सन्तोषेण विना पराभवपद
प्राप्नोति सर्वो जनः ॥

अर्थ: एक गुंजा गुंघानं हाकिल्या उमळत्या
मोग्याच्या टाकून चुडके गेला. तिच्या
भेटून लगेचच तो चंदनाच्या वनात
शिरला. तिथून नंतर तो कुमकाकडे
गेला. तिथे चंद्र उगवल्यामुळे एकाही
(पमिले ल्या कुमकात) बंदी झाला. जेव्हा
कुमी असलेला तो आता सतोय.
समाधान नसले तर हाचक्य प्राणी
(अस) पराभवाच्या तारेने जातात.

मित्र कसा नसावा

परोक्षे कार्यत्नान् प्रत्यक्षे प्रियवादिने
वर्जयेतादृशं मित्रं, विषकुम्भपयोमुखम् ॥

अर्थ: आपल्या गैरतजेरीत काम विघडवणारे व समक्ष
गोड बोलणाऱ्या मित्रांना टाकून एखादा कुंभ
विषाने भरलेला असतो व पक्का तोंडाशी दूध असते

ॐ

गुणांची कदर

गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणः ।
बली बलं वेत्ति न वेत्ति निबलः ॥
पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः ।
करी च सिंहस्य बलं न मूलकः ॥

अर्थ : गुणवान् माणूसच (उसयाचे) गुण ओळखतो, गुणहीन नव्हे. ताकदवानाकाल (दुरयाची) ताकद आजमावता येते, दुबळ्याला नव्हे. वसंतऋतूचे सद्गुण कोकिल ओळखतो, कावळा नव्हे. आणि सिंहच्या ताकदीची कल्पना एसीला असते, उदराला नव्हे.

संगतीचा परिणाम -

सत्सङ्गाद् भवति हि साधुता खलानाम् ।
साधूनां न हि खलसङ्गात् खलत्वम् ॥
आमोदं कुसुमभवं मृदेव धेते ।
मृदगन्धं न हि कुसुमानि धारयन्ति ॥

अर्थ : सज्जनांच्या सत्वासानं दुष्टांमध्ये सुजनत्व येतं मात्र दुष्टांच्या संगतीन सज्जनांमध्ये दुष्टपणा येत नाही. (जमिनीवर पडलेल्या) फुलांत असलेला वास माती घेते; पण मातीचा वास फुलांना लागत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

SATURDAY
APRIL '95

1

☉

जीवनाचं मान

आयुर्वेदशास्त्रं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्थं गतम् ।
तस्यार्थस्य परस्य चार्थमपरं बालव्यवृद्धत्वयोः
शेषं व्याधीविद्योगदुःखसाहितं सेवादिभिर्नीयते
जीवे वारितरङ्गचञ्चलतरे शौख्यं कुतः प्राणिनाम् ॥

अर्थः माणसाचं आयुष्य शंभर वर्षे इतक मोनकं आहे
त्यातक अर्थ आयुष्य रात्रीमध्ये संपतं. उरलेल्या
अर्थाचा एक भाग बालपण आणि महानारपण
यात (संपतो) आजारपण आणि नियोगासाख्या
दुःखांनी व्यापलेलं उरलेलं आयुष्य नोकरी -
चाकरी करव्यात घालवक जातं. पाण्यावरच्या
काटेसाख्या आतिशय आस्थिर जीवनात
प्राव्याला सुख कुठून मिळणार ?

वाग्देवी

नव करमलस्थां स्फटिकीमदनमालाम्
नखाकिरणविभिन्नां वाडिमीवीजबुद्ध्या ।
प्रतिकलमनुकर्षेन् येन कीरो निषिद्धः
स भवतु मम श्रुत्ये वाणिजे मन्दरात् ॥

SUNDAY 2

अर्थः हे वाग्देवी, तुझ्या नखांमधून (फाकोलेल्या)
किरणांनी भावलेल्या, तुझ्या हस्तिकमल्लोत
विसावलेल्या स्फटिकाच्या अंजनमालेला डारिबाचे
दाणे समजून वारंवार ओढणाऱ्या पोपटाला
ज्याने थांबवले, ते तुझे मन्दरास्य मला
कल्याणप्रद होवा.

काकोनोक्ति

विधिरेव विरोधगर्हणीयः
करत न्वं रट कलावापराधाः ।
सहकारनरो युकार यज्ञे
सहवासं सरत्केन कोकिरेन ॥

अर्थः कानक्षा, तु खुशाळ औरड तुला काय
दोषा ज्या विधात्यानं आल्याच्या जाडानर
न्या हविद्याच्या कोकिरीच्या आणि तुला सहवास
दोडून आणला त्याच्या विरोध दोष घायला हवा.

माणुसकीचा धर्म

एते सत्पुरुषः परार्थघटकाः स्वार्थनि परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृत स्वार्थनिरोधेन ये ।
ते ऽमी मानवराक्षसाः वरहितं स्वार्थीय निघ्नान्ते ये
ये तु ध्नामी निरर्थकं परार्थेन ते के न जानीमहे ॥

अर्थः जो स्वार्थत्याग करून दुसऱ्याचं शुक करताना ते
सत्पुरुष. जो स्वार्थाच्या आड न येता परापकार
करताना ते सामान्यजन. स्वार्थीलाही जो
दुसऱ्याच्या हिताचा नाश करतात ते मानव
राक्षस. मात्र जो काहीही कारण नसताना
दुसऱ्याच्या हिताचा नाश करतात ते कोण
ते आमहाको भाहित नाही.

सौमित्रीर्दति विभीषणाय लक्ष्मण
देहि त्वं भुवनपते निर्देव कोशम् ।
एतास्मिन् रघुपतिराह वाक्यमेतद्
विक्रीते करिणी किमङ्कुशे विशदः ॥

अर्थ: लक्ष्मण भूगण्डो, "जगदीश्वर शभा, रवजिना
सोडून तु सगळी लंका विभीषणाच्या देऊन
राजे" यावर रघुपती भूगण्डे, हत्ती
विक्रयानंतर अंकुशाच्या बनतीत वाद
कसला ?

बुद्धीभेद

शास्त्रेहता हि रिपवो न हता भवन्ति
प्रज्ञाहतास्तु रिपवः बुद्धता भवन्ति ।
शास्त्रं निहन्ति पुरुषस्य शरीरमेकम्
प्रज्ञा कुक्कं च विभवं च यशश्च हन्ति ॥

अर्थ: शास्त्रांनी मारलेल्या शत्रूंचा (रव्या अर्थाने)
निःपात होत नाही. बुद्धीच्या योगाने
मारलेले शत्रूच समूह नष्ट होनात. शास्त्र
तर केवळ माणसाच्या शरीराचा मारतं.
बुद्धी मात्र त्यांचे कुक संपत्ती आणि
कीर्ती सारं नष्ट करते.

सज्जनांचा विशेष गुण

घृष्टं घृष्टं पुनरपि पुनश्चन्दने चारुगन्धम् ।
 छिन्न छिन्न पुनरपि पुनः स्वादु चैतेक्षुदण्डम् ।
 दग्धं दग्धं पुनरपि पुनः काश्चनं कान्तकर्मि
 प्राणान्तेऽपि प्रकृतिविकृतिर्जायते नो जमानाम् ॥

अर्थ: चंदन पुन्हा पुन्हा उगावले तरी ते रम्य सुगंध (देते) इसाच्या कांडव्याचे पुन्हा पुन्हा तुकडे तुकडे तरी ते जोडय लागते. सामे पुन्हा पुन्हा तापविके तरी त्याची कांती (अधिक) ते जरूरी बनते. (त्याच प्रमाणे) श्रेष्ठ माणसांच्या स्वभावाने, प्राण जायची वेळ आली तरी बदल होत नाही.

जन्मजात मर्यादा

शूरोऽसि कृतविद्योऽसि दशवियोऽसि पुत्रका
 यास्मिन् कुले त्वमुत्पन्नो गजस्तत्र न हन्यते ॥

अर्थ: बाका तर शूर आहेस शिकलेला आहेस, सुंदर आहेस (हे सगळे धारे असले तरी) ज्या कुळात तू जन्माला आला आहेस त्या (कुळात कुणी) हत्तीला मारू शकत नाही

SI	MO	TU	W	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			MAY '95

6

THURSDAY
APRIL '95

श्लेष अक्षंकाराचो सुंदर उवाहरण

या पाणीग्रहकालिता सुरारका तन्वी सुवंशोदभव।
गौरी स्पर्शसुखावहा शुभवती नित्यं मनोहारिणी।
सा केनापि हता मया विरहितो गनुं न शक्नोऽहमहं
हे भिक्षो, तव कामिनी नहि नहि प्राणप्रिया याष्टिका॥

अर्थ: "पाणीग्रहण केल्यापासून जीव काड केले होते
(हातात यकून भी सुरवाकित असे) अशी
आतिशय करू पांगल्या कुकान जन्मलेली
(पांगल्या बाजूपासून जन्मलेली) गौरीपान
(पांढरीशुभ्र) सुखद स्पर्श असलेली शुभवती
(दोरा गुंडाकलेली) मनाला जेव्हा हावगारी
अशी नो कुणीतरी पळवून नेली हो।"
"तुम्ही बायको की फाय से भिक्षो!"
"हे हो मला प्राणाहून प्रिय अशी माझी काठी"

आतिरेक अक्षंकाराचो सुंदर उवाहरण

हृदतरनिबद्धमुष्टेः कोशानिलव्यास्य स्तरज्जुमक्रिगत्य
कृपणस्य कृपाणस्य च केवलमाकारतो भेदः॥

अर्थ: पत्की मूठ बसविलेले, म्यानात बसलेले
मुकागाच काकपट असलेले कृपाण (हातबोर)
आणि धडू मूठ आवळलेली, तिजोरी वर
बसून असलेला आणि जातिवंत कककर
असा कृपण (कंजूष) या दोघात केवळ
आकाराचाच फरक आहे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	APRIL '95					1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

चंद्रावरचा डाग म्हणजे आहे तरी काय?

अङ्क के डागे वाराङ्किते जलनिघे: पङ्क घरे मेनिरे
 तारङ्गं कतिचिच्च सङ्गजगदिरे शुभ्यायमे र्धेनू परे ।
 इन्दी यद्वनितेन्नीकराककस्याम दरिद्रश्यते
 तेसाङ्क निशि पीतमन्यतमसां कृतिस्वमाय आहे ॥

अर्थ : कुणाचा वाटलं (तो डाग म्हणजे) चंद्राची
 जन्मरवूण आहे. कुणी ह्याला समुद्रातला
 पित्तक समयजे कुणी म्हणजे (तो) हरिण
 (आहे) तर दुसऱ्या कुणाचा ती पृथ्वीची
 (चंद्रावर पडलेली) वावली वाटली. चंद्रावर
 जे पुढलेल्या इंदुनीले मण्याच्या मुण्यासारखे
 काळपट विसत ते (इस इति सरं काही नसून)
 रात्री चंद्रानं पिडून टाकलेला, त्याच्या
 पोटात जाडून बसलेला घनदाट अंधार आहे
 अस असला वाटत.

त्रय आणि पराक्रम -

सिंह शिशुपि निपतानि
 मदमलिनकपोतमीसिषु गजेषु ।
 प्रकृतिरियं सञ्चवतां
 न खकु क्यस्तेजसो हेतुः ॥

अर्थ : मदाने ज्यांची गंडरुचे मालिन जाती आहेत अशा
 हजिविर सिंह - मग तो घाना असला तरी पुढून
 पडतो. पराक्रम करणाऱ्यांचा हा स्वभाव असतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

8

SATURDAY
APRIL '95

ॐ

आशोका अंत माली -

निःस्वो वाष्टि शतं शती दशशतं लक्षं सहस्राधिपः
लक्षेण शितेपालतां शितेपतिश्चक्रेशतां वाच्यते।
चक्रेशः पुनरिस्ततां सुरपतिश्चात्मं पदं वाञ्छानि
श्रद्धा शैवपदं शिवो हरिपदम् आशावधि को गतः॥

अर्थः ज्याच्या जवळ कहीच माली तो शंभर
(रुपयांची) आमिनासा करतो, शंभर (रुपये)
जवळ असणारा हजार (रुपयांची) हाव घरतो
लखपती पृथ्वीचा राजा बनण्याची (स्वित्ने
पहातो) तर पृथ्वीचा राजा चक्रवर्ती
बनण्याची, चक्रवर्ती इंद्रपदाची आमिनासा
बाळगतो, तर इंद्र श्रद्धपदाची श्रद्धा
शिवपदाची इच्छा करतो तर शिव
विष्णूचा पदाची आशाचा अंत कुणी
गाठकोय का?

संक्रटावतीत सामर्थ्य

आपत्स्वेव हि महता
शक्तिरामिव्यज्यजे न संपत्सु। SUNDAY 9
अगुरोरुत्था न गन्धः
प्रागास्ती यथाग्निपतितस्य॥

अर्थः योरांचं सामर्थ्य संक्रटाच्या वेळीच प्रकट
होतं, संपन्न स्थिती असताना माली चवनाचा
जेवदा सुगंध त्याला आगीत टाकल्यावर (जिद्ध्यास)
येतो तेवदा आधी येत माली.

विधि लिखित

आलेखनुसरति परिमलं लक्ष्मीनुसरति
नयगुणसमुद्भयम् ।
निम्नमनुसरति जलं विधि लिखितं
बुद्धेनुसरति ॥

अर्थ: भुंजा खुंदाच्या भागे भागे जातो. लक्ष्मी
भीतेमान गुणवान अशा (माणसा) कडे
जाते पार्शी उताराच्या दिशेने जाते.
माझी बात न गळी हिलेले असतं त्याप्रमाणे
बुद्धी होते.

शिलाने महत्त्व -

शीलं प्रधानं पुरुषे: तस्यस्येह प्रणयानि
न तस्य जीवितेनार्थो न धनेन न बन्धुभिः ॥

अर्थ: माणसाला (मनुष्याला देणाऱ्या गोष्टींमध्ये)
मुख्य शील हे असते. पण तेच
ज्याचे महत्त्व इतकेले असते त्याच्या
संपत्ती असण्याला मोठे मानेवार्तिक
असण्याला न जर्जण्याला खुदा काही
अर्थ असत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31		MAY '95	

TUESDAY
APRIL '95

ॐ

मध्यम जन्म -

जे च मूढतमा लोकें ये च बुद्धेः परं गताः ।
त एव सुखमेधने मध्यमः किन्तु श्यते जन्मः ॥

अर्थ: या जगात जे महामूर्ख आहेत आणि जे पराकोटीचे विद्वान आहेत, तेच सुखी होतात. (या दोन टोकांच्या) मध्यम लोक मात्र दुःख सोसतात.

होतकरु कवीना; विद्वानांना इशारा -

देवी वाचमुपासते हि बहवः सार तु सारस्वतम्
जानीते, नितरामसां गुरुकृतं क्विथो मुरारीः कविः ।
आब्धिच्छीते एव वानरभरेः किन्त्वस्य जम्भीरतामा
आपातालनिमग्नपीवरतनुजीनाति मन्याचकः ॥

अर्थ: वाचदेविची उपासना पुष्कळ जण करतात. परंतु वाणीच खरं सार गुरुकृतात राहून गरिभम केलेला हा मुरारी कवीच जम्भीरपदी जाणतो. वानरसैनिकांनी (कंकणां जाताना) तर समुद्र पादाक्रांत केला, पण त्याची खोली ज्याच्या दणादुर शहरि पाताळापर्यंत (बोळवर पाण्यात) बुजलेला आहे असा (समुद्रमंथनाच्या वेळी) रवी झालेला (मंदार) पर्वतच जाणतो.

अहंकारमुक्ते सर्वनाश -

जरा रूपं हरति धैर्यमाशा

मृत्युः प्राणान् धर्मचर्यामसूया।
क्रोधः क्षियं शीलमनार्यसेवा
द्वियं कामः सर्वमेवाभिमानः ॥

अर्थः भ्रान्तरपणा रूपं शारीरं करुणं टाकन्तं,
आशा धैर्यं संपवते, मृत्यु प्राणांच हरणं
करतो, मत्सर, धर्मचरण थांबवतो.
रागीटपणा संपन्नतेचा नाश करतो.
असह्य माणसाच्या मजली लागल्यानं
शूलिक संपुष्टात येतं, वासना लाज
संपवते आणि अहंकार सगळंच संपवतो.

खरा पुरुष -

पात्रे त्यागी गुणे शशि साविमपी च बन्धुषु
शास्त्रे बोद्धा श्णे योद्धा स वै पुरुष उच्यते।

अर्थः सत्यात्री दान करणारा, गुणांवर प्रेम
करणारा, मर्इवंदात (मिळकतीची)
वाटणी करणारा, शास्त्रांचं ज्ञान
असलेला, आणि श्णभूमीवर लढवय्या
असतो त्याला 'पुरुष' म्हणतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

13

THURSDAY
APRIL '95

9

धर्माचरण -

न जातु कामान्नभयान्न लोभाद्
धर्मत्यजेज्जीवितस्थापि हेतोः।
धर्मो नित्यः सुखदुःखे त्वानित्ये
जीवो नित्यो हेतुरस्य त्वानित्यः ॥

अर्थः (क्रोधत्याही) रडवे पोरी, भीतीपोरी,
हर्षपोरी (फार काय) आपले प्राण वाचवण्या
साठी शुद्धा धर्माचा त्याग करू नये. धर्म
नित्य आहे. सुखदुःख मात्र अनित्य
आहेत. जीवात्मा नित्य आहे. त्याचा आधार
असलेले शरीर मात्र अनित्य आहे.

दुःखमूलक धन -

अर्थमनर्थ भावय नित्यम्
नास्ति ततः सुखलेशः सत्यम्।
पुत्रादपि धनभाजा भीतिः
सर्वत्रैषा विहिता रीतिः ॥

अर्थः धनदोस्त ही अनर्थ जोडवणारी असते
हे नेहमी लक्षात ठेवा. त्यापासून
स्वरोस्वर काडीचही सुख मिळत नाही.
धनवंताला आपल्या मुलांपासूनही भीति
असते. सगळीकडे हीच रीत असते.

SU	MO	TU	WI	TH	FR	SA
30	APRIL 1955					1
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29						

शब्दखेक -

एकोना विंशतिः स्त्रीणां स्नानार्थं शरयु गताः
विंशति पुनरायाता एको व्याघ्रेण भक्षितः ॥

अर्थ : एकोणिस स्त्रिया स्नानालाठी शरयु नदीवर गेल्या. परंतु वीस परत आल्या आणि एकाका वाधानं रवाळू.
स्पष्टीकरण - एकोना विंशति म्हणजे एकोणिस परंतु एको ना अशी फोड केली तर एक बुरुष आणि वीस स्त्रिया स्नानालाठी शरयु नदीवर गेल्या. बुरुषाका वाधानं रवाळू आणि वीस स्त्रिया परत आल्या.

कं संजघान कृष्णः का शीतलवाहिनी गंगा
केदारपार्वरताः कं बलवन्तं मी बाधते शक्तिम् ॥

अर्थ : कृष्णानं कृष्णाला मारलं ? थंड पाणी वाहून नेणारी कोणती गंगा आहे ? बायका मुलांक पोषण करण्यात दंग कोण असतात ? कोणा नाकदवानाकड थंडी बाधत नाही ?
स्पष्टीकरण - ह्या प्रश्नांमध्ये ह्यांची उत्तर दडकेली आहेत. फक्त प्रत्येक चरणाच पहिले दोन शब्द जोडा म्हणजे उत्तर मिळते. कं संजघान कृष्णः - कृष्णानं कंसाका मारलं. काशीतलवाहिनी गंगा - काशीच्या पायाजवळून केदारपार्वरताः - शैलीवाडीमध्ये ह्या घेणारे बलवन्तं मी - काबळ जवळ उललल्याला.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

15

SATURDAY
APRIL '95

ॐ

सुखाचा शोध -

ये केचित् दुःखिता लोके सर्वे ते स्वस्ववेच्छया ।
केचित् दुःखिता लोके सर्वे तेऽन्यसुखेच्छया ॥

अर्थ : या जगात जे कोणी दुःखी आहेत ते
स्वव्रजण सुखी होण्याच्या इच्छेमुळे (दुःखी
आहेत) या जगात जे कोणी दुःखी आहेत,
ते सर्वांचे दुःख्याला सुख मिळावं अशी
इच्छा केल्यामुळे (सुखी आहेत.)

सात शल्ये -

शरीरं दिवसधूसरो गतिकर्तव्येना कामिनी
सरो विगतवारिजं मुखपमक्षरं स्वाकृतः ।
प्रभुर्धनपरायणः सततवृत्तः सज्जनः
नृपाङ्गणगतः स्वको मनसि सप्तशल्यानि मे ॥

अर्थ : दिवसाच्या (प्रकाशात) धुरळट विलणारा
अप्रकारुष्य असलेली लकना, पाणी
आदिकेले सरोवर, सुडीले शरीर SUNDAY 16
असलेल्याचं निरक्षर नोड, पेशाची
हाव असलेला सुजाधीरा आणि राज्या
निकट वर्तुळात शिल्लेला दुष्ट ही
माझ्या मनातली सात शल्ये आहेत.

बकव्रत

न कोकिलानामिव मनु क्वजितम्
 न लब्धकाल्यानि गीतानि हंसवती
 न बहिर्णानामिव चित्रपङ्कता
 गुणस्तथाप्यास्ती वक्ते बकव्रतम् ॥

अर्थ : (बगक) कोकिलसारखं गोंड कुजन करीत मारो, (त्याचं) चालण मृत्याचा डोल असणाऱ्या हंसासारखं नाही. मोरासारखा (त्याला) रंगीकरंगी पिसारा नाही. तरीही बगक्यात एक गुण आहे आणि तो म्हणजे बकव्रत.

स्फटिकाचा धिक्कार

मरकतस्य वर मलिनात्मना
 त्यजति जातुं निजां प्रकृतिं न यः
 अमलता स्फटिकस्य धिक्कारसा
 भजति रूपमुपाजनस्यगतस्य यः ॥

अर्थ : जे स्वतःचे गुणधर्म जराही सोडून मारी, ते पाचूयू रत्न काळपट असले तरी जवळ आलेल्या (कुणायली) रूप धरकून घेणाऱ्या स्फटिकाचा धिक्कार या धिक्कार असो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31		MY	SA

स्वार्थी माणूस आणि पशू

वृक्षं शीणफलं त्यजति
 विहगाः शुष्कं सरः सारसाः
 पुष्पं पपुषितं त्यजन्ते मधुपाः
 दग्धं वनान्तं मृगाः ॥
 निर्द्वयं पुरुषं त्यजन्ते
 गाणिका शृष्टश्रियं मंत्रिणाः
 सर्वः कार्यवशाद्गमो ऽ मिरमते
 कस्यास्ति को बलमाः ॥

अर्थ : फळांच्या बहर ओसरलेल्या झाडावरून
 पक्षी निघून जातात. हलक्या आरलेले
 तळ सोडून जातात. भुंगे कोमजलेल्या
 फुलापासून दूर जातात. जळलेले वन
 सोडून जनावरे दूर जातात. गाणिका
 घनहीन माणसांला सोडून देतात.
 वीरम व लोपलेल्या राजांचा मंत्री
 त्यापुढे करतात. प्रत्येकजण सतत लबापोरी
 (एखाद्याला) चिकडून असतो. कोण
 कुणाचं लोडकं असतं?

दैन्यगती

मा धाव मा धाव विमैव दैवम्
 नो धावन साधनमस्ति लक्ष्म्याः।
 यद् धावनं साधनमस्ति लक्ष्म्याः
 श्वा धावमानोऽपि लभेत् लक्ष्मीम्॥

अर्थ: धावू नकोस्त, धावू नकोस्त. दैव (पाठीरकी)
 नसेल तर (केवळ) धावणं वैभव मिळवून
 देत नाही. (केवळ) धावणं जर वैभवाचं
 साधन झालं असतं, तर सतत धावणारा
 कुत्रा नसता का शीमित झाला?

कृष्णलीला -

कृष्ण त्वं पठ किं पठामि ननु रे शास्त्रं किं जायते
 तत्त्वं कस्य विमोः ल काले मुक्ताधीरास्य तेनापि किम्
 ज्ञानं भावनेरथो विराक्तेरनया किं मुक्तिरे वास्तु ते
 दध्याकीनि भजामि मातुरुदितं वाक्य हरेः पातु वः॥

अर्थ: कृष्णा तू शिक पाहू! काय शिकू? अरे तत्त्वज्ञान
 त्यानं काय शिकेल? अरे तत्त्व! कृष्णायां? स्मृतायां!
 तो कोण? अरे तिन्ही जगाचा स्वामी! त्यानं
 काय शिकेल? ज्ञान भक्ती अगणितं विराक्ती
 तिच्या मुक्त काय शिकेल? मुक्ती!
 "अस्तु दे (ती मुक्ती) तुझ्याकडे, मी आपला
 हरी भूषण घेतो!" श्रीहरीने आईपाशी उच्चार-
 केला हे वाक्य आमचं स्वर्ण करो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

ॐ

शांत, सुरवाची श्लोप

सुखं शेते सत्यवक्ता सुखं शेते मितव्ययी
हितभुक् मितभुक् चैव नथैव विजितान्द्रियः ॥

अर्थ : नेहमी खर बोलणाऱ्याला सुखानं श्लोप येते. मोजका खर्च करणाऱ्यालाही सुखानं श्लोप येते. (शरीराला) हितकारक असलेले तेच खाणारा, मोजकं खाणारा आणि इंद्रियावर विजय मिळवलेला हे सुद्धा सुखानं श्लोपतात.

मध्यम जन

ये च मूढतमा लोकं ये च बुद्धे परं गताः
त एव सुखमयन्ते मध्यमः क्लेशयते जनः ॥

अर्थ : या जगात जे महामूर्ख आहेत आणि जे पराकोटीचे विद्वान आहेत, तेच सुखी होतात. (या दोन टोकांच्या) मधले लोक मात्र दुःख सोसतात.

9

अनुप्रास -

रात्रौ जानु दिवा भानुः कुरानुः सन्धयोद्धयोः
पश्य शीतं मया नीतं जानुभानुकुरानुभिः॥

अर्थ: रात्री दोन्ही सुपथ (पोटाशी घेऊन)
दिवसा सूर्य आणि दोन्ही संध्याकाळी
(पहाटे आणि संध्याकाळी) आज (शेकोटी);
पहा (अशा तऱ्हेने) मी जानु, भानु
आणि कुरानु यांच्या मदतीनं थंडी
पळवून लावली.

कावळा आणि कुत्रा -

काकः स्वभावतः परिशुद्धवृत्तिः
लब्ध्वा बलिं स्वजनमाहृत्य ते परांश्च ।
चर्मोत्थामांसवाति ह्यलिकलेवरेऽपि
श्वा द्वाष्टिं हन्ति च परान् कृपणस्वभावः ॥

अर्थ: कावळा स्वभावानं चंचल असला तरी
त्याचं चारित्र्य निर्मळ आहे. (एवढासा) बलि
विसल्यावर (सुद्धा) तो जातमाईना आणि
इतरांनाही (खायला) बोलूवाला. (उलट) सूत्र
मनोवृत्तीचा कुत्रा (मलमाळ) हाडामालानं
भरलेला हनीचं मृत शरीर पाहिल्यावर अन्य
(कुर्यांशी) मांडतो आणि (त्यांच्या) अंगावर
घावून जातो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

22

SATURDAY
APRIL '95

७

चंदन आणि खैर

चन्दने विषधरान् स्त्रामहे
वस्तु सुन्दरमुगुतिवत कुनः।
राशितुं वद किमात्मसौष्ठवम्
संयिता खदिर कण्टकास्त्वया ॥

अर्थ: चंदनाच्या झाडाला (वेढेलेले) निवारी
लाप आम्हाला (दिसले तर) घाल्तील
कारण सुंदर वस्तु स्त्ररक्षणार्थी वाय
करी रक्षणार्थी पण अरे खैरा, तु
काय आपल्या शरीरसौष्ठवाच रक्षण
करण्यासाठी (अंगावर) हे काटे
साठवलेस सांग बघू.

सर्वांगुती समभाव

निर्गुणेष्वपि सत्त्वेषु दया कुर्वन्ति साधवः।
न हि संहरते ज्योत्स्नां चंद्रश्चाप्यालवैशमिनि।

अर्थ: संज्ञान गुणहीन प्राण्यांवरही
दया करतात. पण चांडाळाच्या
धरावरून आपले चावणे काढून
घेत नाही.

WEDNESDAY 23

हंसान्योक्ती

मीरक्षीरविवेके हंसालस्यं त्वमेव तनुषे चेत
विश्वमास्मिन्नुद्यमान्यः कुलव्रतं पालयिष्यति कः ॥

अर्थ: अरे हंसा, पाणी आणि दूध वेगळं
करण्याच्या बाबतीत तूच जर आकस्मीपणा
केलास तर आता या जगात आपल्या
घराण्याचं शीव दुसरा कोण राखेल ?

मौनं

स्वायत्तमेकान्तगुणं विधात्रा
विनिर्मितं छादनमजतथाः।
विशेषतः सर्वविदां समाने
विश्रुपणं मौनंमपाठितानाम् ॥

अर्थ: मौन हा विधात्यानं निर्माण केलेला
अज्ञानीपणा, ज्ञानकण्याच्या स्वताच्या
ज्ञानात असलेले एक दुर्भाग्य आहे।
विशेष करून ज्ञानकारांच्या समुदायात
अज्ञानी माणसांना मौन हे श्रुपण
ठरतं.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '95		

25

TUESDAY
APRIL '95

संगतगुण -

गुणवज्जमसंपर्कधाति स्वल्पोऽपि गौरवम्।
पुष्पमालानुषङ्गेण तृणं शिरसि धारयति ॥

अर्थः गुणवंताच्या संगतीमुळे शूद्र माणसालाही मोठेपणा प्राप्त होते. फुलांच्या मालेला एक टोलेलं गवतही (मच्छेवरावर) डोक्यावर घेतलं जातं.

दारिद्र्याचा शाप

एको हि दोषो गुणक्षान्निघाते
निमज्जतीत्येदथुक्तमुक्तम्।
तेनापि वृणुं कवेना न दृष्टम्
दारिद्र्यमेकं गुणगुहाहारे ॥

अर्थः (अनेक) गुणांच्या दोक्यात एरवादा दोष साकला जातो असं (कालिदासाने) म्हटलं आहे. ते शूद्र आहे. (उल्लेख)
एकटी गारिबी स्त्रिया गुणगुणांना लानुला सारने, हे त्या कवीला नक्कीच पिरतले नसावं.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	APRIL '95					1
1	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

श्लेष आलंकार -

यदीच्छसि वशीकर्तुं जगदेकेन कर्मणा
परापवादस्तेभ्यो गां चरन्ती निवारय ॥

अर्थ: एकाच कामाच्या योगाने जर जगाला
वशा करू शक्य हो अक्षय्य तर
(एकच काम कर) चुरानिंवारणी पिप्पलावर
चरणाया तुझ्या वाणीरुपी गायीला आवर.
गो मृगजं जाय किंवा वाणी (शाप)

संपत्तिचा दुरुपयोग -

आदाय वारि परितः स्तरितां मुखेभ्यः
किंतावदार्जितमनेन दुष्टे दुरर्केण ।
ज्ञानीकृतं च वडवादने इत च
पातालदुर्गिगुहरे विनिवेशितं च ॥

अर्थ: मनांच्या मुखामधून रत्ने बाजूंनी पाणी
घेऊन या दुष्ट सुपुत्राने मिकेवले
तरी काय? (ते सगळे पाणी) त्याने
खारट करून टाकले त्याची वडवाडनीत
आणुनी पिल्ली आणी (उरलेले पाणी)
पाताळाच्या पाताळल्या विवरात
ढकलून दिले.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31		MAY '95	

27

THURSDAY
APRIL '95

9

जीवन हाच धर्म -

यथा यथैव जीवेदधि तत् कर्तव्यमर्हत्या।
जीवितं मरणाद्ध्येयो जीवन् धर्ममवाचुयान्॥

अर्थ: (माणूस) जिवका जितका (जात) जगेल
तितकं (ध्यान) तितकारा न करता काम
करत रहावं. जणं हे मरणापेक्षा
प्रेथस्कर आहे. कारण जिवंत आहे
(तोपर्यंतच) माणूस धर्म संपादन
करू शकतो.

कारे आणि दुर्जन -

खलांना कष्टकांना वा द्विविधेन प्रतिक्रिया।
उपानन्मुखभङ्गो वा दूरतो वा विलजिनम्।

अर्थ: दुष्ट माणसे आणि कारे यांचा
प्रतिकार. दोन प्रकारांनी करता येतो.
पादवागान लोड फोडणं किंवा दूर
वाहून राहणं.

कुवत -

न तसरेव यस्य न पारमुत्तरेन
 न तद्धरेद्यत् पुनराहरेत्परः ।
 न तखनेव यस्य न मूलमुद्धरेत्
 न तं रन्याद्यस्य शिरो न पातयेत् ॥

अर्थः ज्याचा पैकतीर जाठला येत नाही अशा
 (पाण्यात) उतरू नये. जे दुसरा पुन्हा
 हिरावून घेईल असा (काहीही) मिळवण्याचा
 (खटाटोप) करू नये. जे पुढापाडून
 उतरता येणार नाही असा (काहीही) खणू
 नये. ज्याचं डोक उडवता येणार नाही
 अशाकड माऊ नये.

नियतीची उकटी तरा

गुणवन्तः विक्लिश्यन्ने प्रायेण
 मनानि निर्गुणाः सुखिनः ।
 बन्धनमायाानी बुक्ताः
 यथेष्टसंयारिणः फाकाः ॥

अर्थः बहुधा गुणवंतांना श्लेश सहन करावे
 लागतात. गुणहीन, मात्र सुखानं जगत
 असतात. पोपट बधनात उडकतात.
 फावळे मात्र मनाकड येईल तसे
 मारकत असतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	MAY '93		

29

SATURDAY

APRIL '95

ॐ

सबसे बड़ा रूपया

माता निन्दति नाभिन्दति पिता
 श्रुत्या न सम्भाषते
 श्रुत्यः कुप्यति नानुगच्छति सुतः
 कान्तापि नो रज्यते।
 अर्थप्रार्थनशङ्कया न कुरुते
 सम्भाषणं च सुहृद्
 तस्माद् इत्यमुपाज्यस्व सुमते
 त्रयेण सर्वं वशाः ॥

अर्थ: (ज्याच्या जवळ पैसा नसतो त्याला) आई फटकारते, बडील कौतुक करत नाहीत. भाऊ संभाषण करीत नाही. नोकर राग राग करतो. मुलगा एकट नाही. पत्नीही खुशीत नसते. पैसां उसने भागेल या भीतीने मित्रही बोलत नाही. म्हणून (म्हणतो) पैसा मिळव. पैशानं सगळे वशा होतात.

SUNDAY 30

9

कुत्रांचे स्थिति -

कृमिकुलपितं लालाकिणं विजान्ते जुगुप्सितम्
निरुपमरसं प्रीत्या खादन्मरारुधे निरामिषभा
सुरपतिमपि श्वा पाश्वर्यं विकीकथ न शङ्कते
न हि गणयति शुद्धो जन्तुः परिग्रह फल्गुताम्।

अर्थ: कृमिच्या पुंजक्यांनी लडबडलेले, लोळमं
बरेबरेलेले, दुर्गंधी सुटलेले, भास झडून
गेलेले, किडसवाण, माणसांचे हाडक
मोठ्या चवीने आणि प्रेमाने चघळणारा
कुत्रा (प्रत्यक्ष) इंद्र जरी बाजूला येऊन
उभा राहिला तरी त्याची नेमा बाळात
नाही. आपल्या जवळच्या वस्तूचा फोडपणा
शुद्ध प्राण्यांच्या परिजगणतीतही नसतो.

मूक स्वभाव जाईना -

उल्कन्धरो विततनिर्मलचारुपक्षः
हंसोऽयमत्र नभसीति जनेः प्रतीतः।
गृह्णाति पल्लवजलाच्छफरी यदासौ
ज्ञानलयादा खलु बकोऽयमितीह लोकेः॥

अर्थ: मान उंचावलेला, पसरलेले स्वच्छ सुंदर
पत्र असलेला हा तर आकारात हंस आहे
असत लोकांना वारले पण जेव्हा त्याम उबव्यातील
पाण्यातून भासूची पकडली तेव्हा, 'जरेच्या! हा तर
बगळा' असं लोकांना कळलं.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

2

TUESDAY
MAY '95

M

संगतगुण

संसंगाद् भवति हि साधुना खलानाम्
साधुना न हि खलुलङ्गमान्खलत्वम्।
आमाद् कुसुमभव मृदेव धन्ये
मृदगन्धे न तु कुसुमानि धारयान्ते ॥

अर्थ - सज्जनांच्या संगतीमुळे दुष्ट वृत्तीच्या लोकांतही सुजनत्व येताना दिसते. परंतु दुष्टांच्या संपर्कात आल्याने सज्जनांच्या ठिकाणी मात्र दुष्टावा येत नाही. फुलांच्या सुगंध संपर्कातून माती धारण करते. परंतु मातीचा सुगंध फुलांना येत नाही.

सज्जनांचं मन -

संपत्सु महता स्थितं धनस्यत्पत्कौमलम्।
आपत्सु च महशौचशिलासंघातकर्कशम्।

अर्थ : संपन्न स्थितीत असताना सज्जनांचं मन कौमळासारखं कौमल असतं आणि संकटकाळी (मात्र ते) मोठ्या डोंगरावरच्या खडकाक ढिगाऱ्यासारखं कठोर बनतं.

बाँडफादर

वंशभवो गुणवानपि
सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः ।
न हि तुम्बीफल विक्रमो
वीणादण्डः प्रयाते मरिमानम् ॥

अर्थ: चांगल्या कुळात जन्मलेल्या आणि
गुणसंपन्न असलेल्या पुरुषाला सुद्धा काही
खास जोड मिळाली तर तो आदराचा
पात्र ठरतो. आपका नसलेल्या वीणाच्या
नुसत्या दंडाला काही मरिच नसत.

आडात असलेले नरच

जलसेकेन वर्धन्ते तरवो नाशमसंचयाः ।
शयो हि द्रव्यतामेति क्रियां प्राप्य तथाविधाय ॥

अर्थ: पाणी शिंपडल्याने साडे वाढतात, काडंजे
पट्टंगारे (वाढत) नाहीत, ज्याच्या जवळ
मुळात गुणवत्ता असते तोच विशिष्ट
प्रकारचे संस्कार झाले तर विशेष
व्याप्तिमत्त्वाने स्थापन होतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

4

THURSDAY
MAY '95

ॐ

मूर्खपणाला इलाज नाही -

शक्यो वारयितुं जलेन हुतभुक्छत्रेण सूर्यतिपः
नागेन्द्रो निशिताङ्कुरेण समदो दण्डेन गोगर्दभौ ।
व्याधिर्भेषजस्तद्ग्रहैश्च विविधैर्मन्त्रप्रयोगैर्विषम ।
सर्वस्यौषधंमास्ते शास्त्रविहितं मूर्खस्य नास्त्यौषधम् ॥

अर्थ : पाण्यानं आणीपासून निवारण करणं शक्य आहे. छत्रीनं उन्हापासून (निवारण करणं शक्य आहे. मदोन्मत्त गजराजाला तीक्ष्ण अंकुराच्या शहराच्यानं (लाक्यावर आणता येईल.) दुडुक्यानं गार्ग गाढवाना (आवरता येईल.) औषधांचा बटवा आजारवार (मात करू शकेल.) वेगवेगळ्या मंत्रांचे प्रयोग करून विष (उतरवता येईल.) सगळ्याला औषध आहे. मूर्खांवर मात्र इलाज नाही.

घरंदान -

वनेऽपि सिंहा मृगमांसमक्षिणः
कुमुदिता नैव नृणं चरान्ति ।
एवं कुलीना व्यसनाभिभूताः
न नीचकर्माणी समाश्रयन्ति ॥

अर्थ : अरव्यात प्राण्यांचं मांस खाणारे सिंह मुकेने कितीही व्याकुळ झाले तरी जवत खात नाहीत. त्याचप्रमाणे घरंदाने माणसां संकरांनी घेतलं तरी निधं कामं करित नाहीत.

9

अर्थ -

मुक्ताफलैः किं मृगपाशिणां च
मिष्टान्नपानं किमु गदिमानाम् ।
अन्यस्य दीर्घा बधिरस्य गीतम्
मूर्खस्य किं धर्मकथा प्रसङ्गः ॥

अर्थ : पशुपश्यांना मोत्याची फळं काय कामाची?
गाढवांना पंचपक्वान्नांच जेवणखाण देडून
काय उपयोग? आंधळ्याला दिना आणि
मूर्खाला बहिमाला गाणं, मूर्खाला धर्माच्या
गाणी सांगायची वेळ आली तर ज्याचा
काय उपयोग?

ग्रहण -

तुल्येऽपराधे स्वभानुमनुमनां चिरेण यत ।
हिमांशुमाशु ग्रसन्ते तन्प्रदिग्धः स्फुरं फलेम् ॥

अर्थ : (सूर्य व चंद्र या दोघांचाही) सारखाच
अपराध असतानाही राह सूर्याला
क्याच वेळाचं अंतर ठेवून ग्रासतो,
चंद्राला मात्र वारंवार ग्रासतो हे
(त्या चंद्राच्या) मनुष्याचं फळ आहे
हे उघड आहे.

SU	MO	TU	WI	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

6

SATURDAY
MAY '95

ॐ

रामकृष्णांचं अर्थान् -

रामनवमी
30 मार्च 2007

रामो माम् बभूव, हुं तदबला क्षीतेति हुं तौ पितुः
वाया पञ्चवटीवृने निवसतस्तामाहृद रावणाः।
कृष्णेनेति पुरालनी निजकथामाकृष्य मात्रेरिताय
सौ मित्रं क्व धनुर्धनुर्धनुरिति प्रोक्ता गिरःपान्नु वेः ॥

अर्थ: "एक होता राम" "हं" "क्षीता मावाची
त्याची वायको होती" "हं" "ते दोघं वडीलांनी
सांगितलं म्हणून पंचवटीच्या अरण्यात
रहात असतात, तिथे त्या (क्षीतला) रावण
पळवून नेतो" अशी आईने सांगितलेली
गेल्या जन्मातली आपली कथा ऐकत
असताना (मध्याच) "लक्ष्मणा वृढ आहे
माझं धनुष्य? (कुठाय) धनुष्य? (कुठाय) धनुष्य
असे कृष्णांचं काढलेलं इकार तुमच
रक्षण करोत.

शत्रूचा निःपात -

अनिष्टमानस्तु परो नोपेक्ष्यो भूतिमिच्छता
रामो हि सिष्टैराम्नातो वत्स्यन्तवामयः SUNDAY

अर्थ: भस्मराहीची इच्छा करणाऱ्याने डोकें वर
काढणाऱ्या शत्रूकडे (कुठाय) दुर्लभ करून नेणे
वाढणारा रोग आणि तो (शत्रू) हे दोन्ही
जाणकारांनी सारखेच मानले आहेत.

काकुत्स्थस्य दशाननेन
कृतवान् दाराषुहारं यदि।
क्वाम्भोधिः क्वं च सेतुबन्धघटना
क्वोभीर्य लड्ढा जयः।
पार्थस्यापि परामवं यदि रुपुनीघात्
क्व तावक् तपः।
नीयन्ते रिपुभिः समुन्मतिपदं प्रायः
परं भानिनः ॥

अर्थः शत्रुणां रामाया पत्नीला पकवून
नेलं नसत तर कुठला समुद्र कुठली
(त्यावर) पुल बाधण्याची घटना आणि
(तो) ओलांडून कुठला लड्ढा जय ?
अजुनाचाही परामव शत्रुनं केला नसता
तर कुठल ते तसल तप ?
स्वामिमानी माणसाना वड्ढ्या त्यांचे
शत्रुच उल्कषाच्या वारेवर नेतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

विश्वाशिरामगुणगीरव गुम्फितानाम
शेषोऽपि निर्मलधियां रमणीये एव ।
लोकं पूर्णः परिमलेः परिपुरितस्य
काश्मीरजस्य कहुताम्पि नितान्तरम्या ॥

अर्थः जगत्का आनंदित करणाया गुणांच्या
शोरवीनं भासन गेल्ल्या, निर्मल मन
असणायांच्या रागसुखा मोलक असतो.
जगत्का खूप करणाया सुगंधानं परिपूर्ण
अशा केशराचा कडवटपणासुद्धा
आतेशय धबदार वारतो.

विद्वानांच्या कीर्तिची उंची —

विद्वज्जाजशिखामणे तुल्यितुं धाता ह्वद्वियं यशः
केलासं च निरीस्थ तत्र लघुतां निक्षिप्तवान् पूर्वये ।
उद्गाणं तदुपर्यभास्य चर तन्मूढनि गंगाजलम
तस्याग्रे फाणिपुङ्खनः तदुपरि स्फारं सुखादीधितम् ॥

अर्थः हे विद्वत श्रेष्ठा, तुझ्या कीर्तिची उंची
मोजण्यासाठी विद्यात्यानं हिमालय (मिळक)
साचा खुजेपणा पाहून कुमतरता दूर
करण्यासाठी धावर नवी उभा केला.
धावर उभापती शंकराला विराजमान
केलं; साचा मज्जकावर गंगेचा प्रवाह
(सोडक) सावर भाग, त्याच्याही वर
चकीकता चंद्र ठेवला.

अंधेरनगरी

रे रे शानम वरुणभारहरणात्
कुत्रासमश्नासि किमे
राजश्वावसथं प्रयाहि
चणकाभ्युपान श्रुत्वं भक्षय ।
स्वर्गान् पुच्छवती ह्येत जने
वदन्त्यन्नाधिकारे जनाः
राजा तैरुपदिष्टमैव मनुते
स्तस्य तरस्थाः परे ॥

अर्थ: अरे गाढवा, कुपड्यांची ओझी बाहून
(घोब्याकडचं) घागेरडं उण्व कशाका
खातास? राजाच्या अश्वशक्ति जी
आणि श्रुतानं चण्याची शरी रवा. तिथे
आधिकारी माणसं शेषूट असणाऱ्या
संगक्यांनाच घोडे म्हणतात, राजाही
ते सांगतात ते खर मानतो आणि
बकीचे तरस्थ असतात.

कहानांचा मोठेपणा -

न हि ज्येष्ठस्य ज्येष्ठत्वं गुणैर्ज्येष्ठत्वमुच्यते
केतकीवरपत्रेषु लघुपत्रस्य गौरवम् ॥

अर्थ - मोठ्या माणसातका वधानं मोठा म्हणून
मोठेपणा मिळत नाही, गुणांमुळे मिळते.
केवड्याच्या उत्तम सुगंधी पानांमध्ये सर्वात
कहान पानाची महती अधिक असते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

४

एकच घटना - सुखकर आणि दुःखदायक.

कुमुद व सदनमपात्रि श्रीमदमथोजखण्डमः
 त्यजति सुदमुत्कः प्रीतिमांश्चक्रवाकः ।
 उदयमहिमराशियति श्रुतिंशुरक्षम
 हतविधि लक्षितानां हन्ति चित्रो विष्णवः ॥

अर्थ: चंद्रविकासी कमळांच्या तारव्याची शोभा
 क्षीण होत आहे तर सूर्यविकासी
 कमळांचे तारवे खुबे जागळे आहेत;
 बुधजांचा आनंद संपुष्टात येत आहे तर
 यक्षराज आनंदित झाला आहे. उष्ण किरणांचा
 सूर्य उदयाला येत आहे तर शीत किरणांचा
 चंद्र अस्ताला जात आहे. विक्षिप्त देवाच्या
 उद्योगांचे हे विचित्र परिणाम आहेत.

गुणी गुणं वेत्ति -

ये माम केचि विह मः प्रथयन्मयवशाम्
 जानन्तु ते किमपि तान् प्रति नैष यत्नः ।
 उत्पत्स्यते हि मम कोऽपि समानधर्मी
 काको ह्ययं निरवाधिविपुला च पृथ्वी ॥

अर्थ: जे कोणी आमच्याबद्दल अनावर पसरवतात
 त्यांना काही करत असूक तर असू दे.
 त्यांच्यासाठी हे कष्ट घेतलेने नाहीत.
 माझ्यासारखी विचारसरणी असलेल्या
 कुणीतरी जन्माला येईलच. कारण काळ
 अनंत आहे आणि पृथ्वी अफाट आहे.

हत्तीची धडा -

ऊर्णां नैष विभृति नैष विषयो दोहस्य बाहस्य वा
 तृप्तिर्नास्य महोदरस्य कृमिघातः पलायैरपि ।
 हा कृष्टं कथमस्य पुष्टशिखरे गोणी समारोपने
 को गृह्णाते रूपदिकरत्नमहो ग्राम्येणैवा हास्यते ॥

अर्थ: थाच्या (अंगावर) लोकर नाही. थाची धार
 काढता येत नाही. (थावरून) वात नुकली
 करता येत नाही. था देरपोथ्याच समाधानही
 भरपूर जावताना किंवा धान्यानही होणार
 नाही. थाच्या पाठीच्या शिखरावर पोती
 चढवायची म्हणजे कोप रे कुवटे हलक,
 याला कुणी कुवडीला तरी घेईल को? असं
 म्हणून खेडून हत्तीची धडा करताना.

खवरा मित्र -

करारित शरीरस्य नेत्रयोरिव पद्मणी ।
 अप्रोवक्तमपि कुर्वन्ति तद् विधान्मित्रलक्षणम् ॥

अर्थ: ज्याप्रमाणे दोन्ही हात शरीराचं आणी
 दोन्ही पापण्या दोन डोक्यांचं न सांगता
 (रक्षण) करतात तसेच मित्रही
 (आपणहून मरताका घाबतात) हे
 मित्राचे लक्षण समजावे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

13

SATURDAY
MAY '95

म

अर्थः पात -

शिरः शार्व स्वर्गान् पशुपति शिरस्तः । इति धरम्
महीधरादुत्तुङ्गादवनिमवनेऽपि नत्तयम् ।
अद्योऽथो गङ्गायां पद्मुपाता स्तोत्रमथवा
विवेकप्रश्नां भवति विनिपातः शतमुखः ॥

अर्थः ही गंगा नदी स्वर्गान् शंकराच्या
मन्नाकार ; शंकराच्या मन्नाकाराने हिमालय
पर्वतावर, त्या उंच पर्वतावरून खाली
झुकून पदाळा घोकली आहे, यात काय आश्चर्य ?
विवेक नष्ट झालेल्यांचा अर्थः पात शंकरा
प्रादाने होतो.

प्रहेलिका -

दन्तैर्हीनः शिलाभङ्गी निर्जीवो बहुभाषकः
गुणवृन्द समृद्धोऽपि परमादेन गच्छति ॥

अर्थः घात मालीन (पण) दगाड खातो, निर्जीव
(असूनही) खूप बडबडतो; गुणगणं
भरलेला असूनही दुसऱ्यांच्या पायाने
जातो (तो कोण?) - जोडा.

निरर्थक वाचकता.

मौख्यं लाघनकरं मौममुन्नतिकारकम् ।
मुखरं नुपूरं पादं कण्ठं हारो विराजते ॥

अर्थ: कडबडेपणा (भाणसाला) कमीपणा
आणतो. (उक्त) मौन (त्याची) उन्नती
करणे. (धुमधुम) आवाज करणारा पैजण
पायात असते. (तर अगवी आवाज न
करणारा) हार उक्याळा शोभा आणतो.

जगदीश्वराची कृपा दृष्टी -

दिल्लीश्वरो वा जगदीश्वरो वा
मनोरथान् पूरयितुं समर्थः ।
अन्यैर्नृपालैः वारिदोयमामम्
शाकाय वा स्याल्लवणाय वा स्यात् ॥

अर्थ: (एक तर) दिल्लीचा वादशाह नाही तर
जगाचा स्वामी (वरमेश्वर) माझे
मनोरथ पूर्ण करायला समर्थ आहे.
इतर राजांनी भरभरून दिले तरी ते
(अमतेम) भाजीपुरतं किंवा मिठमिरची
पुरतं असणार.

(चंडिवराज जगन्नाथांनी केलेली उक्तावराची
कृती.)

म

शिव - स्तवन -

वपुः प्रादुर्भावादनुमितमिदं जन्मानि पुरा
पुरातं न क्वापि न्त्रयिदपि भवन्तं प्रणतवान्
नमन्तुक्ताः सम्प्रत्यहमतनुरग्रेऽथनतिमान
इतीश क्षमस्य तदिदमराधन्यमपि ॥

अर्थः हे त्रिपुरांचा माश करणाऱ्या (शंकरा)
शरीर (मृणमय मी) जन्मले आहे त्यावरून
मी अनुमान कुलं एक पूर्ण (जन्मी) मी
तुला कोठेही केव्हाही नमस्कार केला
मसंगार (आर्षी) आता (तुला) नमस्कार
करणारा मी (सिक्कार) तुला हाऊन शरीर
नसल्यामुळे (घापुटे) नमस्कार कर, शकणार
माही मृणून (देवा) या दोन्ही अपराधांना
क्षमा कर.

कल्पनाविलास -

मक्तिरत्नकरैः सुकलत्वं प्रकटीकृतम् ।
तद्रोषादिव नियतिं वदनाद् रदावेत्तिः ॥

अर्थः या मक्कट (काक्या) केसांनी शुभ्रपणा
(धारण करून तो) मिरवला. जणू याचा
राग येऊनच तो जतून हाताची रांग
निघून गेली.

अनाकलं माणिक -

साधारणतर बुद्ध्या

न मया रचितस्तवात्तवालोऽपि
लभयसि मामिदानीम्

चम्पक ध्रुवनाथिवाशितः कुसुमेः

अर्थ - अरे चाफ्याच्या झाडा, एक साधसुध झाड
समजून (पूर्वी) मी तुला साध आकरुद्धा
केळ नाही. आणि आता जगाका सुगंधित
रुद्रून सोडणाऱ्या फुलांनी मला काजवतो
आहेस.

एका दगडान दोन पक्षी -

काश्चिद् बटुर्दमं पवित्रपाणिः

वने सदा सिञ्चति बालयूतान्।
आम्नाश्च सिक्ताः पितरश्च तू

एका क्रिया अर्थकरी वमूना॥

अर्थ - एक (होता) बटु दम्याची अंगठी
घातलेल्या बोराम तो नेहमी वनातल्या
आंब्याच्या रोपल्यावर पाणी सोडायचा.
(श्यामुळे) आंब्यानाही पाणी मिळायच
आणि पितरांचही तर्पण होयच. (अशा
तऱ्हेने) एका कामातून दोन हेतू साध्य
होयचे.

सागरोक्ती -

बह्वर्त्तुं ननु रावणेन जलधौ मुष्टोडासि देवासुरैः
श्रीमद्रामशरानिभीतमनसा तस्मात्त्वया मैदिनी
निःपीतस्त्वमगासीना निमिषतः कृत्वाथ पुत्रो भवान्
लोकैर्गर्जसि यत्पुनस्त्वमधुना निर्लेज्ज तुभ्य नमः॥

अर्थ - अरे सागरा, रावणानं पुत्रा (रामात्ता क्षेत्र
बांध्यायत्ता लानून) जखडून दक्षिण आदि
देव आणि राक्षसांनी (समुद्रमंथनाच्या वेळी)
तुला तुटलं. पूज्य परशुरामाच्या बाणांच्या
द्वारेन घाबरलेल्या मनीषं तू (घरीय)
शुभी मोकळी केलीस. अगदीने तुला
पिडून थाकून झपात सोडून दिले. तरीही
तुझी गर्जनी शीलूय आहे. निर्लेज्जा,
तुला नमस्कार.

प्रेमाची महती -

जीवेन तुलितं प्रेम शब्दे भूटेन वेद्यसा।
तद्युजीवो ययो कठे तुद प्रेम हृदि स्थितम्॥

अर्थ - शब्दे अग त्या वेड्या बल्पदेवानं प्रेम
जिवाबरोबर लोकेलं आणि (काय सांगू)
हजेका जीव कंठापाशी पोचला आणि
जड प्रेम (मात्र) हृदयान जाऊन
वि सावलं.

कूपमंडूक वृत्ति -

करुणं लोहितलोचनास्य चरणो
 हंसः कुतो मानसात् ।
 किं तत्रास्ति सुवर्णपिङ्कज
 वनान्यम्भः सुधासानिधम् ।
 रत्नानां निधयः प्रवालकानिका
 वैदुर्यरोशः क्वचित्
 शम्बूकाः किमु सानि नेति य
 वक्रैराकर्ष्य हीही कृतम् ॥

अर्थ - कोण रे तू जेव्हे, तोंड आणि पाय
 काक असलेला?
 मी हंस. कोवून आलास? मानस
 सरोवरांतून.

निय काय असतं?
 सोन्याच्या कमळाची वनं, अमृतासारखं
 पाणी, रत्नांच्या राशि पौवळ्यांच्या वेळी
 आणि कुठे कुठे नीलमण्यांनी झाडं
 काय रे (निय) गोपाळगोई
 अशतान का?

मांही.
 हे ऐकून वगळे रवी रवी करुन
 हसले.

गाढवाला शुक्लाची काय चन?

SI	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

20

SATURDAY
MAY '95

आंधळ्याच्या हाती दिवा -

म स्वल्पमप्यथ्यमसाय श्रीरोः
करोति विज्ञानानिधिर्गुणं हि ।
अन्धस्य किं हस्ततलास्थिताऽपि
प्रकाशयत्यर्थमिह प्रकीर्णः ॥

अर्थ - ज्ञानाचा कितीही साठा जिवक असला तरी
प्रयत्न करायला घाबरणाऱ्याला त्याचा
जुराही फायदा होत नाही. दिवा
आंधळ्याच्या हाताच्या नळ्यावर ठेवला
तर तो त्याला कोणत्या नसून उजळवून
दारवणार ?

मधुरनाकाची महती -

हिमकुन्दराशि प्रथमशङ्खानिभम्
वारिपक्वकपित्थसुगन्धरसम् ।
ध्रुवतीकरवल्लवनिर्मथितम्
पिबे हे नृपराज रुजापहरम् ॥

अर्थ - हे राजा, बर्फ, कुंदान फूल, SUNDAY 21
चंद्रकिरण आणी शरब यासारखं (शुभ्र)
पिकलेल्या कवठाच्या स्वादाचा रस
असलेले, तरुणांच्या पालनिसारख्या कोमल
हातांनी घुसकलेले, थकवा दूर करणारे
हे लोक तु सेवन कर.

व्रतस्थ -

किं शेषस्य भवत्या न वपुषि हमां न शिपमेप यत
किं वा नास्ति परिश्रमो दिनेपते हस्ते न यागिभक्तः
किन्त्वङ्गीकृतमुत्सृजन रूपणवृद्धताद्यो जनो लज्जते
निर्वाहः प्रतिपन्नवस्तुपुससामेतदि गोत्रव्रतम् ॥

अर्थ - शेष (भाग) पृथ्वीला (आपल्या डोक्यावरून)
खाळी फेकत नाही म्हणून काय त्याला तिन्य
शोष होत नसेल का? किंवा सूर्य (पृथ्वीमावती
फेया मारायचं) आंबत नाही म्हणून काय त्याला
श्रम होत नसतील का? मात्र नामवतींना एकदा
अंगावर घेतलेले काम दुबळ्यांसारखे (मद्येय)
सोजायची काज वाटते. (एकदा) पत्करलेले काम
तर्जस्य नेणं हा सज्जनांचा कुठेधर्म आहे.

अजब तुझे सरकार -

साहचिद्रो मध्यकृत्तः कर्णः स्वर्णस्य शाजनमो
धिग् दैवं विमलं नेत्र पात्रं कञ्जोत्तमभ्रमनः ॥

अर्थ - चिद्र असलेला, मद्योमद्य वाक्य
असलेला कान सोन्याने (घडवण्याच्या)
पात्राच्या ठरतो. (आणि) नितळ डोळे मात्र
काजबाच्या राखणे घनी होतात.
हात रे देवा!

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE '95				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

23

TUESDAY
MAY '95

ॐ

गुणच जेव्हा शत्रू होतात -

मासं मृगाणां दशमो गजानाम्
मृगद्विषां चर्म फलं द्रुमाणाम् ।
स्त्रीणां स्वल्पं च नृणां हिरेण्यम्
एते गुणा वैशकरा भवन्ति ॥

अर्थ - जनावरांचा मास, हत्तीचे दात, वाघाचं कातडं, झाडांची फळे, स्त्रीचं रत्नांद्ये आणि माणसाची संपत्ति हे सर्व गुण (असूनही) वैशू करतात.

राजा उदार झाला अन् - - -

तुष्टो ऽपि राजा यदि सेवकेभ्यः
भ्रात्र्यात्परं नैव ददाति तन्निश्चित् ।
अहर्निशं वर्षति वारिवाहः
तथापि पत्रत्रितयः पलाशः ॥

अर्थ - जरी राजा (आपल्या) नोकरांवर खूप सत्कार करी (त्यांच्या) नाशिवान असेल त्यापेक्षा ज्ञान काहीही देत नाही. टुंगी शत्रू विवस बरसला तरी पळसाला पानं तीनच.

समानशीले व्यसनेषु सर्वम् ।

मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति
गोमिश्र गावस्तु रगास्तुरङ्गैः ।
मूर्खश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः
समानशीले व्यसनेषु सर्वम् ॥

अर्थ - हरणं हरणांच्या संगतीत हिंसा असतात
गायीं गायींच्या साथीत तर घोडे
घोड्यांच्या संगतीत हिंसात. (तसेच) मूर्ख
मूर्खांच्या संगतीत तर शहाणे शहाण्यांच्या
संगतीत रहातात. ज्यांची वागणूक सारखी
असते आणि ज्यांना सारख्याच संकराना
तोड घायचे असते, त्यांची मैत्री असते.

मन्वीया मुक्तेला -

अपां निदि वारिभिरर्चयन्ति
दीपेन सूर्यस्य प्रानिलोद्ययान्ति ।
नाभ्या तयोः किं परिपूर्णता स्यात्
मन्व्या हि तुष्यान्ति मरानुभवाः ॥

अर्थ - (लोक) लामुझाची पाण्याने पूजा करतात.
दिव्याने, सूर्याला ओवाळतात. या दोन
गोष्टी केल्याने काय त्या दोघांना
परिपूर्णता येते? मराने केवळ मन्वीनेच
तृप्त होतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

25

THURSDAY
MAY '95

9

कृतज्ञ

प्रथमवयसि पीतं तोयमन्तं स्मरन्तः।
शिरसि निहितभारा नारिकेलानराणाम्।
दधानि जलमनीलं स्वादु तज्जीवितान्मम्
न हि कृतमुपकारं साधनो विस्मरन्ति ॥

अर्थ - नारकाची झाडं लहानपणी (त्यांना) माणसांनी
पाजलेल्या थोड्याशा पाण्याची आठवण
ठेवून (त्या उपकारांचं) ओझं भरत कावर
(नारकाच्या रूपानं) व्हान (घुटे) जन्मभर
भरपूर गोड पाणी देतात. (तसेच) केलेले
उपकार सज्जन कधी विसरत नाहीत.

क्षणाद्यति पसरणाया गोष्ठी -

वाती च कौतुकवती विमला च विद्या
लोकोत्तरः परिमलश्च कुरङ्गनामः।
नैलस्य विन्दुरिव वारिणी दुर्निवारम्
एतत् त्रयं प्रसरति स्वयमेव लोके ॥

अर्थ - आश्चर्यजनक जातमी, निर्मळ विद्या
आणि कलहुरीचा अलौकिक सुगंध या
तीन गोष्ठी पाण्यावर पडलेल्या नैलाच्या
थेबासारख्या अनिवार्यपणे आपोआप
जगात पसरतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			MAY '95

(M)

अतिपरिचयाचा दोष -

प्रथमादिवसचन्द्रः सर्वलोकैर्कुरुव
 स च सकलकामिः पूर्णचन्द्रो न वन्द्यः।
 अतिपरिचयदोषात् कल्प्ये नो मानहानिः
 नवनवगुणरागी प्रायशो जीवलोकः ॥

अर्थ - प्रतिपदेच्या चंद्राला सर्व लोक एकमुखाने
 वंदन करतात. तोच सर्व कलांनी पूर्ण
 झालेला चंद्र (कोणासाठी) वंदनीय वारत
 नाही. अतिपरिचयाच्या दोषामुळे कोणाचा
 अपमान होत नाही? सर्वलाधारणपणे या
 जगातल्या लोकांना नव्या नव्या गुणांचे
 आकर्षण असते.

महात्मा -

शिला बाला जाता चरणरजसा यत्कुलशिशोः
 स एवायं सूर्यः सपदि निजपादेगिरिरिल्लम्।
 स्पृशन् भूयो भूयो न खलु कुरुते कामपि बध्नुम्
 कुत्रे काश्चिद् धन्यः प्रथमति नरः शक्यमहिमा

अर्थ - ज्या (सूर्याच्या) कुळात जन्मलेल्या एका
 मुलाच्या (रामाच्या) पायाची धूळ लागून
 (एका) शिवेची स्त्री (अहिल्या) झाली तो
 हा सूर्य उगवताक्षणीच आपल्या पायांनी
 पर्वतावरच्या शिवेला पुनःपुनः स्पर्श करतही
 एकाही शिवेची स्त्री बनवत नाही. कुळात
 एखादाच कौर्तिके जावी असा धन्य माणूस निपजतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
JUNE 05			1	2	3	
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

27

SATURDAY
MAY '95

कुटुंब कलह -

अमुंवाच्छतिवाहनं गणपतेशखं सुधार्तः फणी
तं च कौञ्चपतेः शिखी सै विरिजासिहोऽपि नागानाम्
गौरी जुसमतामसूयति कलानाथ कपालानकः
निर्विणः स पपी कुटुम्बककहावीशोऽपि हाहाहल्म् ॥

अर्थ - (शंकराच्या गळ्यातील) मुकेलेला साप
गणपतीचं वाहन असलेल्या उदराला खाऊ
पहातो. आणि त्या (सापाला) कार्तिकेयाचे (वाहन
असलेले) मोर (खाऊ पहातो). (तिकडे) पार्वतीचा
सिंह हत्तीचं तोंड (असल्यामुळे) गणपतीवर
(घातून जाऊ पहातो.) पार्वती (शंकराच्या जेटेतल्या)
गंगेचा दुस्वास करते. (शंकराच्या) नरोद्यातला
आग्ने चंद्राचा दुस्वास करतो. (या) गृह
कलहानं कटाकून तो ईश्वरसुद्धा हाहाहल्
घायला.

प्रत्येक वस्तू उपयोगी

दन्तस्य निर्घषणक्रेन राजन
कर्णस्य कण्डुयनक्रेन वापि ।
तृणेन कार्यं भवतीश्वराणाम्
किमङ्ग वाक्पाणिता नरेण ॥

SUNDAY 28

अर्थ - अरे राजा, राजे लोकांना दंत घासायची काडी
मूणून किंवा कान टोक्यायची काडी मूणून
गवताचा (काडीचा) सुद्धा उपयोग होतो. तिथं
अरे बाबा, वाणी आणि हात असणाऱ्या
माणसाबद्दल काय खांगायचं ?

ब्रूमरंग -

हे हेमकार परदुःखाविचारमूढ
किं मां मुहुः सिपासि वारशामानि नो
संदीप्यते माघे सुवर्णगुणातिरेकः
कामः पर तव मुखे खडु मस्मपातः।

अर्थ : (सोनं म्हणतं) दुसऱ्याच्या दुःखाचा विचार
करण्याची संवेदना नसलेल्या अरे सोनारा,
मला शेकडे वेळा पुन्हा पुन्हा आणित का
टाकतोस? (माझी मुळातच) चांगली कांती
आणखी सुधारते (आणि) माझ्या (अंगानर)
शकक लागते पण तुझ्या तोंडावर मात्र
राख पसरते आहे.

व्यर्थ मनुष्यजन्म -

यो नामजे न गुरौ न च भृत्यवर्गे
दीने दयां न कुरुते न च बन्धुवर्गे ।
किं तस्य जीवितफलं हि मनुष्यलोके
काकोऽपि जीवति पिराय बलिं त भुङ्क्ते ॥

अर्थ - जो आपल्या मुलांचे, वडील किंवा गुरुंचे
नोकरीचे, दीनांचे किंवा आर्षांचे कुणाचेच
अत्ने करत नाही, ते मनुष्यजन्माचा
थेडून फल काय! बळी खान कावकालुष्या
दार्थ जगत नाही काय!

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

भौगोलिक अंतर आणि मनोमिलन

गिरौं मयूरा गगने पयोदाः
 लक्षान्तरे ऽकश्य जलेषु पद्मा
 इन्दुर्विलक्षं कुमुदस्य व
 यो यस्य मित्रं न हि तस्य दूरम् ॥

अर्थ: डोंगरावर मोर तर आकाशात हग
 (असतात) लाख मैलांवर सूर्य तर (खात्री)
 पाण्यात कमळ (असत) कमळ्या सोयरा
 चंद्र (कमळांपासून) दोन लाख मैलांवर
 (असतो) जो ज्याचा मित्र असतो तो
 (त्याचापासून) दूर नसतो.

Friend's house is never far away.

आहारानून आरोग्य -

दिनान्ते च विवेद् दुग्धं ।
 निशान्ते च विवेत् पयः ।
 भोजनान्ते विवेत् तक्रं
 किं वैद्यस्य प्रयोजनम् ॥

अर्थ - दिवसाच्या शेवटी (रात्री) दुग्ध प्यावे.
 रात्रीच्या शेवटी (पहाटे) पाणी प्यावे.
 जेवणाच्या शेवटी ताक प्यावे. (एकदं
 केक तर) वैद्याची काय जरूर ?

काचार बुद्धिवंत - (मस्तकान्योनजी)

धानिनि जने चटुपटुताम
जल्पनु रसना रसाशेने तुल्या
त्वमशानपाने विरक्तम
मस्तक चरणे कथं तुवासि ॥

अर्थ - चवी चारवायला चरावकेली जीभ
श्रीमंत माणसापुढे खोल्या स्तुतिचे पाटे
खुशाल म्हणू देत. (पण) अरे मस्तका
(तुल्या) खाण्यापिण्यात रस नाही. (तरीही
श्रीमताच्या) पायावर कशाका कोवतोस ?

पंडित -

न ह्यथत्यात्मसंमाने नावमानेन नथते ।
गाङ्गा हृद इवाक्षय्यो यः स पण्डित उच्यते ॥

अर्थ - मानसंमान प्राप्त झाल्याने जो हर्ष
पावून नाही किंवा अपमानाने चिडत
नाही (उलट) गांगेच्या डोहासारखा शांत
रहातो त्याला पंडित म्हणतात.

बुजगावणे -

यो न द्यानि न बुज्जके
सति विभवे जैव तस्य तन्नवम् ।
तृणमयकृत्रिमपुरुषो
रक्षानि सत्यं परस्यार्थे ॥

अर्थ - धन असून जो देत नाही किंवा
उपभोगत नाही, तर ते धन ज्याचे नाही.
गवताचेच बुजगावणे जसे, गवताचे
रक्षण हे परव्यासाची करणे, तसाच
तो समजावा.

अयोग्य आस्था -

युज्यते नेष्टन वायोराकारस्थ च खण्डनम् ।
ग्रयनं च तराणामास्था नायुनि युज्यते ॥

अर्थ - एक नेळ वायाला गवसणी घालणे,
आकाशाचे तुकडे पाडणे, पाण्याच्या
काटा अंक पहाणे या गीष्टीही योग्य
हरतील. पैण संसाराने आस्था
देवणे युक्त नसे.

परोपकारी सज्जन -

धनकथयति समग्रं चन्द्रमा जीवलोकं
 किमिति, निजकलङ्कं नात्मसंस्थ प्रमाणा
 भवति विदितमेतत्प्रायशः सज्जनानां
 परहितनिरतानामादरो नात्मकार्ये ॥

अर्थ - चंद्र सर्व जगत्का धन कथन सोडतो-
 पण स्वतःच्या देहावरील कलंक लो
 का धुवून टाकीत नाही. याचे उजर
 बुद्ध्या स्वामी माहितच आहे की
 परोपकारित जादलच्या सज्जनाना
 आपल्या स्वतःच्या कार्यची आस्था नसते.

पुस्तकी पांडित -

यस्य ज्ञाननिर्विकलं केवलं लो बहुश्रुतः।
 न स जानाति शास्त्रोद्यन्दिवी पाकरलानिका।

अर्थ - जो केवळ बहुश्रुत म्हणजे पुस्तकी
 पांडित, पण ज्याला तारतम्य नाही त्याका
 शास्त्राचे मर्म कळत नाही. अन्वामध्ये सतत
 वावरणाऱ्या पक्षीका अन्वरत कितपत
 कळतो ?

MO	TU	WE	TH	FR	SA
		JULY 25			1
2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31

याचक -

तृणं लघु तृणानुलसूलादपि च याचकः
वायुना किं न नीतोऽसौ? माभय प्रार्थयादिति ॥

अर्थ - शवत हलके असते; कापूस त्याहून, हलका असतो, पण याचक त्या दोघाहून हलका असतो. 'मग त्या याचकाला वायू हून का नेत नाही?' असे कोणी विचारक तर खाला उत्तर दे. 'हा याचक माझ्यापाशीच काही तरी मागत' ही भीती वाऱ्याला वाटत असावी म्हणून!

निःशेष -

अग्निशेषश्चाग्निशेषः शत्रुशेषस्तथैव च।
पुनः पुनः प्रवधन्ते तस्माच्छेषं न रक्षयेत्।

अर्थ - (कुर्ज, बहुतेक फेडून झाले आहे) धोडे उरले ते फेडून सावकाश म्हणून उरू दिले की ते वाढलेच म्हणून समजा. तसेच विक्राव आणि शत्रूच्या बाबतीत घडते. म्हणून अग्नि, विक्राव व शत्रू यांचे शेष उरू देऊ नयेत.

संज्ञानांचा स्वभाव -

धनानि नम्रास्तवः फलागमैः
नवान्भुविद्विरविस्त्रिमो धनाः ।
अनुदयता सत्पुरुषाः समृद्धिमिः
स्वभाव एवैष परापकारिवाम् ॥

अर्थ - फळांचा बहर आला की इगडे नसत
होतात. नवे पाणी भरले, म्हणजे टोवा
पुष्कळच खाकी लोवतात. त्याचप्रमाणे
संज्ञानांना वैश्व येता ते गर्वित
होत नाहीत. परापकारी भाषणांचा
हा स्वभावच असतो.

योग्य वेळी योग्य फळ -

नैवाकृतीः फलानि नैव कुलं न शीलं
विद्यापि नैव न च यत्नकृतापि सेवा ।
शाग्यानि पूर्वतपसा किञ्च सांचितानि
काले फलानि पुरुषस्य यथैव वृक्षाः ॥

अर्थ - स्वरूप, कुल, शील, विद्या, कष्ट करून
केलेली सेवा यापैकी कोणतीही गोष्ट
भाषणांसाठी काही (तत्काळ) फळ देत नाही
आधी तपश्चर्या करून (त्याचे फलित म्हणून)
जे शाग्य सांचित होते ते एखाद्या
(पूर्वीच लावून ठेवलेल्या) झाडाप्रमाणे
योग्य वेळी योग्य फळ देते.

30	31	1
2	3	4
5	6	7
8	9	10
11	12	13
14	15	16
17	18	19
20	21	22
23	24	25
26	27	28
29		

वार्डानून चांगलं -

अवगच्छन्ति मूढचेतनः
प्रियनाशं हृदि शाल्यमपि तम् ।
स्थिरधीस्तु तदेव मन्यन्ते
कुशलं चारतया समुद्यतम् ॥

अर्थ - आपल्या प्रिय व्यक्तीचा मृत्यू हे आपल्या हृदयात नवेच शाल्य कोचले असून मूर्ख मानतो, तर उत्तर स्थिर बुद्धीचा पुरुष त्या मृत्युमुळेच शांतकारण असून एक शाल्य उपरले जाऊन कल्याणाचे दारच उघडले गेले असे समजतो.

यथा गर्भं दुह्यते काले पाल्यते च तथा प्रजा
स्थित्यते चोच्यते येन लता पुष्पफलप्रदा ॥

अर्थ - वेळ आली म्हणजे दुध काढावे, वेळी चारापाणी घालून तिचे पोषण करावे हे असे जार्विषयी तसेच प्रजेविषयी लता - वेळी जशा पाणी शिंपले म्हणजे फुले फळे देतात, तद्वतच.

श्रेयस्कर ज्ञानमार्ग -

इष्टं च मे स्यादितरञ्च न स्याद्
एतत्कृते कर्मविधिः प्रवृत्तः ।
इष्टं त्वनिष्टं न च मां भजेते
त्येतत्कृते ज्ञानविधिः प्रवृत्तः ॥

अर्थ - मला एवं तेच होवो; अन्य काहीही न होवो, यासाठी कर्ममार्ग प्रवृत्त झाला आहे. इष्ट आणि अनिष्ट हे दोन्हीही मला नसावे यासाठी ज्ञानमार्ग प्रवृत्त झाला आहे.

विश्वासघातकी -

संबर्धितोऽपि घयसा भुजगा न वश्य
स्तत्पालकापि निहन्ति बलेन सिंहः ।
दुष्टः परंपकृतस्तदनर्थकारी
विश्वासलेश इह नैव क्षुद्येविद्येयः ॥

अर्थ - दुष्ट पात्रून वाढविला तरी सर्प वश होत नाही. सिंह स्वपालकांना बळी ठार करतो. दुर्जन आपल्या उपकारक्यांवर उलटून त्यांचा नाश करतो. सुमानांनी अशांचा यात्किंचितही विश्वास धरू नये.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

दुःखदायक दारिद्र्य -

दुःखं दुःखमिति
 ज्ञानान्मानवो नरकं प्रति।
 दारिद्र्याधिकं दुःखं
 न ज्ञतं न मविष्यामि ॥

अर्थ - 'अत्यंत दुःखदायी' असे मनुष्य नरकाचा
 खुशातून म्हणतो, पण दारिद्र्यातून अधिक
 दुःख देणारे पूर्वी काही ज्ञाते नाही व
 पुढील काही होणार नाही.

परस्परं संबद्धां जडानां
 मोनं विधेय सततं सुधीभिः।
 कोकिले कोकिलस्य जाते
 विराजते कोकिलकूजितं कैर्मि ॥

अर्थ - मूर्ख लोक आपसात बोलत असतांना
 सुद्धा माणसांनी निधे नेहमी मोन
 होराने हेच चांगले. कावक्यांची कावकाव
 चातू असता. कोकिलांच्या कूजनाची
 काथे शोभा ?

शास्त्र आधी कृती -

शास्त्राध्यधीत्यापि भवन्ति मूर्खा
यस्तु क्रियावान्पुरः स विद्वान् ।
सुचिन्तितं चोपधमातुराणां
न नाममात्रेण करोत्यरोगम् ॥

अर्थ - शास्त्रे शिकूनसुद्धा कित्येक जण मूर्ख
ते मूर्खच रहातात. शास्त्रे कृतीत
उतरावितान ते स्वरे विद्वान् मनात
खूप चिंतन करून, देव्यासाठी औषध
हराविले, तरी त्या औषधाच्या केवळ
नावाने का तो रोगी बरा होणार आहे!
(प्रत्यक्ष ते औषध तयार करून योग्य
तरीने दिव्याशिवाय कसे बरे होणार?)

दुष्टांकडे धन -

वरमहिमुखे क्रोधाधमाने करो विनिवेशितो
विषमपि वर पीत्वा हुत. कृतात्तनिवेशितो
गिरिवरतटान्मुक्ताश्चात्मा वर शतधा कृतौ
न तु खलु जनावात्परिधेः कृतं हितमात्मनः ॥

अर्थ - क्रोधाने स्ववळक्या सर्पाच्या तोंडात हात
देणे बरे. विष खाऊन खुशाल यमगृही
झोपावे तेली बरे, डोंगराच्या कड्यात रुन
लाडून घेऊन स्वदेह छिन्नाभिन्न
होणेही बरे. पण दुष्टांच्याकडून प्राप्त
झालेल्या धनाने स्वतःला सुटवी करणे
बरे नव्हे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY 95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

10

SATURDAY
JUNE '95

ॐ

गुणी जनांचा वर्तनक्रम -

स्थिरा शैली गुणवतां
स्वल्पबुद्ध्या न बाध्यते ।
रत्नदीपस्य हि शिखा
वात्ययाऽपि न नाश्यते ॥

अर्थ - गुणी जनांचा वर्तनक्रम (मूलतः) स्थिरच असतो; बुद्ध्याच्या बुद्धीचे आघात झाले तरी, तो चळित होत नाही. ज्याप्रमाणे वायाने (इतर दिवे माडवले तरी) रत्नदीपाची ज्योत काही विक्षत नाही.

उद्यमशक्तिता -

उद्यमेन हि सिद्धान्ति
कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि बुधस्य सिंहस्य
प्रावेशान्ति मुखे मृगाः ॥

अर्थ - कार्ये सफल वावयाची ती उद्योगाने होतात, बुद्ध्या मनोरथाने नव्हे. निजबुद्ध्या सिंहाच्या तोंडाने प्राणी आपणवून शिरत नाहीत.

SUNDAY 11

नमो गणेशाय

अमोघताय सिद्धयर्थं पूजितो यः सुरासुरैः।
सर्वविघ्नहरतामे गणाधिपये नमः॥

अर्थः आपल्या शरित गोष्टींच्या सिद्धि लागी
जायी, देव व दानवांकडूनही पूजा केली
जाते जो सकल विघ्ने नष्ट करणारा
आहे, अशा गणेशाचा वंदन असो.

लक्ष्मीचा महिमा

लक्ष्मी त्वया लङ्कृतमानवा ये
पापैर्विमुक्ता नृपलोकमान्याः।
गुणविहीना गुणिनो भवन्ति
दुःशीलिनाः शीलवतां वरिष्ठाः॥

अर्थ- हे लक्ष्मीदेवी तुझ्या योगाने सुरगोप्ति
श्नाकले मानव पापापासून मुक्त
होतात. त्यांना राजमान्यता व
लोकमान्यताही मिळते. तुझ्या सामर्थ्यामुळे
गुणरहित लोकही गुणवंत मानले जातात.
व वारंट शील, आचरण, असणारे
लोकही शीलवंत लोकामध्ये श्रेष्ठ
मानले जातात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY 95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

13

TUESDAY
JUNE '95

गृहिणी -

कृते तु रेणुका कृत्या
त्रैतायां जानकी तथा ।
व्यापारे द्रौपदी कृत्या
कलौ कृत्या गृहे गृहे ॥

अर्थ - कृतयुगामध्ये रेणुका ही कृत्या होती.
त्रैतायुगात सीता कृत्या होती, व्यापार
युगात द्रौपदी तर कलियुगात चरोधरी
कृत्या आढळते.

सज्जनांचं हृदय -

सज्जनस्य हृदयं नवनीतं
यन्वदन्ति कवयः तदलीकम् ।
अन्यदेहविकृतपरितापात्
सज्जनो ह्रवति नो नवनीतम् ॥

अर्थ - सज्जन मनुष्यांचे हृदय लोण्याप्रमाणे
असते, असे कवी म्हणतात, ही गोष्ट
सोदी आहे. कारण इतर व्यक्तींना
होणारा त्रास पाहून सज्जनांचे मन
पाश्चराने; परंतु लोणी मात्र पाश्चरान नाही.

अनाकलनीय -

राष्ट्रस्य चित्तं कृपणस्य चित्तं,
मनोरथा दुर्जनमनुपाणाम्।
स्त्रीयश्चरित्रं पुरुषस्य भाग्यं
देवो न जानाति कुतो मनुष्यः ॥

अर्थ - राष्ट्रच्या मनात काय असेल? कंजून
माणशाकडे किती संपत्ती असेल? दुष्ट
दुर्जनांचे काय काय मनोरथ असतील?
स्त्रीयांचे चरित्र व पुरुषांचे भाग्य
देवालाही जाणून घेता येणार नाही, मग
मनुष्याला कसो समजणार?

गुरु वंदन -

अज्ञाननिर्मिराब्धस्य ज्ञानाच्छानरात्मिकया
यश्चुरुन्मीरितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

अर्थ - अज्ञानरुपी अंधकारामुळे आंधळे बनलेल्या
जिवी, ज्ञानरुपी काजव माखलेल्या
काजीने ज्याने उघडले आहेत अशा
श्रीगुरुला वंदन असो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY 1985				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

15

THURSDAY
JUNE '95

9

नरसिंह -

श्रीमत्पथोनिधिनिर्केतन चक्रपाणे
भोगीन्द्रभोगभाणिराखित पुण्यमूर्ते ।
योगीश शाश्वतशरण्य भवाब्धिपान
लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलम्बम् ॥

अर्थ - लक्ष्मीसमवेत असलेल्या नरसिंहदेवा, तू
सुकृत संपदातुपी सागराचे निवासस्थान
आहेस. हातान चक्र धारण करणाऱ्या, श्रेष्ठ
सर्पाच्या फण्यावरील मण्यांच्या तेजाने
सुशोभित झालेल्या, पुण्यप्रद यती असलेल्या
योग्यांचा माथ असलेल्या, कायमरत्नरुपी
आश्रयस्थान असलेल्या, भवसागरात तरून
जाण्यास साह्य करणाऱ्या नौकेप्रमाणे,
असणाऱ्या देवाधिदेवा, मला तुझ्या करांचा
आधार दे.

मानी मनुष्य -

सहने शरशतधातानश्वः सहने क्वापि नैव कुराम ।
सहने विपत्सहस्रं मानी नैवापमानकेशमपि ॥

अर्थ - घोडा (जातिवंत) शेकडो बाणांचा माराही
सहने करतो, पण चाकू सहने करणार
नाही. मानी मनुष्यही हजारो शकटे सहने
करून पण थोडाही अपमान सहने करीत नाही.

कल्पलता विद्या -

मानेव रक्षति पितेव हिते नियुक्तं क्ते
कानेव चापि रमण्यपनीय खेवसा।
जायं निहन्ति कापेमाने करानि तृप्तिम्
किं किं न साधयति कल्पलतेन विद्या ॥

अर्थ - अतिप्रमाणे रक्षण करते, वडिलांप्रमाणे
हितकारक योजना निर्माण करते, प्रिय
पत्नीप्रमाणे खिन्नता दूर करून
रमणीयता आणते. जडता भङ्गपणा दूर
करते. जीवनात गोडी आणते. मनाला
तृप्त करते. या सर्व गोष्टी साधणारी
कल्पलतीप्रमाणे सर्व काही देणारी विद्या
काय काय बरे साधत नाही?

रामहंस -

उत्कण्ठरो विततनिर्मलचारुपद्मो
हंसोऽयमत्र नभसीति जनैः प्रतीयतः।
गृह्णाति पल्लवजलाच्छफरी यदाऽसौ
ज्ञानललाटा खलु बभौऽयमितीह लोके ॥

अर्थ - बगळा जेव्हा शवादे उचकून खचछ पांढरे
पल्लव फैलावित आकाशात उडतो तेव्हा
जगाळा वारते, तो हंसच आहे. पण जेव्हा
तो उचक्यातून चौपीन मासे उचकतो तेव्हा
मात्र हा बगळा याची जगाळा खात्री पटते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

17

SATURDAY
JUNE '95

9

त्रिमूर्ती -

माता कमंडलुघरं करपद्मयुग्मे
मध्यस्थपाणीयुगले इमरुत्रिशुले ।
यस्य स्या उर्ध्वकरयोः शुभशङ्खचक्रे
वन्दे तमाश्रिवरं ध्रुजपट्टयुक्तम् ॥

अर्थ - ज्याच्या खातील दोन हातांमध्ये माळ व कमंडलु घारण केलेले दिसतात. मधील दोन हातांमध्ये इमरु व विशुल घारण केलेले असतात. वरील दोन हातांमध्ये शुभकारक शंख व चक्र घारण केलेले असतात त्या अश्विनीपौला वर देवाया शरा करानी युक्त असलेल्या श्री दत्तात्रयास मी वंदन करतो.

परोपकारी सत्पुरुष -

सत्पुरुषः खलु हिताचरणैरमन्द -
मानन्दयन्थाखिललोकमनयुक्त एव ।
आराधितः कथय केन करुणस्वरे
रिन्दुर्विकासयति केरविणीकपलानि ॥ SUNDAY 18

अर्थ - सत्पुरुष हे परहिताची कार्ये अनिस्त करून असतात. जगाला आनंद देण्याचे कार्य ते कुणी न सांगता करत असतात. आपल्या उदार करानी कमळाना चंद्र उमळवतो ते काय त्याला कुणी विनवले म्हणून ?

सज्जन आणि दुर्जन -

विद्या विवादाय धनं मदाय
शाक्तीः परेषां परिपोडनाय।
खलस्य साधो विपरीतमेतत्
ज्ञानाय दानाय च रक्षणाय ॥

अर्थ - विद्या वितंडवाद करव्यासाठी संपत्ती
गवासाठी, शाक्ती इतरांना पोडा देण्यासाठी
दुष्टांच्या बाबतीत आढळून येत सज्जनांच्या
बाबतीत मात्र कवेपणी दिलेले त्यांची
विद्या ज्ञानासाठी, धन दानासाठी, तर
शाक्ती इतरांच्या रक्षणासाठी असते.

जातीच्या सुवराळा काहीही शोभते.

सरासिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यम्
मलिनमपि हिमांशोर्नरुम रुस्मी तन्नाति।
इयमधिकमेनांजा वल्कलेनापि तन्वी
किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ॥

अर्थ - एखादे कमक समोवती शेवाळे असतानाही
रमणीय दिलेले चंद्रावरीक मलिन कलेक
देखील त्याची शोभा वाढवतो, ही तन्वणी
युवती वल्कले नेसतही असूनसुद्धा अत्यंत
सुंदर दिलेले ज्या गोष्टी सुकाने सुंदर
असताना त्यांना काणती गोष्ट कर
सुशोभते कर, शक्यार नाही?

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

20

TUESDAY
JUNE '95

☺

धैर्यवान् लोक -

निन्दन्तु नीतेनिपुणाः यदि वा स्तुवन्तु
लक्ष्मीः समावेशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ।
अथैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा
न्यायान्पथः प्राविच्यन्तौ पदं न धीराः ॥

अर्थ - नीतेमन्त्र लोक निंदा करोत अथवा स्तुती
करोत. धनसंपदा जबूक शही अथवा
इच्छेनुसार दूर जावो. मरण आज, यवो
अथवा युगांतो येवो. धैर्यवंत लोक
न्यायमार्ग पासून, आपली पावले कधीही
विचलित होऊ देत नाहीत.

गर्जति तो पडेत् काय ?

शरदि न वर्षति गर्जति
वर्षति वर्षीकु निःस्वनो मेघः ।
नीचो वदति न कुर्वते
वदति न कुजनः करोत्येव ॥

अर्थ - शरव मनुष्यमध्ये आकाशातील मेघ
केवळ गर्जना करतात, वर्षाव करीत
नाहीत. वर्षा नसताना मात्र आवाज न
करताही झलवर्षाव करताना आदळतात,
त्याचप्रमाणे नीच मनुष्य केवळ बडबड
करतो, कृती करत नाही. तथापि सज्जन,
मनुष्य लोकांच्यात वेळ न देवता कृती करतो.

योग्य प्रयत्न फलदायी होतात.

काष्ठादाग्निर्थायते मथ्यमानात्
भूमिर्लोक्यं खन्यमाना देवानि ।
सोसाहान्ना नारुयसाध्यं नराणाम्
मागारब्धाः सर्वयन्ता फलानि ॥

अर्थ - लाकड घासने जेव्हावर त्यातून आग्नि
निर्माण होते, खणण्या जाणाऱ्या जमिनीतून
पाणी उत्पन्न होते. उत्साहयुक्त मणसाला
काहीही असाध्य नसते. योग्य मागिने
आरम्भाने प्रयत्न फलप्रद होतात.

खरा पांडित -

यः पठति लिखाते पश्याते
परिपृच्छति पाण्डितानुपाश्रयानि ।
तस्य दिनाकरकिरणः
नक्तिनीदत्तश्चैव विकारयते बुद्धिः ॥

अर्थ - जो स्वतः ग्रंथांचे वाचन करतो, लेखन
करतो, अवलोकन करतो, जिज्ञासु असतो
वेचारतो, पांडितांच्या आश्रयाखाली राहून
अध्ययन करतो, त्याची बुद्धि, ज्ञानप्रमाण
सूर्यकिरणामुळे नक्तिनीच्या (सूर्यविकाराची
कुमक) पाकळ्या उमळतात, त्याप्रमाणे
विकसित होत जाते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

22

THURSDAY
JUNE '95

एकसूत्री -

काचं माणिं काच्यनमेकसूत्रे
मुग्धा निबद्धानि किमत्र चित्रम् ।
विचारवान् पाणिनीरकसूत्रे
श्वान युवानं मधवानमाह ॥

अर्थ - मोठ्याभावज्ञा, स्त्रिया एकाच दोषामध्ये
काचचे मणी तसेच सोन्याचे मणी एकत्र
गुंफलांना आढळतात. यामध्ये आश्चर्य
वाटण्यासारखे काय आहे? विचारवंत विल्हान
अशा पाणिनीसारख्या व्याकरणकर्त्यांनी कुत्रा,
तरुण मापूस व इत्र यांना एकाच
'सूत्रात' घातले आहे.

सज्जनांचा स्वभाव

उदयाते यदि मानुः पश्चिमे दिग्दिभागे
विकसन्ति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिखयाम् ।
प्रचक्षन्ति यदि मेरुः शीतलां याति वल्निः
नाह विचक्षन्ति वाक्य सज्जनानां कदाचित् ॥

अर्थ - जरी एखाद्या वेळी सूर्य पश्चिम दिशेला
उगवला, जरी पर्वत शिखरावर शिखरामध्ये कुमक
उमळते, मेरु पर्वत जरी चोहू कागळी उगवी
जरी थंड शाला (मृणमेष, अशक्य गोष्टी
शक्य शाल्या) वरी सज्जनांचे वचन
कधीही विचलित होत नाही.

9

विद्यार्जन

सुखार्थी चेत् त्यजेत् विद्यां
विद्यार्थी चेत् त्यजेत् सुखम्।
सुखार्थिनः कुतो विद्या
कुतो विद्यार्थिनः सुखम्॥

अर्थ - ज्याला सुखाची इच्छा आहे त्याने विद्येचा त्याग करावा आणि विद्यार्जनाची इच्छा ज्याला आहे त्याने सुखाचा त्याग करावा. सुखार्थी माणसाला विद्या कोवून मिळणार? तर विद्यार्थ्याला सुख कुठले?

इणशः कणशश्चैव विद्यामर्थं च साधयेत्
इणसागे कुतो विद्या कणसागे कुतो धनम्॥

अर्थ - इणासणाने विद्या आणि कणाकणाने साधयेत् साध्य केही पाहजे. इणायाही त्याग केल्यास विद्या कोवून आणि कणायाही त्याग केल्यास धन कोवून मिळणार?

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY 95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

9

जीवनाची कृतार्थता -

गेयं गीतानाम सहस्रं
 ध्येयं शीपानिरूपमजस्रम्।
 नेयं सज्जनसङ्गे चित्तं
 देयं दीनजनाय च विनम्रम्॥

अर्थ - भगवद्गीतेत वर्णन केलेल्या ईश्वराच्या
 सहस्रनामाचे उगजान करावे, तस्मीपती
 विष्णूच्या विराट स्वरूपाचे ध्यान करावे.
 आपले मन नेहमी सज्जनांच्या सहाया-
 कडे वळवावे आणि दीनदुल्लभ्या दुःखी
 लोकांना दयाच दान करावे.

वाकमुकुट -

करारविन्देन, पादारविन्दम्
 मुखारविन्दे त्रिनिवेशवन्तम्।
 वरस्थं पत्रस्थं पुटं शयानम्
 वाक् मुकुटं मनसा स्मरामि ॥

SUNDAY 25

अर्थ - आपल्या करकमळकाने पदकमळाका
 (याच्या अंगठ्याका) धरून मुखकमळकाने
 जो प्राविष्ट करतो, जो लडाच्या
 पानापासून बनवलेल्या शोणासारख्या
 आसनावर निद्रा घेतो अशा वाक्य -
 मुकुटाचे, शीकृष्णाचे मी मनःपूर्वक
 स्मरण करतो.

आम्रवृक्ष

यद्यपि दिशि दिशि तरवः
परिमलसङ्कुलश्च पारिजाताद्याः ।
तद्यपि रसानोऽप्येकः
कोकिलहृदये सदा वसति ॥

अर्थ - जरी दिशादिशांना वेगवेगळ्याने वृक्ष
असले तरी, ते पारिजातादि वृक्षांसारखे
मोठ्या सुगंधाने परिपूर्ण असले तरी
देखील कोकिलाच्या अंतःकरणाला
एकमेव आम्रवृक्षच सदैव वसती करतो.

वेळेचा अभाव -

बालसावलीडासकतः
तरुणसावलीरुणीरक्तः
वृद्धसावलीचिन्तामनः
परे ब्रह्मणि कोऽपि न लग्नः ॥

अर्थ - मनुष्य जोपर्यंत बाल्यावस्थेत असतो,
तोपर्यंत त्याला खेळाची आवड असते.
तो तरुणावस्थेत असतो तेव्हा त्याला
शुवतीविषयी आसक्ती असते. जेव्हा तो
वृद्धावस्थेत जातो तेव्हा विविध पिता
त्याला त्रस्त करतात. परब्रह्माची उपासना
करण्यास कोणासही सवड नसते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY 95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

नव्या जुन्याचा मित्काफ -

पुराणमित्येव न साधु सर्वम्
न चापि काव्यं नवमित्येवद्यम् ।
सन्नः परीक्ष्यान्मन्त्रं न्यतराभजन्ते
मूढः परप्रत्ययेनेय बुद्धिः ॥

अर्थ - जी जी गोष्ट पुरातन असते, ती ती
सर्वस्वी यांगकीच असते असे म्हणता
येत नाही. त्याप्रमाणे एखादे काव्य
केवळ नवीन आहे, म्हणून मित्कारूपदे
ठरवता येत नाही. जे सज्जन विचारवंत
असतात, ते परीक्षा घेऊन योग्यतेनुसार
त्यापैकी एकीचा सन्मानपूर्वक स्वीकार
करतात, तर मूढ केवळ जुन्याच्या बुद्धीवर
विश्वास ठेवून आपली मते बनवतात.

उपेन्द्र महिमा

उद्धृतमग नगाभिदनुज
दनुजकुलामित्र मित्रशाशिदृष्टे ।
दृष्टे भवति न प्रभवति
न भवति किं भवतिरस्कारः ॥

अर्थ - ज्याने हाताच्या करंजीनीवर पवित्र उचळला आहे
जो इंद्राचा कनिष्ठ बंधू आहे. राक्षसकुलाचा शत्रू
आहे. सूर्य, चंद्र ज्याचे नेत्र आहेत अशा कृष्णाचे
दर्शन घेतकें झतताना. जवळाच्या मनात मन (स्वप्न)
याविषयी तिरस्काराची भावना निर्माण होत नाही का ?

बुद्धीचा विकास -

स्तु सञ्चरन् देशान्यस्तु सेवेन पाण्डितान्
तस्य विकारिता बुद्धीस्तौलविन्दु रिवाम्भासि ॥

अर्थ - जो देशोदेशी संचार करतो, जो पांडितांची सेवा करतो, त्याची बुद्धी पाण्यावर पडलेल्या तेंकाच्या धेबाप्रमाणे विकसित होते.

आपण एकरी पाच -

भवन्ति भेदा ज्ञातीना कुलहाश्य वृकोदर
प्रसवत्तानि च वैराणी कुलधर्मो न नश्याती।
परस्परविरोधे तु वयं पञ्च च ते शतम्
परैस्तुविग्रहे प्रोक्षे वयं पञ्चाधिकं शतम् ॥

अर्थ - हे, मीमा, जातीजातींमध्ये भेद होतात. मांडणेही होतात. वैराणी भावना आळवून येते. परंतु कुलधर्म कुद्याही नष्ट होत नाही. आपण व कोरव परस्परांशी विरोध करत असतो तेव्हा आपण पाचशत व ते शंभर असतात परंतु ज्यावेळी अन्य कोणांशी लढा देण्याचा प्रसंग उद्भवतो तेव्हा आपण एकरी पाच असतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

29

THURSDAY
JUNE '95

⊗

वामेश्वर

यानकासिचतुरान्ययः कृणान्
याचने जलधर पिपासया ।
सोऽपि पूरयति विश्वमश्रमा
हन्त हन्त महतामुदारता ॥

अर्थ - यानक पक्षी पावसाक्याच्या प्रारंभी
लहानने वाकूक होऊन मेधाकडे केवळ
पाण्याच्या तान चार शेवांची याचना
करतो; परंतु तो मेधा मात्र आणिक
विश्वाकडे पाण्याने भरून राहतो; थोर
लोकांची उदारता काय वजावी?

थोर लोकांचे जीवन -

यास्मिन् जीवति जीवन्ति बहवः सोऽत्र जीवति ।
कोकोऽपि किं न कुरुते चण्डा स्वोद्पुराणम् ॥

अर्थ - ज्याच्या जगण्यामुळे अनेकांना जगायला
मिळते तोच स्वरोत्तर जीवन जगतो.
माहीतार कावळे चाचाने उदरभरण
करण्यापलीकडे काय करतात?

केवळ परोपकारासाठी -

मृतं भुजङ्गोः शिखरं फलङ्गोः
शाखा विहङ्गोः कुरुमुं च मृङ्गोः ।
श्रितं सदा चन्दनपादपर्य
परोपकाराय सतां विभूलयः ॥

अर्थ - चंदनवृक्षाच्या मुहारी साप वेरोळी
घातून असतात फांद्यांच्या वरील
टोकरी वानर आश्रय घेतात. बाजूच्या
शाखांवर पाडिंगण असतात तर फुलांच्या
वर मुंग घाघावत असतात. श्रेष्ठ
सज्जनांच्या सर्वच गोष्टी परोपकारासाठी
असतात.

समाधानी वृत्ती -

सिपाः पिबान्ते पवनं न च दुर्बलास्ते
शुष्कसृणोः वनगजा बलिनी भवन्ति ।
कन्यः पक्षेः मुनिवराः विनयान्ते कालम्
सन्तोष एव मुद्रयत्य परं निधानम् ॥

अर्थ - साप वायु प्राशन करून रहातात पण ते
दुर्बले बनते नाहीत - वाळलेले जवते खाऊनही
बनात रहाणारे हत्ती शत्रुवाम बनतात. श्रेष्ठ
मुनी कवचुळे भक्षण करून कालक्रमणा
करतात. संतोष, समाधान हीच मनुष्याची
खरी ठेव होय.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

4

TUESDAY
JULY '95

वाईट संगतीचा परिणाम -

गुणाः गुणक्षेपु गुणाः भवन्ति
ते निगुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः।
सुस्वादुतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ॥

अर्थ - गुण जाणणाच्यांकडे गुणांचे चीज होते.
ते जर गुणरहितांकडे गेले तर त्यांचे
दोषात रूपांतर होते. ज्याप्रमाणे
वाहणाच्या नद्यांचे पाणी गोंड, रुचकर
असते. पण त्याच नद्या सागराकडे
जाऊन मिळाल्यावर त्यांचे पाणी
मिष्टायुक्त राहत नाही.

अहो रूपं अहो ध्वनिः

कुशाणां तु विवाहे च
गर्दभाः मंत्रपाठकाः।
परस्परं प्रश्नसन्ति
अहो रूपं अहो ध्वनिः ॥

अर्थ - उंटांच्या विवाहसमारंभान मंत्रपाठण
मंत्रापाठक म्हणणाऱ्यांचे काम गाढवांकडून
केले जाते. त्या वेळी उंट व गाढवे
एकमेकांची सुती करतात. गाढवे उंटांच्या
रुपाची सुती करतात तर उंट गाढवांच्या
आवाजाची सुती करतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

कृत्रिम सुशोभन व्यर्थ असते.

काकस्य गात्रं यदि काच्यनस्य
माणिक्यरत्नं यदि चञ्चुदेशे ।
एकेक पक्षे ग्रथितं मणीनाम्
तथापि काको न उ राजहंसः ॥

अर्थ - काक्याचे शरीर जरी सोन्याचे
बनवले गेले, त्याच्या पोचीच्या ठिकाणी
हिरमाणके जडवली गेली. एकेका पंखाच्या
ठिकाणी माणिक्ये बसविली गेली तरी
देखील काक हा राजहंस बनू शकणार नाही.

वसंत ऋतु

काकः कृष्णः पिकः कृष्णः
को भेदः पिककाकयोः ।
वसन्तसमये प्राप्ते
काकः काकः पिकः पिकः ॥

अर्थ - काक हा काक असतो. कोकिलही काक
असतो मग त्या दोघांत काय फरक
आहे? ज्या वेळी वसन्त ऋतु येतो
तेव्हा काक हा काक आण
कोकिल तो कोकिल

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG	'95

मृगेन्द्रता

वनेऽपि सिंहः मृगमांसभाक्षिणः
 बुभुक्षिता नैव तृणं चरान्ति ।
 एवं कुलीनाः व्यसनाभिभूताः
 न नीचकर्माणि स्मेमाचरन्ति ॥

अर्थ - ज्याप्रमाणे वनामध्ये रहाणारे सिंह तेथील प्राण्यांची स्वतः शिकार करून त्यांचे मांस भक्षण करतात. त्याऐवजी कितीही भूक लागली तरी ते कुयीही गवत खान नाहीत. त्याचप्रमाणे कितीही स्तकटात पडून तसेल झालेले कुलीन लोक कुयीही नीच वर्गाची कृत्ये करीत नाहीत.

नीरक्षीर विवेक

हंसः श्वेतः बकः श्वेतः
 को भेदो बकहंसयोः ।
 नीरक्षीर विवेक तु
 हंसो हंसो बको बकः ॥

अर्थ - हंस शुभ्र असतो. बगकाही शुभ्र असतो. मग हंस व बगका या दोहोत फरक काय आहे? ज्या वेळी 'नीरक्षीर विवेक' म्हणजे पाणी व वृक्ष वेगळे करण्याच्या कोशाच्याच प्रश्न येतो त्या वेळी हंस तो हंस, बगका तो बगकाच.

नडु नागांचे स्मरण -

अन्नं वासुकिं शेषं, पद्मनाभं च कुम्भलम्
शंखपातं धृतराष्ट्रं च, तदनकं कालियं स्मरेत् ।
एतानि नवनामानि, नागानां च महात्मनाम्
सायंकाळे पठन्मित्यं, प्रातःकाळे विशेषतः ॥

अर्थ - अन्न, वासुकी, शेष, पद्मनाभ आणि
कुम्भल, तसेच शंखपात, धृतराष्ट्र, तदनक
व कालिया या नडु नागांचे स्मरण
करावे. ही नडु नागे नागराणी महात्म्यांनी
आहेत. त्यांचे दररोज सायंकाळी, विशेषतः
प्रातःकाळी रुद्धा स्मरण करावे.

दहा धर्मलक्षणं -

धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
श्रीविद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम् ॥

अर्थ - धैर्य, क्षमाशक्ति, संयम, चोरी न
करणे, प्रामाणिकपणा, र प्रियांशूर विजेय
सद्बुद्धी, विद्या, सत्य वाचा, क्रोध न
करणे या दहा गोष्टी धर्माचे लक्षण
होत.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

8

SATURDAY
JULY '95

(M)

अध्यापूर्वक प्रार्थना -

यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपः पूजा क्रियादिषु
न्यूनं सम्पूर्णतां याति, सद्यो वन्दे तमच्युतमा
अन्यथा शरणं नास्ति, त्वमेव शरणं मम
तस्मान्कारुण्यमेवम रक्ष रक्ष परमेश्वर ॥

अर्थ - ज्याच्या स्मरणाने, नामोच्चाराने, तपश्चर्या
पूजा इ. उपचारांच्या कृतीने भक्ताच्या
ठिकाणी असलेली न्यूनता नष्ट होऊन त्यास
पूर्णत्व प्राप्त होते, अशा अच्युतांही
श्रीविष्णूला मी तत्काळ वंदन करतो. मला
अन्य कोणतेही आश्रयस्थान नाही. देवा तुम्हा
माझा एकमेव आश्रयदाता आहेस. म्हणून
माझ्याविषयी कारुण्य वयेची आवना
प्रकट करून तू माझे तदैव रक्षण कर.

स्वतंत्रतादेवी -

हे अधमरक्तमस्जिते, सुजनपूजिते, श्रीस्वतंत्रते।
त्वत्कृते तु शरणं जननं
त्वा विना तु जननं मरणं
त्वत्सकलचराचरशरणम् ॥

SUNDAY 9

अर्थ - हे स्वतंत्रतादेवी, तू अधम लोकांच्या रक्ताने
रंगितकी आहेस. सुजनांकडून पूजेची जाणारी
आहेस. तुझ्यासाठी जाऊक मरण हे जीवनाच
आहून तुझ्याविना जीवन हे साक्षात मरणच आहे
तू सकल चराचराच आश्रयस्थान आहेस.

ॐ नमः शिवाय

प्रातर्नमामि गिरीशं गौरजा~~र्ध~~र्धदेवम्
सर्गास्थिति विव्यकारणमादिदेवम् ।
निशेश्वरं विजितविश्वमनोऽगिरामम्
संसाररोमाहरमौषधमद्वितीयम् ॥

अर्थ - जो प्रातःकाली गिरीशेचा अर्धदेव
अस्तकेच्या (अर्धनारीनरेश्वराला) शिवाशंकरांक
नमन करते. जो जगताच्या उत्पत्ती, स्थिती
च्याचेही कारण आहे, निशेश्वर अस्तकेच्या
या शंकराने अधिक विश्वास जिकते आहे.
जो मनाचा आनंद देणारा आहे. संसाररुपी
रोगव्याधी तपू करणाऱ्या अद्वितीय
औषधाप्रमाण आहे अशा परमेशास जी
वंदन करते.

विव्यता -

वरं दारिद्र्यः श्रुतिशास्त्रपारंगो
न चापि मुख्यं धनरत्नसंयुतः ।
सुतोचना जीर्णपटापि शोभते
न नेत्रहीना कमकैवल्यङ्कता ॥

अर्थ - वेदशास्त्रात पारंगत असणारा विद्वान्
दारिद्र्य असला तरी तो श्रेष्ठ होय. परंतु
धनरत्नाने युक्त असलेला मुख्य मनुष्य
हीन मानावा. ज्याप्रमाणे एखादी सुंदर नेत्र
असणारी स्त्री जुन्या वस्त्रातही शोभते पण
परंतु नेत्रहीन स्त्री सुवर्णसंकारनेही शोभत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

काकोय तस्मै नमः

स्वामि रम्यानगरी महान्स नृपतिः सामन्तचक्रं च तत्र
पाद्वै स्वामि च विदग्धराजपरिषद्, ताश्चन्द्रनिम्बाननाः
अस्मिन्तः स्वामि राजपुत्रनिवहः ते बन्दिनस्त्राः कथाः
सर्वं यस्य वशादगात्स्मृतिपथं काकोय तस्मै नमः ॥

अर्थ - ती नगरी अनिशय रमणीय होती. तेथील
राजा महान्, श्रेष्ठ होता. त्याच्या परिसराने
विद्वान्, राजनीतिज्ञ राजे, लोकांची, मांडविक
राजांची मांडवियाची होती. त्या वेळच्या राज-
पुत्रांचा समूह त्यांच्या गर्विष्ठपणामुळे, अविनया-
मुळे प्रसिद्ध होता. तत्काळीन बंदीजनांच्या कथा
सर्वत्र विस्तृत होत्या. अशा या सर्व गोष्टी
ज्याच्यामुळे केवळ स्मरणरतपाने राहिल्या आहेत
त्या काकोय, नमस्कार असो.

घराचे घरपण

यत्र नास्ति दधिमंथनघोषः
यत्र नास्ति त्र्युल्लूकानि शिशुानि ।
यत्र नास्ति गुरुगौरवपूजा
तानि किं बत गृहाणि वनानि ॥

अर्थ - ज्या घरांतघे रवीने वही घुसकल्याचा आवाज
येत नाही. जिथे छोटी छोटी बालके वावरत
आहेत. जिथे गुरुजनांची, ज्येष्ठांची पूजा केवळ
जात नाही इतकी घरे म्हणजे साहजिक
अरण्येच मानली पाहिजेत.

मंगलकारक

सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषामभङ्गकम्
यथा हृदयस्थो भगवान् मंगलायतनं हरिः॥

अर्थ - सर्वे सर्व कार्य करीत असताना त्यांचे कधीही अकल्याण, अमंगल होत नाही, की त्यांच्या हृदयात मंगलाचे, पावित्र्याचे साक्षात निवासस्थानच असलेल्या भगवान श्रीहरीचे, निष्पूजे आयेष्टान असते.

शोचिवन्त राजसभा -

मणिना वलयं वलयेन मणिः
मणिना च वलयेन च विभ्रति हरः।
कविना च विभ्रुविभ्रुना च कविः
कविना च विभ्रुना च विभ्रति सभा॥

अर्थ - रत्नमण्ड्याने सोन्याचे कुडे शोभून दिसते व सोन्याच्या कुड्याने रत्नाला शोभा येते. तर रत्नमणी व सोन्याचे कुडे यांनी हात, मनगट शोभून दिसते. कवीमुळे राजा व राजांमुळे कवी शोभून दिसतो तर कवी व राजा यांमुळे राजसभा (दरबार) शोभून दिसतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

13

THURSDAY
JULY '95

9

ऋषीपंचमी -

लौकिकानां हि साधूनाम् अर्थ वागनुवर्तते ।
ऋषीणां पुनराधानाम् वाचमर्थानुवर्तते ॥

अर्थ - या जगातीत साधुजनांची वाणी त्यांना
आमित्रत असणाऱ्या आशयाला अनुसरून
जाते परंतु (आद्य) वैदिक ऋषींच्या
बाबतीत मात्र अर्थ हा त्यांच्या वाणीच्या
पाठापाठ धारित असतो.

गंगा स्तवन -

विभूषितानङ्गरिपूजमाङ्गा
सद्यः कृतानकजनांतिभिङ्गा ।
मनोहरानुङ्गा चत्वरङ्गा
गङ्गा ममाङ्गान्यमत्स्री करोतु ॥

अर्थ - जिने मवनाचा शत्रू असलेल्या शंकराच्या
मलाकास आत्कृत केलेले आहे. जी
अकालकाळ अनक जनांचे पाप, दुःख नष्ट
करण्यास समर्थ आहे. जिच्या प्रवाहातील
कारा मनोनेधक व अत्यंत उंच व चंचक
आहेत अशी गंगानदी माझ्या अंगास
मत्करित व पापरहित करा.

एकश्लोकी भागवत

आदौ देवकिदेविगर्भजन्मं गोपीगृहे वर्धनम्
मायापूतनजीवितापहरणं गोवर्धनोद्यारणम्
कंसरूपेण कौरवादिहननं कुंतीतनुजावननम्
एतन् भागवतं पुराणकथितं श्रीकृष्णाक्षीकामृतम्

अर्थ - प्रथम देवकीदेवीच्या पोटी (कारागृहात)
जन्म घेऊन गोकुळात बाब्यावस्थेत संगोपन
केले गेले, मायाविनी पूतना राक्षसीच्या
जीविताचा नाश केला गेला. गोवर्धन पर्वत
कुरगळीवर घेऊन गोकुळवासीयांचे रक्षण
केले गेले, कंसाचा वध करून कौरव इत्यादि
दुष्टांचा स्मरण करून कुंतीच्या मुलांचे -
पांडवांचे रक्षण केले गेले. हे श्रीमद्भागवत
या श्रेष्ठ ग्रंथात कथित केले गेले.
भागवान् श्रीकृष्णाच्या अमृतमय कीर्तय वर्णन आहे.

रत्नाबंधन -

भ्रातृश्च भगिन्योर्मध्ये प्रेमरज्जुर्दृढीयताम्
बन्धुर्नारायणो ब्रूयान् भगिनीं द्रौपदीं तथा।

अर्थ - भाऊ बहिण यांच्यामधील प्रेमाचा, स्नेहाचा
धागा इट बनवावा, भावाने नारायणाप्रमाणे
(श्रीकृष्ण) बनवे तर बहिणीने द्रौपदीप्रमाणे
बनवे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

15

SATURDAY
JULY '95

मादुनीचे स्मरण -

तां जानकीविरहवेदमहंतुभूताम्
 ज्ञागाकृतस्य सदशोकवनीयतृकान् ।
 यद्-कालकामिव धनानुदपाटयज्ञः
 तं हेमकुन्दरकपि प्रणमामि पुण्ये ॥

अर्थ - सुंदर अशा अशोकवनातील धनदार
 वृक्षापुके जानकी सीनेच्या विरहवेदना
 वृद्धीगज होतात अशी कल्पना करून
 मलाबली हनुमंताने तंकाजगरीच्या इनेरुध
 केसाप्रमाणे असलेल्या त्या वृक्षवृद्धीला
 उरवडण टाकले. अशा सुवर्णप्रमाणे तळपत
 असलेले सुंदर शरीर धारण करणाऱ्या
 मादुनीला माझ्या पातनपौषणासाठी मी
 नम्रपणे वंदन करतो.

ललितागौरी -

प्रातर्वेदामि ललिते तव पुण्यनाम
 कामेश्वरीति कुमलेति महेश्वरीति ।
 श्रीशाम्भवीति जगता जननी परेति
 वाग्देवतीति वचसा त्रिपुरेश्वरीति ॥

SUNDAY 16

अर्थ - हे ललितागौरी, पार्वती मी प्रातःकाळी
 तुझे पुण्यनाम उच्चारतो. कामेश्वरी (इच्छा
 पूर्ण करणारी) कुमला, महेश्वरी, श्रीशाम्भवी
 जगताची श्रेष्ठ जननी, वाग्देवता, त्रिपुरेश्वरी
 या तुझ्या विशेषनामांचा मी वाणीने उच्चार करतो.

श्रीगौरी पूजन -

गणेशाय नमः शान्तिवृन्दैः

कृतां नै शंकर चक्रराजोक्तु सन्नीम् ।
परां राजराजेश्वरि त्रैपुरि त्वाम्
शिवाकोपरि त्वां शिवां भावयामि ॥

अर्थ - श्री गणेश, आर्णिमा, लादीमा इ० सर्व
शान्तिच्या समूहाने वेदच्या गौरीच्या,
चमकणाच्या श्रेष्ठ श्रीचक्रामुळे सुंदर
दिलणाच्या श्रेष्ठ अशा राजराजेश्वरी,
त्रिपुरकुंदरी असलेल्या शंकराच्या अंकावर
प्रतिष्ठापित झालेल्या हे महादवी, मंगल
अशा तुझे मी मनःपूर्वक ध्यान करतो.

कन्येचे पितृत्व

जातेति कन्या महती हि पिता
कर्म प्रवेयति महान्वितकः ।
दत्ता सुख यास्याति वा न वेति
कन्यापितृत्वं खलु नाम कष्टम् ॥

अर्थ - घरात कन्या जन्मल्यावासून पालकांना
पिता लागून राहते. ती मोठी झाल्यावर
कोणत्या वराला अर्पण करावी, ती सासरी
गेल्यावर सुखाने समाधानाने नांदेल, की
माली यावद्दली उहापोह केला जातो. योजक्यात
कन्येचे पितृत्व घाण करणे ही कष्टदायक गोष्ट आहे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
.6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

गोपालकृष्ण -

कस्मुरीनिलक लुल्लारपटले वसःस्थले कौस्तुभम्
नासाग्रे वरमोक्षिकं करतले वेणुः करे कुडकणम् ।
स्ववैरि हरिचन्दनं हृदयलितं कण्ठे च मुक्तावलिः
गोपस्त्रीपरिवेष्टिता विजयते गोपालकृष्णाम्बु ॥

अर्थ - ज्याच्या भाळप्रदेशी कस्मुरीचा निरुक्त आहे.
घालीवर, कौस्तुभमणी आहे, नाकावर श्रेष्ठ
मोती आहे. हृदयान मुक्ता व कण्ठ धारण
केकले आहे. स्ववैरिगाला सुगंधी चंदनाची
उरी लावली आहे. गुळ्यात मोत्याचा कडा
आहे, जो गोपीनी वेढलेला आहे, असा
गोपाकाल श्रेष्ठ असलेला जो श्रीकृष्ण
त्याचा विजय उरतो.

वारिध्यावस्था -

वरं वनं व्याध्रगजेन्द्रसेविनम्
हृमात्रयं पवत्रफलाम्बुभोजनम् ।
तृणानि शय्या परिधानवल्कलम्
न बन्धुमध्ये धनहीनजीवेनम् ॥

अर्थ - एक वेळ नाथ, हृदी यांनी मरेलेल्या
वनात जाऊन राहणे परवडले. खाडारवाडी
घार कडून पिकलेली फळे व जेवण असे
भोजन परवडले. गवताची शय्या व उपावर
खाडाची साडीची वल्कले परिधान करून तरी चाळते
पण नातेवाईकात हृदयहीन जगणे नको.

सुखदायक सहा गोष्ठी -

अर्थागमो नित्यमरोगिता च
 प्रिया च भार्या प्रियवादिनी च ।
 नश्यन् पुत्रोऽर्थकरी च विद्या
 पद् जीवलोकस्य सुखानिजात् ॥

अर्थ - धरे बाबा, संपत्ती प्राप्त होत राहणे,
 सर्व निरोगी, अवस्था असणे, पुत्नी
 आवडती व गोड बोलणारी असणे,
 आपल्या आज्ञेत असणारा पुत्र असणे
 आणि अर्थपूर्ण अशी विद्या व कला असणे
 या सहा गोष्ठी जीवलोकान्त सुखदायी असतात.

लंकावहन -

रावणस्य वचः श्रुत्वा राक्षसाः कोपककुब्जः
 वैष्णवे तस्य लाडगुल्ल जीणेः कार्पासिकेः परे ।
 संवेष्टयमानं लाडगुल्ले व्यवर्धितं महाकपिः
 शुष्कमिन्धनमासाद्य तनेष्विव हुताशनः ॥

अर्थ - रावणाचे बोलणे ऐकून कोपान्निष्ट व
 कर्कश असलेल्या राक्षसे समूहाने त्याच्या
 (मादतीच्या) शोपराळा जुन्या पुराण्या कापडाच्या
 तुकड्यांनी बांधून राकत आपल्या शोपराळा
 अशा प्रकारे बांधले जात असताना तो
 महाबानर मोठा प्रचंड आकार धारण करता
 होता. ज्याप्रमाणे वनामध्ये प्रदीप्त झालेला आज्ञे
 रंधन पडल्यावर भडकतो तसा त्याचा आकार वाढत गेला.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG '95	

25

TUESDAY
JULY '95

8

सज्जनांचा स्वभाव -

दृष्टं दृष्टं पुनरपि पुनश्चन्दनं चारुगन्धम
 धिन्नं धिन्नं पुनरपि पुनः स्वादुरवेदुकाण्डम् ।
 दग्धं दग्धं पुनरपि पुनः काञ्चनं कान्तवर्णम्
 प्राणान्तेऽपि प्रकृतिविकृतिं जायते नात्मानाम् ॥

अर्थ - चंदनाचे खोड पुनः पुनः सहस्रवार घासले तरी आकर्षक सुगंधच प्राप्त होतो. उसाचे कांड पुन्हापुन्हा तोडले तरी सर्व मधुस्य रसून. मुशीज घासलेले स्नान पुन्हापुन्हा जरी आगीत जाकले तरी ते अधिकच कांतमान, तेजस्वी होते. त्याचप्रमाणे श्रेष्ठ कोकाच्या स्वभावाने प्राण जाण्याची वेळ आली तरी - कोणताही विपरीत बदल घडून येत नाही.

शुभ्र राजहंस

गाङ्गामम्बु सितमम्बु यामुनं कञ्जकामं उभयत्रमञ्जलः ।
 राजहंस तव तत्तेशोः न चीयते नापचीयते ॥

अर्थ - वाडोचे पाणी शुभ्र रंगाचे असले तर यमुना नदीचे पाणी काजकाप्रमाणे कोकभोर असते. या दोन्हीही पाण्यात विहार करणाऱ्या स्नान करणाऱ्या राजहंसा, तुशी मुळतः अंगकाती, तेजस्वी शोभा वृद्धिपातही होत नाही किंवा तिच्या स्वरूपात कोकाली कमतरता निर्माण होत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
30	31	JULY '95				1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29

स्वयमेव मृगेन्द्रता -

आमिषेको न संस्कारः सिंहस्य क्रियते मृगेः
विश्रुमान्जितराजस्य स्वयमेव मृगेन्द्रता।

अर्थ - वनराज सिंहवर आमिषेक अथवा
त्यासारख्या संस्कार अन्य प्राण्यांकडून
केका जात नाही. स्वतःच्या पराक्रमाने
जिंकलेल्या तेजाच्या रक्ष्याचे धुरीणत्व,
मृगराजत्व तो स्वतःच मिळवतो.

तेजस्वी स्वामिमान -

एकोऽहमसहस्रयोऽहं कुरोऽहमपरिच्छेदः
स्वप्नेऽप्येवविधा चिन्ता मृगेन्द्रस्य न जायते।

अर्थ - मी एकदा आहे, निराधार आहे, कुरा
आहे अथवा साधनसामग्रीरहित आहे.
अशा प्रकारची चिन्ता श्रेष्ठ सिंहाच्या
स्वप्नातही निर्माण होत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG. '95	

27

THURSDAY
JULY '95

ॐ

विद्या - वैभव

सुन्दरोऽपि सुशीलोऽपि कुलीनोऽपि महायज्ञः
शोभते न विद्या विद्यां, विद्या सर्वस्य श्रवणम्

अर्थ - स्वादा मनुष्य सुखरूप असले, सुशील
कुलवंत धनवंतही असले पात्रता
विद्येनाचून श्रेष्ठून विज्ञान नाही.
विद्या हे सर्वांचे श्रवण आहे.

सर्वदायी विद्या

विद्या ददाति विनयं विनयांश्चात्रे पात्रता
पात्रत्वात् धनमाप्नोति धनात् धर्मं ततः सुखम्

अर्थ - विद्या विनयशीलता देते. विनयामुळे
पात्रता येते, पात्रत्वामुळे संपत्ती मिळते.
संपत्तीमुळे धर्म त यापासून सुखप्राप्ती
होते. यथे विद्यया महानता वर्णम्
कवी आहे.

दुष्परिणाम

चित्ते भ्रान्तेर्जायते मध्यपानात्
 भ्रान्ते चित्ते पापचर्याभ्युपैति।
 पापं कृत्वा दुर्गतिं याति मूढाः
 तस्मान्मद्यं नैव पेयं न पेयम् ॥

अर्थ - मध्यपानामुळे मनात भ्रम, कंफ निर्माण होतो. चित्तभ्रान्तीमुळे तो पापाचरणाकडे वळतो. असे व्यसनी मूर्ख, लोक पाप करून, हीन अवस्थेत सात होतात. म्हणून मद्य हे पिण्यास योग्य नाही. ते पिता कामा नये.

ओशाचा पक्ष

पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः
 पुनरपि पक्षः पुनरपि मासः।
 पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षम्
 नदापि न मुञ्चतेथाशासामर्षम् ॥

अर्थ - काळाच्या ओघात पुन्हा पुन्हा रात्र येते, पुन्हा पुन्हा दिवस येतो. पुन्हा पुन्हा पंधरवडा माहिना येतो. तसेच पुनश्च अयने (उत्तरायण, दक्षिणायन) साचप्रमाणे वर्षेही येत रहातात, तरीही माणसाच्या मनातील आशाची, कामीपणाची भावना त्याला सोडत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						1
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

3

THURSDAY
AUGUST '95

9

पुण्यकारक मार्ग -

भगवद्गीता किञ्चिदधीता
गङ्गाजलसत्कणिका पीत्वा ।
सकृदपि यस्य मुरारि समचर्चा
तस्य यमः किं कुरुते चराम् ॥

अर्थ - ज्याने भगवद्गीतेचे किञ्चितही
अध्ययन केले आहे. पवित्र गंगानदीच्या
जलाचे कणभरही प्राशन केले आहे. ज्याने
एकदा तरी मुरारी श्रीकृष्णाची पूजा केली
आहे त्याच्या बाबत यमदरवीकें चर्चा
करी शकिले काय ?

श्री गणेश प्रार्थना -

आले चर्चित केशरं मृगमदामोदांकितं चन्दनम
नानावृक्षसामुद्रमिव सुकुसुमं मन्दारवृक्षमिः ।
गुग्गुलुदममधुपकं विरचितं दीपं सुवर्णसुतम
प्रक्ष्य मादकसंयुतं गणपते क्षीरोदनं सुह्यताम् ॥

अर्थ - आली केशराची इटी लावून अंगाला
काचनमृगाच्या सुगंधाने युक्त झाले चंदन
लावून विविध वृक्षवर्गींनी निर्माण झालेली
सुवासिक फुले, पत्रे, मदारवृक्षाची फुले इत्यादी
पाहने धारण करून गुग्गुलापावनया शूप, सिद्ध केलेले
आहे. सुंदर वातांनी युक्त झाला दीप आहे. मोदक व
चवचाळानी युक्त झाले भोजन व द्रव्यमाताचा नैवेद्य
तु शरण कर.

म

देवी सरस्वती -

प्रणो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती
धीनामामेव्यवनु ॥
योदायित्री सुनृताना चेतनी सुमतीनाम
यज्ञं दधे सरस्वती ॥

अर्थ - श्री सरस्वती देवी अश्वादिवासमेत
आमचे प्रकर्षाने रक्षण करी, ती प्रशस्त
विज्ञानयुक्त आहे. ती आमच्या बुद्धीचे
रक्षण करणारी आहे. ही सरस्वती पुण्य-
कामीना प्रेरणा देणारी अदून आयुजम
बुद्धीवतांना चेतना देणारी, यांचे गुणग्रहण
करणारी अशी आहे ती जगताच्या कल्याणाची
यज्ञादि कर्म धारण करते.

दुर्गा माता -

दुर्गे स्मृता हरासी भीतिमशेष ज
स्वस्यैः स्मृता मतिमतीव शुभां वदासी
दारिद्र्यदुःखअनहारिणी का त्वदन्या
सर्वोपकारकरणाय सदाऽस्मिन् ॥

अर्थ - हे दुर्गे तुझे स्मरण केव्हा असता सर्व प्राणिसात्रांची
भीति निरोप हरण करतस. तुट भक्तीने स्मरण करता
तू आत्मत शुभदायक बुद्धी देतेस. तुझ्या शिवाय दुसरी
कोण करे दारिद्र्य, दुःख, संसारताप हरण करणारी
आहे. सदांवर, भक्तज्ञानवर कृपा उपकार करण्यासाठी
तू सदैव दयादि अंतःकरणाची आहेस.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

5

SATURDAY
AUGUST '95

ॐ

रघुकादेवी -

ध्यायेन्नित्यमपूर्ववेषललितां कंदर्पिकावण्यदाम्
देवीं देव्याणांरूपास्त्रचरणां कारुण्यरत्नाकराम्।
लीलाविग्रहिणीं विराजितभुजां सख्यन्तूहासादिभिः
अकानन्द विधायेनीं प्रमुदितां नित्योत्सवा रघुकाम् ॥

अर्थ - नेहमी कालित्यपूर्ण, विशेष प्रकारचा त्रेख
धारण करणाऱ्या, मदनाकाली सौंदर्यगुण देणाऱ्या
रघुकादेवीचे ध्यान करावे. ही देवी सर्व देवांच्या
समूहाकडून नम्रतापूर्वक आर्पणी जाणारी असून
कारुण्यरूपी रूपांराने परिपूर्ण आहे. ती सहजगत्या
असुराशी युद्ध करणारी व तिच्या हातात
चंद्रहास्य नामक तळवारीसारखी आयुध
असल्यामुळे शोभून देणारी आहे. ती
सर्वत्र अकानन्दाचा आनंद देणारी व स्वतः
सर्वत्र प्रमुदित असून ही रघुकामात
नित्योत्सवा (जेचा नेहमी उत्सव केला जातो)
आहे.

श्री देवता प्रार्थना -

स्वास्ति न इन्द्रो वृधश्रवाः। स्वास्ति नः पूजा विश्ववदाः।
स्वास्ति न काश्यपो अरिष्टनेमिः। स्वास्ति नो बृहस्पतिर्दधानुः।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

SUNDAY 6

अर्थ - सर्वत्र कीर्ति पसरलेला इंद्र आमचे रक्षण करे।
आदित्य विश्वाच ज्ञान असणारा पूजन आमचे कन्याण करे।
अरिष्टाना वध करणाऱ्या अमोघ यज्ञप्रमाण गरुड आमचे रक्षण
करे - बुद्धीचा स्वामी बृहस्पती आमचे कन्याण करे।

देवी पद्मावती -

या रत्नाम्बुजवासिनी, त्रिकसिनी चण्डांशुमेजास्वनी।
या रत्ना रुधिराम्बरा, हरिसखी या श्रीमनोहरादिनी
या रत्नाकरमन्थनाप्रकरिता विष्णोः स्वयंजीवनी
सा मां पानु मनोरमा भगवती, लक्ष्मीश्च पद्मावती॥

अर्थ - जी लाल रंगाच्या कमळावर निवास करणारी,
शोभून दिसणारी, प्रखर सूर्यकिरणाप्रमाणे तेजस्वी
आहे. जी लालभडके रत्नावराने विभूषित असून
श्रीहरी विष्णूची प्रियसखी व मनाका आनंद
देणारी आहे. जी रत्नाकर सागराच्या मंथनातून
प्रकट झालेली आहे. जी श्रीविष्णूची सुगृहीणी
पत्नी आहे, अशी मनोहारी रूप असलेली
भगवती लक्ष्मी पद्मावती माझे रक्षण करो.

शारदाम्बास्तवन -

शारदिन्दुविकासी मन्दहासाम्
स्फुरदिन्दुवर लोचनाभिरामाम्।
अरविन्दसमानसुन्दरास्याम्
अरविन्दासनसुन्दरीमुपोसे ॥

अर्थ - शारद न्युनूनील चंद्रामुळे विकसित झालेल्या
नागुक कमळिनीप्रमाणे जिचे मंदहास्य
आकर्षक आहे, प्रफुल्लित झालेल्या कमळाप्रमाणे
नेत्रा असल्याने जी शान्हावदायक आहे. जिचे
मुख अरविंप्रमाणे (कमळासारखे) सुंदर आहे अशा
कमलासनाराने विराजमान शारदेची मां उपासना करता.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

8

TUESDAY
AUGUST '95

म

श्री भवानी माता -

न तातो न माता न बन्धुर्न दाता
न पुत्रो न पुत्री न श्रुत्यो न भर्ता ।
न जाया न विद्या न वृत्तिर्ममैव
गतिरुत्वं गतिरुत्वं त्वमेका भवानी ॥

अर्थ - हे भवानी, महादेवी, मला माझे वडील
आई, माडू, स्वामी, मुक्कगा, मुक्कगी, नोकर
पत्नी, पत्नी, विद्या किंवा माया व्यवसाय
यापैकी कोणीही तारणार नाही. हे देवी
तुम्हाला माझी गती (तारण करणारी) आधार
देणारी तारक आहेस.

ललितागौरी -

प्रातर्भ्रजामि ललिताचरणारविन्दम्
अकौष्टदाननिरतं भवसिन्धुपातम् ।
पद्मासनादि - सुरनायकपूजनीयम्
पद्माङ्कुराध्वज - सुदर्शनचिन्ताद्वयम् ॥

अर्थ - प्रभातसमयी मी ललिताम्बिकेच्या
चरणकुमलाचे आग्नेपूर्वक स्मरण करतो.
ती भक्तजनाना इष्ट असलेल्या वस्तूंचा
दान करव्यात सदा निमग्न असते तसेच
भवसागर तरुण जेणव्या नौकेप्रमाणे (पात)
ती आहे. कुमलासनादि (सखेव) सुरश्रेष्ठानाही
पूजनीय असलेल्या आणि कुमळ, अंकुरा, ध्वज
सुदर्शन चिन्तांनी सुराभिमत देवीला वंदन असो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	AUG. '95	

9

WEDNESDAY
AUGUST '95

श्री पार्वती माता -

नमो देवि महामये विश्वोत्पत्तिकर शिवे।
निर्गुणे सर्वभूतेशी मातः शंकरकामदे।

अर्थ - हे पार्वतीदेवी तू महामाया आहेस।
तुला नमस्कार असो. तू आखिल विश्वाची
उत्पत्ती करणारी व लोकांचे, भूतमात्रांचे
कल्याण करणारी आहेस. तू निर्गुण
निराकार स्वतःपायी असून लोकल प्राणीमात्रां
ची स्वामिनी आहेस. हे माते, तू प्रत्यक्ष
भगवान शंकराचेही मनोरथ पूर्ण करणारी
शिवप्रिया आहेस.

श्री लक्ष्मी देवी -

कोजागरी पौर्णिमायां, लक्ष्मीयांनि गृहे गृहे
को जागति इति पूरुनेन, प्रसन्ना वरदा स्मृता।
श्री लक्ष्मीपूजनं कार्यं दीपमकृत्या निरंतरम्,
शंकराभुक्तदुग्धेनै, नक्तं सद्यं जनेः सह॥

अर्थ - कोजागरी पौर्णिमेचा रात्री श्रीलक्ष्मी
घरोघरी जाते व कोण जागा आहे असा
प्रश्न करते व जागृत असणाऱ्यावर प्रसन्न
वरदायिनी होते. इति सांगितले जाते. त्या रात्री
श्रीलक्ष्मीपूजन सर्वत्र दीप वगळून कराने.
साखरामिश्रित (आदीव) दुग्ध रात्री इष्टमित्रां -
समवेत प्राशन करावे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

10

THURSDAY
AUGUST '95

ॐ

अकरा पवित्र व्रते -

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यमसंग्रहः ।

शरीरश्रममस्वादः सर्वत्र अयवर्जनम् ॥

सर्वधर्मसमानत्वं स्वदेशीयैक्यभावना ।

एकादशाश्व संख्या वै नम्रताकृतनिश्चयान् ॥

अर्थ - हिंसा न करणे, सत्य बोलणे, चोरी न करणे, ब्रह्मचर्याची पालन करणे, कशाचाही साठा न करणे, शरीरश्रमाची कामे करणे, मोजनाच्या वेळी चवीकडे न पहाणे, सर्वत्र भीती वर्ज्य करणे, सर्व धर्मांमध्ये समानता मानणे, स्वदेशी वस्तूंचाच वापर करणे, ऐक्यभावनेने वागणे या अकरा गोष्टींचा (व्रतांचा) नम्रतेने व हुदनिश्चयाने अवलंब करणे अर्थातच आहे.

स्वामिमानी कर्ण -

सूतो वा सूतपुत्रो वा यो वाको वा भवाम्यहम् ।
देवायतं कुळे जन्म मदायतं तु पौरुषम् ॥

अर्थ - मी सूत असलो अथवा सूतपुत्र (साह्याचा मुकगा) असलो, जो कोणीही असलो तरी अचकुळाल जन्म मिळणे ही गोष्ट देवाधीन असते पुरु पराक्रम तर माझ्याच हातान आहे.

पराधीन आहे जगती -

यथा काष्ठं च काष्ठं च समयातां महादधी।
समेत्य च व्यपयातां तद्वत् भूतसमागमः ॥
वत्स शोक परिहस्य नाक्यमेतान्निबोध मे।
चक्रवत्परिवर्तन्ते दुःखानि च सुखानि च ॥

अर्थ - जेव्हा महासागरात एक लोकाड व दुसरे लोकाड वहात जाताना काही काळ एकत्र येते व लगेच परस्परांपासून दूर जाते त्याप्रमाणे दोन व्यक्तींचा समागम, सहवास क्षणीकच असतो. जेव्हा हे बाळा (भारता) शोक सोडून देऊन माझे म्हणणे ऐकू असे सुखे व दुःखे चक्रप्रमाणे (या काळाच्या आयाप्रमाणे) सारखी परावर्तित होत असतात.

विरक्त संन्यासी -

वेदान्तवाक्येषु सूदा रमन्तो
मिस्तान्नमात्रेण च तुष्टीमन्तः।
विशोकमनाः करणे रमन्तः
कौपिभवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥

अर्थ - जे वेदान्त वाक्यांच्या चिंतनात हातत रममाण असतात. मिस्तान्न कुठून मिळत केल्या अन्मानेच ज्यांच्या मनात संतोष असतो. जे शोकरहित अवस्थेत, आपल्याच मनातील स्वदुःखारान नेहमी रमत असतात. असे कौपीन (लिंगारी) धारण करणारे निरीच्छ महात्मे भाग्यवत आहेत.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

12

SAIURDAY
AUGUST '95

जीवात्मा व परमात्मा -

ह्या सुपुर्णा सयुजा सरवायः समानवृक्षं परिष्वजान्ते
तथारन्यः पिप्लवं स्वदु आग्नि अनशनमन्यः अभियाकशीति॥

अर्थ - दोन पक्षी (जीवात्मा व परमात्मा) एकत्र
राहणारे एकमेकांच मित्र आहेत. ते एकाच
वृक्षाच्या (शरीराच्या, पिपळरूपी) शाक्याने
रहातात. त्या दोघोंपैकी एकजण (जीवात्मा)
ह्या पिपळाचे गोड फळ खातो, तर दुसरा
(परमात्मा) काहीही न खाता केवळ बघत
रहातो.

एकात्मता -

सामानी व आकृति
सामाना हृदयानि वः ।
समानमस्तु वो मनः
यथा वः सुसहासति ॥

अर्थ - (हे मानवांनो) आपले संकल्प समान
असोत, आपली हृदये एकभाव असोत
आपली मने एकरूप असोत. त्यानूनच
आपला जीवनव्यवहार आपणांला सुसंगत
व शोभनीय होईल

मधुराधिपती -

गुब्जा मधुरा माला मधुरा
यमुना मधुरा वीची मधुरा।
सालितं मधुरं कर्मात् मधुरम्
मधुराधिपते राखिकं मधुरम् ॥

अर्थ - मधुरेचा अधिपती इत्येत्या
श्रीकृष्णाने धारण केलेल्या गुंजमाळा
मधुर, आकर्षक आहेत, गळ्यातील
पुष्पमाला, रत्नमालाही आकर्षक आहेत,
तेथून नहाणारी यमुना नदी मधुर आहे.
तिच्या लाटा आकर्षक आहेत. तिचे जक
मधुर आहे. तिच्यात उमळणारी कर्मात्
मधुर सुगंध युक्त आहेत. मधुराधिपतीच्या
सर्वच गोष्टी आकर्षक आहेत.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

15

TUESDAY
AUGUST '95

आशीर्चन -

स्वस्त्यस्तु ते कुशलमस्तु चिरायुरस्तु
गौहास्तिवाजे धनधान्यालमृद्धिरस्तु ।
ऐश्वर्यमस्तु विजयौऽस्तु रिपुक्षयोऽस्तु
कल्याणमस्तु साततं हरिभाक्तीरस्तु ॥

अर्थ - तुझे कल्याण होवो, तुझे कुशल असो,
तुला दीर्घायुष्य लाभो, तुला जाई, हानी,
घाई, धनधान्याची समृद्धी असो. तुला
वैभव मिळो, विजय मिळो, शत्रूचा नाश
होवो, तुझे मंगल होवो व तुझ्या ठिकाणी
सदांच हरिभक्ती असो.

दरिद्री कुटुंब -

हळमगु बळस्यैकोऽनडवान हरस्य न लाङ्गुलम्
कमपरामिता क्षमीविष्णोः न गौर्न च लाङ्गुलम् ।
प्रभवति कुपि न धायेषां, वितीयगवं विना
जगति सकलं नैद्गृष्टं दरिद्रकुटुम्बकम् ॥

अर्थ - बळरामाजवळ हळ (नांगर) आहे पण बळ
नाही. शंकराजवळ एकच बळ आहे परंतु
स्वतःचा नांगर नाही. तीन पावले टाकण्याचा
क्रमाने प्राप्त झालेली क्षमी विष्णूकडे आहे
पण त्याच्याकडे बळ नाही किंवा नांगरही नाही
या सर्वांना दुसरा बळ झाल्याखेरीज शेता करणे
शक्य नाही. जगात अशा प्रकारचे दरिद्री कुटुंब
कोठेही पहायला मिळणार नाही.

७

कष्टप्रद संपत्ती -

अर्थानामर्जने दुःखम्
अर्जितानां च रक्षणे ।
आये दुःखं व्यये दुःखम्
धिगयान् कष्टसांभ्रितान् ॥

अर्थ - संपत्ती मिळवण्यासाठी दुःख सहन करावे
लागते ती मिळवल्यानंतरही तिच्या
रक्षणार्थ दुःख सहन करावे लागते. अशा
रीतीने तिच्या संपादनात दुःख असते
तसेच तिच्या स्वर्ण करण्यातही दुःख
असते. अशा प्रकारे सर्वत्र कष्टप्रद असणाऱ्या
संपत्तीचा धिक्कार असो.

प्रसन्नचित्त

चित्ते प्रसन्ने भुवन् प्रसन्नं ।
चित्ते विषण्णे भुवन् विषण्णम् ।
अतोऽमित्राषो यदि ते सुखं स्यात्
चित्तप्रसादे प्रथमं यतस्वा ॥

अर्थ - आपले मन प्रसन्न असेल तर, सर्व जग
प्रसन्न असत व मन खिन्न असेल तर
सर्व जग खिन्न वाटतं म्हणून तुला जर
सुखाची आशिक्राषा असेल तर प्रथमतः
आपले मन प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न कर.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

वामनावतार -

छलयसि विक्रमणे बालिमुद्रमुतवामन ।
पदनखनीरजनिजतजनपावन
केशव धृतवामनरूप
जय जगदीश हरे ॥

अर्थ - हे विष्णूदेवा, तू केवळ तीन पावले राकून विक्रमण करून अद्भुत असा वामनावतार धारण केल्यावर बालि राजाक फसवलेस, त्याचे गर्वहरण केलेस, तुझ्या चरणाच्या नखापासून निघणाऱ्या उदकात तू नेहमी राकलेजनांना पावन करणारा आहेस. हे केशवा माधवा तू वामनाचा अवतार धारण केलास. हे जगदीश, तुझा जयजयकार असो.

लक्ष्मीपूजन -

दैन्यात्मीमां अवतापपीडितं
धनविहीनं तव पार्श्वमागतम् ।
कृपानिधित्वान्मम लक्ष्मि सात्वरं
धनप्रदानात् धननायकं कुरु ॥

अर्थ - हे लक्ष्मीमाने, मी दारिद्र्य व दुःख यांनी भयभीत होऊन निसारातील त्रिविध तापांनी पीडित होऊन, धनहीन अशा अवस्थेत तुझ्या जवळ आलेलो आहे. हे लक्ष्मी, तू कृपया सागर असल्याने मला तत्काळ धन देऊन धननायक कर

भगवान विष्णु -

योन्तः प्राविश्य मम वाचमिमां प्रसु
संजीवयत्याखिलशक्तिधरः स्वधाम्ना ।
अन्यांश्च हस्तचरणश्रवणत्वगादीन्
प्राणान् नमो भगवते, पुरुषाय तुभ्यम् ॥

अर्थ - माझ्या अंतरंगात प्रवेश करून माझ्या
या (आज्ञानामुळे) निवृत्तानस्थतीत वाणीला
ज्याम संजीवन दिके, जो अखिल शक्ती
धारण करणारा आहे, स्वतःच्या तेजाने माझ्या
ठिकाणाच्या इतर गोष्टी म्हणजे हात पाय
(कर्मेद्रिये) कान, त्वचा (जानेद्रिये) माने पंचप्राण
यांना ज्याने उजकून टाकले, या सर्वाना
सामर्थ्य दिके, अशा भगवान विष्णू
पुरुषोत्तमाका माझा नमस्कार असो.

शांतिपाठ -

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णान् पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

अर्थ - अखिल विश्वाच्या निर्मितीचे आदिकारण
असेल्ले 'परब्रह्म' हे सर्वसत्त्व परिपूर्ण असेच
आहे. हे जगत देखील पूर्णच आहे. पूर्णपारखून
पूर्णच उत्पन्न होले. या पूर्ण परब्रह्मापासून
पूर्णत्व काढून घेतले तरी त्या विकाशी 'पूर्ण'
शिल्लक राहते. अशा ॐकाराचे ध्यान करून शान्त कायते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

दरिद्री पण चतुर कवीचे मनोगत -

अर्थ दानवैरिणा गिरिजयायर्थ शिवस्याहृतम्
 देवेभ्यं जगतीतले स्मरहरभावोऽस्मिन्मीतानि।
 गंगा सागरमम्बरं शारीकता, नगाधिपः इमात्कम्
 सर्वज्ञत्वमधीश्वरत्वमगमत् त्वां, मां च भिक्षारनम् ॥

अर्थ - भगवान् शंकराचे अर्थ शरीर (शिवतीच्या रूपाने)
 राजसांचा वैरी असल्या विष्णूने घेतले. अर्थ
 शरीर गिरिजा पार्वतीने (अर्पितारीनदेवर) घेतले.
 हे राजा अशा वीतीने या जगाल स्मरहराचा
 उभाव निर्माण झाला. त्याचे अस्तिव राहिले नाही
 त्यामुळे ज्याच्या आज्ञयान मुक्तकावर रहाणारी
 गंगा नदी सागरात मिळाली. भाळीची
 चंद्रकला आकाशात गेली. सर्पराज पृथ्वीच्या
 तळाशी, पाताळात निघून गेली. शिवाच्या
 ठिकाणी असणारे सर्वज्ञत्व व स्वामित्व हे राजा
 तुझ्याकडे आले आणि त्यांची भिक्षाटनाची
 हती मात्र माझ्याकडे आली.

बैकुंठपती विष्णु -

येषां हृदिस्यो भगवान् मंगलयानं हरिः।
 नित्योऽसक्तदा तेषां नित्यशीनित्य मङ्गलम् ॥

SUNDAY 20

अर्थ ज्यांच्या अंतःकरणान भगवान् सर्वमंगलाय माहेरघर
 असलेला विष्णु असतो त्यांच्या घरी सदैव महोत्सव
 असतो. तसेच सदैव लक्ष्मीचा, मांगल्याचा
 पावित्र्याचा वास असतो.

लक्ष्मी वंदना -

लक्ष्मी त्वद्गुणकीर्तनेन कमले भूर्यात्यन्तं जित्यताम्
रुद्राद्या ब्रह्मिन्द्रदेवयतयः वक्तुं च नैव क्षमाः ।
अस्माभिस्त्वरूपलक्षणगुणान् वक्तुं कथं शक्यते
मातर्मा परिपाहि विश्वजनानि, कृत्वा समेषु ध्रुवमा ॥

अर्थ - हे लक्ष्मी, कमले तुझ्या गुणसंकीर्तनाने
आखिल भूमीवरील कूमतरता, वक्तुला, पूर्णपणे वर
होते. रुद्रगण, इत्ये, चंद्र, सकल देवतांचे
मुख्यत्व मित्रवगार देवगणही तुझ्या महिम्यापुढे
काहीही बोकू, शकल नाहीत, तर मग आमच्या
सारख्या दुष्टादुष्टाने तुझे रूपलक्षण गुणवर्णन
करणे कसे बरे शक्य आहे? हे माते, आखिल
विश्वाच्या जन्मदात्री, तू माझे रक्षण कर व
माझ्या जीवनात निरचितपणे इष्ट कर.

सत्य -

सत्येन धार्यते पृथ्वी, सत्येन तपते शनिः
सत्येन वाति वायुश्च, सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितम्
सत्यमेकः परो धर्मः सत्यमेकं परं तपः
सत्यमेकं परं ज्ञानं, सत्ये धर्मः प्रतिष्ठितः ॥

अर्थ - सत्याच्या योगानेच पृथ्वीला आधार मिळतो.
सत्याच्या योगानेच अंतरिक्षात सूर्य तळपतो. सत्या
मुळे वारा वाहते. सर्व गोष्टी सत्यावर आधारित
आहेत. सत्य हाच श्रेष्ठ धर्म व मोठे तप आहे. सत्य
हेच ज्ञान आहे. सत्यावर धर्म आधारलेला आहे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

तुलसी माहात्म्य -

या वृष्टा निखिलाद्यसंधशमनी स्पृष्टा व्युः पावनी
रेणाणामभिवन्दिता निरसनी सिन्धान्तकत्रासिनी ।
प्रत्यासान्निविद्यायिनी भगवतः कृष्णस्य संशयिता
यस्तातचरणे विमुक्तिफलदा तस्य तुलस्ये नमः ॥

अर्थ - जिच्या कडे केवळ पाहिले असताही जी सर्व
पापसमूहाचे शमन करणारी आहे, जिचा स्पर्श
केला असताना जी सर्व शरीर पुनीत करणारी
आहे, जिचा अभिवादन केले असता सर्व रागांचे
निरसन होते, जिचे भावनेने सिंचन केल्यावर
जी साक्षात अतक (यम) याकरी भयावर बनते.
जी शक्तीची भगवताशी एकदुपता घडवून आणते
जिची उपासना केली असता जी मोक्षाचे हा फळे
प्राप्त करून देते अशा तुलसीचा नमस्कार असो.

श्री विठ्ठल प्रार्थना -

समचरणसरोजं शान्दनीलाम्बुदाम्भम् ।
जघनविहितपाणं मण्डनं मण्डनानाम् ।
तरुणतुलसीमाळा कंधरं कंजनेत्रम्
सादयधवकहासं विठ्ठलं चिन्तयामि ॥

अर्थ - ज्याच्या समचरणरूपी कमळांची शोभा दार,
निळसर मेघाप्रमाणे तेजस्वी कांती विराजत आहे.
ज्याने कुमरवर दोन्ही हात ठेवले आहेत. सर्व मंडनप्रद
तरुण्ये जो मंडन आहे. ज्याने शक्यात तुळशीपत्राची
मोळ धावली आहे अशा श्री विठ्ठलाचे मां चिंतन करा.

गंगालहरी-

सामुद्ध्यं सौभाग्यं सकलवसुधायाः किमपि तन्
 महेश्वर्यं लीलाजनितजगतः स्वण्डपरशोः।
 स्मृतीनां सर्वस्वं लुकृतमयु मूर्ते सुमनसां
 सुधासांदर्यं ते साकल्यमाश्रीव नः शमयतु ॥

अर्थ - हे गंगानदी, तुझे पवित्र जल सकल
 पृथ्वीचे मंगल, सौभाग्यच आहे. सहज,
 लीलेने जगताची निर्मिती करणाऱ्या भगवान
 शिवाय महान ऐश्वर्य आहे. सर्व श्रुत्यांचे
 सारसर्वस्व आहे. सकल देवांचे (सुमनस)
 मूर्तेमान पुण्य आहे. तुझे जल हे साक्षात
 अमृताचेही सांदर्य असून ते आमचे
 अमंगल्य दूर करा.

श्री विष्णूला नमस्कार-

यं ब्रह्मा वरुणं रुद्रं महत सुन्वनि दिव्यैः स्तवैः
 वैद्वैः साङ्गपदापानपदैर्गायान् यं सामगाः
 ध्यानावस्थिततद्गतेन मत्ससा पश्यान्ति यं यागिनो
 यस्यान्तं न विदुः सुरादुरगणाः देवाय नमो नमः ॥

अर्थ - प्रत्यक्ष ब्रह्मा, विष्णु रुद्र, इंद्र, रुद्र, महद्गण ज्याची
 दिव्य स्तवनां प्रशंसा करतात. सामगायन करणारे, ऋषी
 उपासकवाणी ज्याचे गुणगान करतात. ध्यान धारक ज्या
 अवस्थेत त्यांच्या ठिकाणी पितृ (देव) कडेन यागीजन
 अवलोकन करतात ज्याच्या सामर्थ्याचे शान देवगणांताहे।
 आकडेन साके नाही अशा श्री विष्णूला नमस्कार असा।

ॐकार -

ॐकारो यस्य मूलं क्रमपदजरितं यस्य इंदासिशाखा
 ऋक्पत्रं सामपुष्यं यजुश्चितफलं स्यादथर्वी प्रतिष्ठा।
 यज्ञच्छाया सुशीतो विजगणमधुपैर्गोयने द्रव्य नियम
 शान्तिः संध्या त्रिकालं दुरितशयहरः पातु नो वेदवृक्षाः ॥

अर्थ - ॐकार हे ज्याचे मूळ असून क्रमपाठ पदपाठ
 जरापाठ (वेदमंत्र पाठ करण्याच्या पध्दती) व छंद
 या ज्याच्या फांद्या आहेत. ऋग्वेद हे ज्याचे पान
 सामवेद हे ज्याचे फळ, यजुर्वेद हे उचित असे
 फळ व अथर्ववेद ही ज्याची प्रतिष्ठा आहे. यज्ञ
 ही ज्याची शीतल भरणी सावली असून विजगण
 रूपी आमरांकडून ज्याचे नित्य गायन केले जाते.
 त्रिकाली केले जाणारे संध्यावंदन ही ज्याची शक्ती
 आहे व जो पापाचे भय नष्ट करणारा आहे असा
 वेदरूपी वृक्ष आमचे रक्षण करे.

आम्रतरु -

यद्यपि दिशि दिशि तरुः परिमलुबहुकाश्च पारिजाताद्याः ।
 तदापि रसाकाप्यकः कोकिलहृदये सदा वसति ॥

अर्थ - वनामध्ये दिशादिशातून अनेक वृक्ष
 असतात. त्यामध्ये पारिजात इत्यादि आत्यंतिक
 सुगंधाने परिपूर्ण असलेले वृक्ष असतात. तथापि
 आम्रवृक्षच केवळ कोकिलच्या अंतःकरणाने
 सर्वदा वसती करून रहातो.

त्रिपुरारी वीर्णिमा -

दक्षप्रजापतिमहामखनाशनाय
सिद्धं महात्रिपुरदानवघातनाय।
ब्रह्मोजितोद्धगकुरारि निरृन्ननाय
योगाय योगनामिताय नमः शिवाय ॥

अर्थ - दक्ष प्रजापतीच्या महायज्ञाचा ज्याने
विनाश घडवून आणला, ज्याने महापराक्रमाने
तत्काळ त्रिपुरासुर नामक राक्षसाचा निःपात
केला, ज्याने ब्रह्मदेवाच्या पाच मूलांच्या
वरील जागी असलेल्या मोठ्या डाक्याचे
निरुत्पन्न केले, जो साक्षात 'योगाचे रूप'
असलेला व योगिजनांनी सर्वत्र वंदितेला
आहे. त्या शिवाला, शंकराला नमस्कार असो.

ताकाची महती -

मौज्जानान्ते च किं पेयं जयन्तः कस्य वै सुतः ।
कथं विष्णुपदं त्रोकनं तत्रं शकस्य दुर्लभम् ॥

अर्थ - जेवण पुरे झाल्यावर कोणते पेय घेतले
जाते? जयंत हा कुणाचा मुलगा आहे?
विष्णुचे पद कोणते असल्याचे सांगितले
आहे? तारु हे इत्राला दुर्लभ आहे.

प्रेरितिका -

ॐ

सृज्जन आणि दुर्जन -

गुणायन्ते दोषाः सृजनवदने दुर्जनमुखे
गुणा दोषायन्ते योददमापि नो विस्मयपदम् ।
महामेघः झारं पिबति कुठने नारि मधुरम्
फणी झारं पीत्वा वमति गरलं दुःसहतरम् ॥

अर्थ - सृज्जनांच्या मुखात दोषदेखील गुण बनतात तर दुर्जनांच्या तोंडी गुणदेखील दोष होतात यात आश्चर्य ते कुठले ? विशाल मेघ सागराचे सार पाणी पिऊन पाऊसरूपी मधुर जकाचा वषाव करतात, तर सपे मधुर दुध पिऊन दुःसह असे विष ओकतात

एकश्लोकी गणपती स्तोत्र

गलद्दानकाण्डं मित्तद्भृंगण्डम्
चलद्धारुशुण्डं जगन्नाणं शौण्डम् ।
लसद्दन्तकाण्डं विपद्भण्डचण्डम्
शिनप्रेमपिण्डं भजे वक्रतुण्डम् ॥

अर्थ - ज्याच्या गंडस्थकातून मूद वहात आहे ज्यामुळे तेथे प्रमराचा धाबका जमला आहे ज्याची सुंदर सोड हलत आहे जो जगाचे रक्षण करण्यास अगुगण्य आहे ज्याचे दात शुभ्रत्वामुळे शोभून विसत आहे जो शिवरात्राची प्रेममय मूर्तीच आहे अशा वक्रतुंडास (गणपती) मी भजतो.

SUNDAY 27

कालभैरव -

कालभैरवाष्टकं पठन्ति ये मनोहरम्
ज्ञानमुक्तिसाधनं विद्येत्तु पुण्यवर्धनम्
शोकमोहद्वेषलोकम कोप तापनाशनम्
प्रयान्ति कालभैरवाधिसन्निधिं नरो ध्रुवम् ।
काशिकापुराधिनाथ कालभैरवं भजे ॥

अर्थ - कालभैरवाष्टक हे स्तोत्र जे पठण करतात,
जे स्तोत्र ज्ञान, मोक्षाचे साधन असून
विशेष प्रकारच्या पुण्याची, कल्याणाची वृद्धी
घडवून आणणारे आहे. शोक, मोह, दारिद्र्य,
लोक, क्रोध, त्रास नष्ट करणारे आहे, अशी
माणसं कालभैरव देवाच्या चरणांच्या सन्निधि
निश्चितपणे जातात, म्हणजे त्याची कृपा
प्राप्त करून घेतात. काशी क्षेत्राच्या आधिनाथ
असलेल्या कालभैरवाचे मा प्रथम भजन करते.

डॉ० बाबासाहेब आंबेडकर -

प्रणेतां संविधानस्य रव्यातं सधर्मसाधकम् ।
भारतरत्नात् संपूज्य भीमरायं सदा स्मरेत् ॥

अर्थ - भारतवर्षाच्या संविधानाचा प्रणेता असणाऱ्या
गैरव्यात सधर्माची साधना करणाऱ्या
भारतरत्न पदवीने ज्याचे पूजन केले गेले
आहे अशा डॉ० भीमराव आंबेडकरांचे
नमो स्मरण करावे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						1
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

29

TUESDAY
AUGUST '95

ॐ

दक्षिणामूर्ती शिव -

हरिहरानि पापानि दुष्टचिन्तैरपि स्मृतः
अनिच्छयाऽपि संस्पृष्टो दहत्येव हि पावकः।
गुरवे सर्वलोकानां, भिषजे भव रोगिणाम्
निधये सर्वविधानां दक्षिणामूर्तये नमः॥

अर्थ - हरी (विष्णू) हा पापांचे हरण करतो, जरी
त्याचे दुष्ट अंतःकरणाच्या लोकांनी स्मरण
केले तरीही. ज्याप्रमाणे मनात इच्छा नसतही
(सहजगत्या) स्फुरी केलेला अग्नी दाहक
होतोच. सर्व जगाचा गुरु असलेला,
भव रोग्यांचे जो औषध आहे असा, सर्व
विधाकांडांचा निधि असलेला असा जो
दक्षिणामूर्ती हर (शिव) त्याला नमस्कार असो.

संतोष हेच धन -

दानेन तुल्यं विधिरस्ते नान्यो
लोभाच्च नान्योऽस्ति रिपुः पृथिव्याम्।
विश्रुषणं शीतलमं च नान्यत्
सन्तोषतुल्यं धनमास्ति नान्यत्॥

अर्थ - दानासारखे दुसरे कोणतेही श्रेष्ठ
धर्मतुल्य नाही. लोभापेक्षा दुसरा कोणताही
शत्रू नाही (या पृथ्वीवर) शीतलमान दुसरे
कोणतेही आश्रुषण नाही तर संतोषासारखी
दुसरी कोणतेही संपत्ती नाही.

चार भावडे -

मायामोहपरित्यागात् निवृत्तिः साधिता यदा
तदा ज्ञानस्थः सम्प्रोप्तिः चित्ते भवति सर्वदा ।
आरोहणं तु ज्ञानस्थः यदा सोपानतः भवेत्
सम्पादनं च मुक्तेः तदा सन्मार्गतः भवेत् ॥

अर्थ - ज्या वेळी मनातील मायामोहाचे जाळे
दाखून दिले जाते तेव्हा निवृत्ती साधता
येते. ती साधल्यावर मनात सदैव
ज्ञानाचीच निर्मिती होते. जेव्हा ज्ञानाच्या
शिखरावर सोपानाच्या साहाय्याने आरोह
होता येते तेव्हा त्या सन्मार्गात मुक्ती
(मास) संपादन करता येते.

श्रीरामस्तुती -

भावामावप्रत्ययहीनं भवमु योगासुक्ते अर्चितपादाभुजयुग्म
नित्यं शब्द बुद्धमननं प्रणवाद्यं वन्द्यं रामं वीरमहापातुत्सवम्

अर्थ - ज्याला भाव अथवा अभाव हे दोन्ही प्रत्यय लागू
पडत नाहीत. संसारातील दुरीणांकडून योगानियम
आसक्ती धारण करणा-याकडून ज्याच्या उभाय
चरणकमळाची पूजा केली जाते. जो नित्य
शुद्ध, बुद्ध, अनंत अडून प्रणव या नावाने
आकखला जातो, असा वीरकृष्ण रामाहा,
सकळ अदुरांच्या समूहाला दखानलाप्रमाणे
असणा-या (श्रीरामाला) मी वंदन करता.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

ॐ

गंगालहरी -

विधानां निःशङ्कं निरवधिसमाधि विधीरहो
 सुखं शेषे शैलां हरिराविरतं नृत्यतु हरः ।
 कृतं प्रायश्चित्तैरलमथ तपोदानयजनैः
 सवित्री कामानां यदि जगति जागति जननी ॥

अर्थ - हे गंगामाते, ब्रह्मदेव निःशङ्कपणे
 अमर्याद काळापर्यंत सुखाला समाधिस्थ राहो.
 हरी (विष्णू) सुखाने शेषनागावर निद्रित
 राहो. तसेच हर (शिव) आविरतपणे नृत्य
 करीत राहो. निरनिराख्या गोष्टींसाठी प्रायश्चित्त
 घेणे ज्ञानापुरे ज्ञाने तसेच तपश्चर्या, दान
 यज्ञयागही करणे पुरे ज्ञाने, जर सकल इच्छा
 पूर्ण करणारी, सर्वांची जननी डालणारी तू
 या जगाने जागृत असशील (म्हणजे तू जगती
 असशील तर इतर गोष्टींची गरजच नाही)

विषसमान लक्ष्मी -

हालाहलं नैव विष विष रमा जनाः परं व्यसयमत्त मन्वते
 निपीय जागति सुखेन तं शिवः स्पृशन्निमां सुह्याते हरिः

अर्थ - हाहाहल हे विष जखून लक्ष्मी हेच विष आहे. परंतु
 लोक मात्र या विषानेच आर्क्षित घेताने कारण
 हाहाहालासारखे विष पिऊनसुद्धा शिवराकर सुखाने
 जागा असतो तर केवळ हिचा (लक्ष्मीचा) स्पर्शानेही
 मोहवश होऊन हरा हा निद्रावश होता. त्याला
 शेषावर शयन करावे लागते.

उदात्त प्रार्थना -

विद्यावन्तं यशस्वन्तं लक्ष्मीवन्तं जन्तं कुरु
रूपं देहि जयं देहि यशो देहि द्विषो जहि ।
अहंकारं मनो बुद्धिं रसं मे धर्मचारिणी
प्राणापानौ तथा ध्यानं समानोदानमेव च ॥

अर्थ - हे देवते, तू मला विद्यावान्, यशस्वी,
धनवान् कर. तू मला चांगले रूप (आयुरारोग्य)
दे, विजयशी दे, कीर्ति दे. माझ्या शत्रूचा
नायनाट कर. हे धर्मचारिणी माझे अहंकार
मन, बुद्धी, प्राण, अपान, ध्यान, उदान व
समान या पंचप्राणांच्या योगाने प्राप्त
होणाऱ्या दोषाचा दून, कमतरतेपासून
रक्षण कर.

दारिद्र्याचे चरके -

दारिद्र्यात् मरणात् वा मरणं मे रोचते न दारिद्र्यम्
अल्पकलेशं मरणं दारिद्र्यमनन्तकं दुःखम् ॥

अर्थ - दारिद्र्यता आणि मरण (या दोहोंची तुलना
केल्यास) मला मरण हेच आवडते, दारिद्र्य
नव्हे. कारण मरणामध्ये थोडेसेच दुःख
आहे तर दारिद्र्यात असणारे दुःख अनंत
कधीही न संपणारे आहे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31		OCTOBER	'95	

2

SATURDAY
SEPTEMBER '95

ॐ

शिवस्तवन -

न भूमिर्न चापो न वह्निर्न वायुः
 न आकाशमास्ते न तन्ना न निद्रा ॥
 न ग्रीष्मो न शीतं न देशो न वेपः
 न यस्यास्ति मूर्तिस्त्रिमूर्ति त मोडे ॥

अर्थ - जो भूमी नाही, जो जल नाही अग्नी
 नाही, वायू नाही, जो आकाशातही नाही
 जो तन्ना (सुंगी) नाही अथवा निद्राही नाही.
 जो ग्रीष्म नसून अथवा शीत काही नाही.
 ज्याचा कोणताही निरोध असा देशही
 नाही किंवा वेपही नाही. ज्याची कोणताही
 (प्रकटावस्थेतील) मूर्ती नाही अशा त्रिमूर्ती
 शिवशंकराची मूर्ती सुली करते.

दुर्जन -

दुर्जनः प्रियवादीति नैतद्विश्वासकारणम् ।
 मधु लिष्टानि जिह्वाग्रं हृदये तु हलाहलेम् ॥

अर्थ - दुर्जन केवळ तोंडावर गोड बोकळे
 हे त्याच्यावर विश्वास ठेवण्याजोगे कारण
 हाडू शकत नाही. कारण त्याच्या जिभेवर
 मधु असला तरी अंतःकरणात मात्र
 हलाहलासारखे विष असते.

SUNDAY 3

मन्हारी मार्तिंड

पूर्व धर्मसुतासुपौवनागताः मरुत्तु संतर्जिताः
 जिष्णुं विष्णुमतीत्य शंभुप्रभजन् लेमानतीर्य शितौ ।
 तत्रोत्कामुखमुख्यद्वैत्यनिवह हत्वा माणं मरुत्तुम् ।
 देवः प्रेमपुराडयितोऽवनु वसन् त्रिगं व्याभार्यदः ।

अर्थ - पूर्वी धर्मसुता, तपौवनात गेले असताना
 माणिमरुत्तु राक्षसाने त्यांना धमकावले. जयशाही
 विष्णूकडे जाऊन ते शंभू महादेवाकडे गेले
 असता त्याने पृथ्वीवर मार्तिंडमैत्रवाचा
 (खडोबाचा) उल्कापाताप्रमाणे दैत्यगणाचा
 प्रमुख असलेल्या क्रूर माणिमरुत्तु माणिक
 दैत्यास धार मारून प्रेमपुरात ज्याच्याकडे
 कृपेची थापना केली आहे असा, मार्तिंडमैत्र
 (मन्हारी) देव लक्ष्मण इच्छा पूर्ण करणारा
 आत्मचे रक्षण करी.

मन्हारी - मन्हारी महालसा - म्हाळसा

दुर्जनेकडून वाईट -

दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत् ।
 उष्णो दहति चाङ्गारः शीतं कृष्णासते क्रमे ॥

अर्थ - दुर्जन माणसावरुपर मैत्री, आपुलकीचे संबंध
 कधीही ठेवू नयेत. कारण परतो. जिव्हारा
 उष्ण अवस्थेत जावतो तर शीत अवस्थेत
 देखील (विज्ञान्यावर) हात काळे करतो.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31		OCTOBER	'95	

5

TUESDAY
SEPTEMBER '95

इश्वराचे गुणवर्णन -

असितगिरिसमं स्यात् कड्जानं सिन्धुपात्रे
सुरतकवरशाखा लेखनीपत्रमुर्विमौ।
किंवात यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकान्तम
तदापि तव गुणानामौश पारं न यानि॥

अर्थ - एखाद्या काक्याकामिन्न पर्वताप्रमाणे माठ
काजळ सागररूपी पात्रात घडून (काकूनून)
कल्पवृक्षाच्या विशाल फांदीची लेखणी
बनूनून आरेखित धरित्रीचा कागद बनूनून
जरी स्वाध्यात सरस्वती जरी सर्वकाळ
(त्या लेखणीने) किंवाच्या खटाटाप करत
तरीही हे इश्वरा-महादेवा-नी देखील तुझ्या
गुणवर्णनाच्या पार जाड शकणार नाही
(तुझे गुणवर्णन करू शकणार नाही.)

याचनाचे स्वरूप -

याचना हि पुरुषस्य महत्त्वं नाशयत्याखिलमेव हि।
सद्य एव भगवानपि विष्णुः नामनो भानाने याच्युमौ।

अर्थ - शिक्षा मागण्याची वृत्ती मनुष्याचे सर्व
महत्त्व हाष्ट करून त्याला हलकं देते.
याप्रमाणे कल्पपती असलेला महात्मान
विष्णु देखील याचना करण्याच्या इच्छेने बरे
नामनाचा (हान, लहान स्वरूपातील) आकार
धारण करताना.

म

श्रीमद्भगवद्गीता -

सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा गोपालनन्दनः
पार्थो वसः सुधीर्भक्तिा दूग्धं गीतामृतं महत् ॥
गीता सुगीता कर्तव्या किमेन्यैः शास्त्रविस्तरैः
या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्मात् विनिःसृता ॥

अर्थ - सर्व उपनिषदरूपी गाईचे दूध गोपालनन्दन
श्रीकृष्णाने दारुण करुण काढले. ते प्राशन
करुणारे वासुदेव म्हणजे अतीव बुद्धीमान,
धैर्यशाली अर्जुन हा होता तर ते दूध
म्हणजे गीतारूपी महान अमृत होते.
गीतेचे विशेष प्रकारे पठण, मनन करावे.
असे केल्यास इतर शास्त्रांचे पठण
करण्याची काय आवश्यकता? जी गीता
स्वतः पद्मनाभ श्रीकृष्णाच्या मुखकमळातून
बाहेर आलेली आहे प्रसृत झाली आहे.

श्रीदत्तगुरु -

काषायवस्त्रं करदण्डधारिणम् | कमण्डलुं पद्मकरेण इह खम्यते ॥
राजीवनेत्रं कुरुणाकरनेम् | श्रीपादराज शरणं प्रपद्ये ॥

अर्थ - अंगावर भगवे वस्त्र धारण करणाऱ्या, हातात
दण्ड धारण करणाऱ्या, तसेच हातात कमण्डलु
कमळ, शरव धारण करणाऱ्या, कसबाप्रमाणे
सुंदर नेत्र असणाऱ्या, साक्षात करुणाचा, दयेचा
स्वरूप असलेल्या श्रीपादराजास, गुरुदेवदासास
मी शरण जातो.

४

जीवनातील विदारक सत्य -

शय्या वस्त्रं चन्दनं चारुहास्यम्
वीणा वाणी सुन्दरी या च नारी।
न भ्राजन्ते क्षुम्पिपासातुराणाम्
सर्वारम्भाः तण्डुलप्रस्थभूताः ॥

अर्थ - जीवनात म्हणू शय्या, आकर्षक वस्त्रे, चंदनासारखी सुगंधी, शक्तिशाली द्रव्ये, गोड हास्य, सुमधुर वीणावादन, प्रवर्णीय वाणी, सुंदर स्त्री या सर्व गोष्टी भूक व तहानेने व्याकुळ असणाऱ्या बाबत मुळीच शोधून दिलेल नाहीत. प्रत्येक बाबीच्या मुळाशी, प्रारंभाशी तांबळाने भरलेले मापटे (भोजनासाठी आल्या वृक्षक, असणारी साधन सामग्री) हेच महत्त्वपूर्ण आहेत. (प्रस्थ म्हणजे दान्याचे माप)

उत्तमजन -

प्रारभ्यते न खलु विघ्नभयेन नीचैः
प्रारभ्य विघ्नविहता विरमान्नि मथाः।
विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रातेहन्यमानाः
प्रारब्धमुत्तमजनाः न परित्यजन्ति ॥

अर्थ - नीच लोक विघ्नांच्या भीतीने कार्याला प्रारंभ करत नाहीत. कार्यारंभ केल्यावर विघ्नांमुळे तसे झालेले मध्यम लोक कार्य मध्येच थांबतात पण विघ्नांच्या पुन्हा पुन्हा आघात सामना तसेही उत्तम रजाचे लोक एका प्रारंभ केलेले कार्य राकत नाहीत.

चार्विक तत्वज्ञान -

धावज्जीवं सुखं जीवेत् नृपुणं कृत्वा घृतं पिबेत्।
भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः॥

अर्थ - जोवर जीव (आयुष्य) आहे, तोवर माणसाने
सुखाने जगावे. नृपुण काढून तूप घाशन
करावे. (सण साजरा करीत) मरणानंतर जेव्हा
या देहाची राख होते तेव्हा त्याचे पुनरागमन
कुठून होणार?

मीतिशास्त्र

को इतिभारः समयानां

को विदेशः सविधानां

कः परः प्रियवादिनाम्॥

अर्थ - जे सामर्थ्यसंपन्न आहेत अशांना
कोणती बरे गोष्ट आनित्रड वाटते?
जे व्यवसाय कर, राखिल्यात त्यांना
कोणते बरे ठिकाण इरचे अक्ष शकते?
जे विद्यासंपन्न आहे अशांना कोणता
प्रांत (ठिकाण) विदेशासारखा असते?
जे मधुर भाषण करणारे आहेत अशांना
कोणते बरे परका अक्ष शकते?

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31		OCTOBER		'95

12

Jan-2005

TUESDAY
SEPTEMBER '95

गुणसंपदा -

यदि सन्ति गुणाः पुंसां
विकसन्त्येव ते स्वयम् ।
न हि कस्तुरिकामोदः
शपथेन विभाव्यते ॥

अर्थ - माणसाच्या अंगी जर गुणसंपदा असते
तर तिचा आपोआप विकास (वृद्धी) होतो.
कस्तुरीच्या ठिकाणी सुगंध हा गुण आहे
हे परतून देण्यासाठी शपथ घेण्याची
मुकीच आवश्यकता नाही.

मूक स्वभाव जाईना -

कर्णामृतं सूक्तेरसं विमुच्य
दोषेषु यत्नः सुमहान् खलस्य ।
अनेकते कर्तव्यं प्रविष्टः
कर्मलोकः कष्टकर्मलमेव ॥

अर्थ - सर्वसाधारणपणे दुष्ट माणसाची उशी
वृत्ती असते कि तो कानावर पडणाऱ्या
सुभाषितांच्या रसाकडे दुर्लभ करून केवळ
दोषदिग्दर्शन करण्याकडेच सर्वस्व पणाकडे
लवता. (त्याला चांगले काही मावतच नाही.)
ज्याप्रमाणे केकीच्या वनात (चुकून) प्रविष्ट
सालाहां एखादा उर हा तेथेच काटेरी
वृक्षाचे जाळेय शोध लागते.

परमानन्द

पृथ्वी तत्त्वं जलतत्त्वं तृतीयकम् ।
तेजस्तत्त्वं नृतीयं च वायुतत्त्वं चतुर्थकम् ॥
आकाशं पंचमं तत्त्वं मनः षष्ठमुदाहृतम् ।
सहस्रं परमं तत्त्वं यो जानाते स मोक्षमाप्नुते ॥

अर्थ - या विश्वामध्ये पृथ्वीला पहिले तत्त्व मानले असून जल हे दुसरे, तेज हे तिसरे तर वायू हे चौथे तत्त्व मानले आहे. आकाश हे पाचवे तर मन हे सहावे तत्त्व म्हणून सांगितले आहे. सातवे परमतत्त्व होय हे जो जाणतो तो मोक्ष प्राप्त करून घेतो.

- प्राचीन राजनीति -

अबला यत्र प्रबलाः
बालो राजा निरक्षरो मंत्री ।
न हि न हि तत्र दानाशा ।
जीविषुमाशापि दुर्लभा भवति ॥

अर्थ - जेथे स्त्रियांनाच प्राधान्य असते, राजा बालक्याचा असतो, मंत्री अशिक्षित असतो. शाशा ठिकाणी धनप्राप्तीची आशा नसतेच पण जगण्याची आशाही दुर्लभ बनते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31		OCTOBER		'95

ॐ

एक नूर जादमी दस नूर कपडा -

किं वासना, तत्र विचारणीयां
वासः प्रधानं स्वतु योग्यतायाः।
पीताम्बरं वाश्य ददौ स्वकन्या
दिगम्बरं वाश्य विषं म्रक्ष्य समुद्रः॥

अर्थ - पीताम्बरान्त विशेष काय ड्याहे असे म्हणव्यात अर्थ नाही. याकाबत नीर विचार केला, अहता, असे कळते कि व्यवहारान योग्यतेचे प्रतिलेखे प्रमुख अंग पोशाख हेच असते. (समुद्र मथनातून १४ रत्ने बाहेर पडली, तेव्हा) सागराने भरवरी पीताम्बराचा पोशाख धारण करणाऱ्या विष्णूला पाहून त्याला आपली कन्या (श्री लक्ष्मी) अर्पण केली आणि दिगम्बरावस्थेत वावरणाऱ्या शंकराला पाहून त्याला हताहत विष अर्पण केले.

शिवछत्रपती -

प्रतिपद्यन्द्नेखेव
वृष्टिष्णुः विश्ववन्दिता।
शाहसूनाः शिवस्यैषा
मुत्रा भद्राय राजते ॥

अर्थ - बुद्ध प्रतिपदेच्या चंद्रकोरीप्रमाणे निव्व तर्धमान होत जाणारी, अश्विन विश्वाका नपनीय अलणारी शहाजीराजाचा सुपुत्र शिवरायांची ती राजसुता याने राजाचा राज्याचा धर्म राखून दिला.

चतुर कवी -

राजन् त्वत्कीर्तिचन्द्रेण
निययः पूर्णिमाः कृताः ।
मङ्गलात् न बहियति
तिथिरकादशी मयात् ॥

उर्थ - हे राजा (भोजराजा), तुझ्या कीर्तिरूपी
चंद्रामुळे सर्वच तिथीना पूर्णिमा
बनवले आहे. त्यामुळे मीतीन माझ्या
घरातून एकादशी तिथी मात्र बाहेरच
पडत नाही.

राजन् कनकधाराभिः
त्वयि सर्वत्र वर्षति ।
अभाष्यच्छत्रसंछदन्य
मायि जायान्ते विन्दवः ॥

उर्थ - हे (भोज) राजा, तू सर्वत्र
सुवर्णाच्या धारांचा वर्षाव करीत
आसताना अभाष्य रूपी छत्रांतल्यावर
घरल्यामुळे आकल्याण शिकल्या
साश्याकडे त्या धारापेकी येवली
यत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

16

SATURDAY
SEPTEMBER '95

ॐ

सत्याचा महिमा -

सत्येन धार्यते पृथ्वी
सत्येन तपते रविः ।
सत्येन ज्ञाने वायुश्च
सर्वं सत्ये प्रातिष्ठितम् ॥

अर्थ - सत्याच्या सामर्थ्यावरच पृथ्वीला
धारण केले जाते. सत्याच्या योगानेच
आकाशात सूर्य तळपतो, सत्याच्या
शक्तीवरच वायुच तरण होते. अशा
रीतीने सगळे गोष्टी सत्यावरच
प्रातिष्ठित (आधारित) आहेत.

कसोटी -

यथा चतुर्भिः कनकं परिहृत्यते
निघण्टोश्च दण्डं तापताडकैः ।
तथा चतुर्भिः पुरुषैः परिहृत्यते
त्यागान् शीलैश्च गुणैश्च कर्मणा ॥

अर्थ - ज्याप्रमाणे सोज्याची धर्तण घेवून,
तापोवण व एरणीवर हातोड्याने
दोकून पाहणे अशा चार प्रकारांनी
परीक्षा केली जाते, त्याचप्रमाणे
माणसाचीही परीक्षा त्याग शील, गुण
व कर्म या चार गोष्टींना अनुसरून
केली जाते.

SUNDAY 17

MONDAY
SEPTEMBER '95

18

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
SEPTEMBER '95						
			1	2		
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

शुक्र, मुजग्यामिताः सप्त तुरगाः
निरालम्बो मार्गः चरणविकलः सारथिरपि
रविर्वात्येवान्तं प्रतिपित् अपारस्य नभसः
क्रियासौख्यैः सन्ने भवति महतां लोपक्रमां

© www.madhaveeraghuveer.org

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

19

TUESDAY
SEPTEMBER '95

म

नकार व्यक्त करणे

मौनं कालविलम्बश्च
प्रयाणं भूमिदर्शनम्।
शुकुर्यन्मुखी वाती
नकारः षड्विधः स्मृतः॥

अर्थ - मौन धारण करणे, काळकाढपणा
करण, अन्यत्र प्रयाण करणे, खोली
जमिनीकडे दृष्टि देणे, शुकुरी
बंद करणे, अन्य व्यक्तीकडे लोड
करणे, बोलणे असा सहा प्रकार नकार
व्यक्त केला जातो.

साध्य भपका -

किं वासस्तु ? तत्र विचारणीयम्।
वासः प्रधानं खलु योग्यतायाः।
पीताम्बरं वीक्ष्य द्रव्यं स्वकन्याम्
चर्माम्बरं वीक्ष्य विषं समुद्रः॥

अर्थ - वस्त्रात काय आहे ? येथे विचार
करण अगत्याचे ठरते. वस्त्र (पोशाख)
हेतु योग्यतेचे प्रमुख कारण मानले
जाते. म्हणूनच (समुद्रमथनानंतर) सागराने
विष्णूचा पीतांबर पाहून त्याला आपली
कन्या (लक्ष्मी) अर्पण केली. तद्गुणजचर्म
पाहून त्या शंकराला मात्र विष
(हलाहल) प्रदान केले.

विद्या - स्तवन

विद्या नाम नरस्य कीर्तिरनुक्ता
भाष्यक्षये चाश्रयः
धेनुः कामदुग्धा रतिश्च विरह
नेत्रं तृतीयं च सा ।
सत्कारायतनं कुलस्य महिमा
रत्नं विना भूषणम्
तस्मादन्युमपेक्ष्य सर्वविषयं
विद्याधिकारं कुरु ॥

अर्थ - विद्या ही माणसाची अनुकनीय किर्ती
असून भाष्यहीन अवस्थेत आश्रय देणारी
असते. ती (सर्व इच्छा पूर्ण करणाऱ्या)
कामपदुपमाण असते. विरहप्रसंगी ती
साक्षात रतीपमाण असते. तर विद्या ही
माणसाचा तिसरा दोषाच आहे. सत्काराचे
आश्रयस्थान कुळाचा महिमा व रत्नसंगीत
चा अभाव असतानाही अत्काराप्रमाणच
असते. म्हणून हे मानवा, इतर सर्व
विषयाकडे दुर्लक्ष करून व केवळ
विद्यासंपादनाकडेच लक्ष दे.

31	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	

श्रीमद्भागवत -

सदा सेव्या सदा सेव्या
श्रीमद्भागवती कथा ।
यस्याः श्रवणमात्रेण
हरिश्चित्तं समाश्रयेत् ॥
अथोऽयं ब्रह्मसूत्राणां
भारतार्थविनिर्णयः
गायत्री भाष्यरूपोऽसौ
वेदाथपरिकृष्टितः ॥

अर्थ - श्रीमद्भागवतात कथित केलेल्या
श्रीकृष्णकथेचे सर्वत्र पठण श्रवण करणे
जिच्या केवळ स्मरणानेही साक्षात
श्रीहरीच्या चिंताच्या ठिकाणी आश्रय
मिळाल्यासारखा आनंद मिळतो. ही कथा
मृगजे ब्रह्मसूत्रांच्या अर्थाने होय यामध्ये
महाभारतकथेच्या अर्थाने निश्चित स्वरूप
प्रकट होतं. गायत्री मंत्राकरीत भाष्य
रूपाने झालेलेल्या या अर्थामध्ये
प्रत्यक्ष वेदांतील अर्थ स्वविल्लरूपाने
अंतर्भूत आहे.

कमतरनेवर मात -

दरिद्रता धीरतया विराजते
 कुवस्त्रता शुभ्रतया विराजते ।
 कदम्बता चोष्णतया विराजते ।
 कुक्षपता सुशीलतया विराजते ॥

अर्थ - दरिद्रीपण धैर्याच्या योगाने शोभून
 विसते. हलके अल्पमोठी वस्त्रा असले
 तरी ते शुभ्रपणामुळे (स्वच्छतेमुळे)
 शोभून विसते. अन्ना हलक्या, निरुद्ध
 दानि असले तरी ते गरम (उष्ण)
 असल्यास शोभून विसते. तर कुक्षपणा
 हा चांगल्या शीतामुळे शोभून विसतो.

कुत्र्याचे शोषूट

शुभः पुच्छमिव व्यर्थं जीवितं विधया विना ।
 न गुह्यगोपने शक्त न च दशानिवारणः ॥

अर्थ - विधेविना असलेले जीवन कुत्र्याच्या
 शोषटाप्रमाणे व्यर्थ असते. कारण
 कुत्र्याचे शोषूट हे त्यास गुह्ये प्रिय
 साकण्यासही समर्थ नसते. तसेच
 त्याच्या अज्ञानर बसलेल्या, दश
 करणाऱ्या माशासारख्या कोटकाचे
 प्रातिकार करण्यासही असमर्थ ठरते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

कवीची तक्रार -

नपुंसकं इति ज्ञात्वा
 तनु तत्रैव रमते
 इति पाणिनिना वयम् ॥

अर्थ - मन हा शब्द (मनसा) व्याकरणात नपुंसकलिङ्गी आहे हे जाणून घेऊन मी तिच्याकडे निःशक्यण माझ्या मनाला पाठवले. परंतु ते (मन) मात्र निर्या जवळच रममाणे आहे, इति न गेले. तेव्हा या ठिकाणी पाणिनीने (व्याकरणाकार) मला पराभूत केले आहे.

मजेरीर समस्या -

मृता मोहकपी माता
 जाती ज्ञानमयः सुतः ।
 अशौच वर्तते नित्यं
 कथं सध्यामुषास्महे ॥

अर्थ - माझी मोहकपी माता मरण पावलेली आहे व ज्ञानरूपी पुत्राने माझ्या घरी जन्म घेतला आहे त्यामुळे माझ्याकडे नित्य स्वरूपाचे अशौच (सायर-पुतक) आहेत. असल्यामुळे मी सध्यापालना (धार्मिक कृत्ये) कशी बरे करू ?

लक्ष्मीचे विविध दोष

चाञ्चल्य उच्यैः श्वसस्तुरंगात्
 कौरिल्यामीन्द्रोः विषतेः विमोहः ।
 इति त्रैवाशिक्षि सरदेरभ्यः
 न वेद्मि कस्मात् गुणवतिराद्यः ॥

अर्थ - हे लक्ष्मी तु उच्यैः श्वस नामक अश्वकडून
 चञ्चलता शिकलीस, चक्रकडून कुरिलता
 (वाकडूपा) शिकलीस तर विषाकडून
 अर्थ हरवण्याची कला शिकलीस. अशा
 रीतीने तु आपल्या या भावापासून
 वरील तिन्ही गोष्टी शिकलीस. परंतु
 मला हे मात्र माहित नाही की गुणवतांना
 विरोध करण्याची वृत्ती तु कोणाकडून शिकलीस

दुर्जनशी संग -

सहधर्मिणी वनान्ताद
 दशरथं सुनोजहार दशवक्त्रः ।
 कन्यनभापसमुद्रो
 न दुर्जनस्थानिके निवसेत् ॥

अर्थ - दशमुखी रावणाने दशरथपुत्र रामाच्या
 सहधर्मिणीला सीतेला वनातून
 अपहरण करून नेऊ पण (या प्रसंगातून)
 समुद्राला मात्र सेतुरूपी बंधन प्राप्त झाले.
 म्हणून कवी म्हणता की, दुर्जन माणसाच्या
 शेजारला दुष्टा राहू नये.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	OCTOBER '95			

26

TUESDAY
SEPTEMBER '95

☞

शिखी विनायक -

एकवनां शूर्पकर्णं

राजवक्रां चतुर्भुजम्।

पाशाङ्कुशधरं देवं

ध्यायेत् शिखी विनायकम्॥

अर्थ - ज्याका एकच हात आहे, सुपासारखे कान आहेत, ज्याचे मुख्य हत्तीचे आहे ज्याका चार हात आहेत, जो हातांमध्ये पाश आणि अंकुश धारण करणारा देव आहे अशा शिखी विनायक श्रीगणेशान्वये श्रद्धापूर्वक ध्यान करावे.

आपला आहार -

नियं सर्वरसाभ्यासः

स्वस्वाधिक्यं गतानृतौ।

शीते वर्षीषु चाद्यास्त्रीन्।

वसन्ते ऽन्तान् रसान् भजेत्॥

अर्थ - आपल्या आहाराला नेहमी सर्व (सह) रसांचा सराव (अंतर्भाव) असावा. तो तो सतत लक्षान घेऊन त्यास अनुसरून योग्य असणारे रस अधिक सेवन करावेत अर्थाचा काळात व पावसाळ्यात पहिले तीन रस अधिक प्रमाणात, तर वसंत ऋतूमध्ये शेवटचे तीन रस सेवन करावेत. (मधुर, आम्ल, लवण, तिक्त, कटू, कषाय)

गुणाची कदर -

गुणिनां निर्गुणानां च
दृश्यते महदन्तरम् ।
हारः कण्ठगतः स्निग्धाम्
नूपुराणि च पादयोः ॥

अर्थ - गुण (गुणवंत) व निर्गुण (गुणरहित) -
काकामध्ये साठाच करक, त्रिकल्पणा
आढळून येतो. गुणयुक्त (दोरीने युक्त)
इखा, रत्नमण्यांचा हार पहिण्या मोठ्या
आनंदाने गळ्यात घालतात, तर गुणरहित
(दोरी नसलेली) पैजणे घायात घालतात.

श्री दत्तात्रेय स्तोत्र

यत्रैव यत्रैव मनो मदीयं
तत्रैव तत्रैव नव स्वरूपम् ।
यत्रैव यत्रैव शिरो मदीयं
तत्रैव तत्रैव पदद्वयं ते ॥

अर्थ - ज्या ज्या ठिकाणी मन जाय, माझे
त्या त्या ठिकाणी निजरूप नुसले ।
मी ठेविलो मलाक ज्या ठिकाणी
तेथे तुझे सरगुड पाय दोन्ही ॥

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31		OCTOBER		'95

ॐ

चार शेष गोष्ठी

नाम्नायकसमं दानं
न तिथिर्वादर्शी समा ।
न गायत्र्याः परो मन्त्रः
न मातुः परदेवतम् ॥

अर्थ - अन्न पाण्यासारखे दुसरे दान नाही
वादर्शीसारखी दुसरी तिथि नाही.
गायत्री मंत्रासारखा दुसरा शेष
मंत्र नाही आणि मातेसारखे शेष
देवत नाही.

रुद्र - शिव -
एको देवः सर्वभूतेषु गुढः ।
सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरीत्मा
कर्मोध्यक्षः सर्वभूताधीनासः
शास्त्री चेत्ता केवलो निर्गुणश्च ॥

अर्थ - सर्व भूतमात्रांमध्ये गुढ स्वरूपात
रहाणारा एकमेव असा देव, सर्वत्र
व्यापून रहाणारा, सर्व भूतांच्या
अंतर्भाव्यात वास्तव्य करून रहाणारा,
सर्व प्रकारच्या कर्मांचा स्वामी,
प्रणता, प्रेरक असणारा, सर्व
भूतमात्रांमध्ये चैतन्यदायी, निर्गुणाधी
व निर्गुण आहे (अशा रुद्र - शिवाचा
मी ध्यान करतो)

विनाशकाले विपरीत बुद्धी -

न निर्माता केन न दृष्टपूर्व
न श्रुते हेममयी कुरङ्गी ।
तथापि तृष्णा रघुनन्दनस्य
विनाशकाले विपरीत बुद्धी ॥

अर्थ - कोणी कुधीही सोन्याची हरिणी निर्मिली
नाही काठे पाहिलीही नाही. असे
असताना रघुनंदन रामान सुवर्णमृगाची
लालसा धरून तिचा पाठलाग केला.
जेव्हा माणसाचा विनाशकाल आला तेव्हा
तेव्हा त्याला विपरीत बुद्धी होते हेच खरे.

गंगालहरी -

विभ्रजितानंगरिपुत्रमां ~~गंगा~~ गा ।
सद्यः कृतानिकजनतिभंग
मनालरोहोच्चलतरंगा
गंगा ममागान्यमलीकरोगु ॥

अर्थ - ज्या गंगा नदीने मदनारा शत्रु
असलेल्या अंगवान शत्रूंचे यत्नांक
दुशामित केलेले आहे, जी तन्काळ
अनेक लोकांचे दुःख नाष्ट करणारी
आहे. जिच्या कारा उग्रा यत्न
अखुन मनाला आन्हादेवायक अहिन
अशरी गंगा माझ्या शरीरातील
अनयवना शुद्ध बनवो

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	OCTOBER '95			

9

श्री नारासिंह सरस्वती -

व्योमवायुनेत्र आप भूमिकर्तृमीश्वरम् ।
 कामक्रोधमोहरहित शोभसूर्यलोचनम् ॥
 कामितार्थदानुभूक्त कामधेनु श्रीगुरुम् ।
 वन्दयामि नारासिंह सरस्वतीश पाहै मोगम् ॥

अर्थ - प्रत्यक्ष आकाश, वायु, नेत्र, जल, भूमी
 या सर्वांना निर्माण करण्याचे ईश्वरत्व
 ज्याच्या हाथी वासू करणे. जे काम,
 क्रोध, मोह इ. बडारिपुपासून मुक्त
 आहेत. शाश्वत चंद्र सूर्य हे ज्यांचे
 नेत्र आहेत. जे भक्तांला रक्षित अस्ते
 सर्व प्राप्त करून देणारे आहेत. जे
 जेव्हा काही कामधेनुच अशा श्री गुरु
 नारासिंह सरस्वती' स्तौतीना मी वंदन
 करतो. हे शशिगुरु परमेशा, माझे रक्षण करा

सदसंगतीचा परिणाम

वंशभवो गुणवानपि

सदसंगतवशात्पुत्र्यते पुरुषः SUNDAY 1

न हि तुम्ही फलनिकरकः

कीणा दण्ड प्रयाति महिमानम् ॥

अर्थ - एखादा पुरुष चांगल्या वंशात जन्मलेला
 असला गुणानी युक्त असला तर चांगल्या
 संगतीतुळे आदरणीय मानला जातो. ज्याप्रमाणे
 लक्षाणी बदलेला मोपका पुरेला तर वीगेच्या

शुद्ध विधा - कामधेनु

त्रियः प्रदुग्धे विपदो रूपाश्चि
 यशांसि सून मलिनं प्रमार्ष्टि ।
 संस्कारशौचं परं पुनीत
 शुद्धा हि विधा शुद्धं कामधेनुः ॥

अर्थ - लक्ष्मीरूपी दुग्धामृत देते, संकरांना
 अडथळा निर्माण करते, यश (कीर्ती)
 लवत प्रलूत करते. मलिन्य, धुनुन
 काढते. पवित्र संस्कारांमुळे विशेष प्रकार
 पावन करते. खराखर शुद्ध अशी
 विधा ही कामधेनुच होय.

स्थानमाहात्म्य -

नमः स्वस्थानमासाद्य
 राजन्प्रमपि कर्षति ।
 स एव प्रथमतः स्थानात्
 शुनापि परिभूयते ॥

अर्थ - एखादी मगर पाण्यामध्ये स्वतःच्या
 ठिकाणी स्थित असताना प्रजंड हनीका
 देखील ओढून नेण्याचे सामर्थ्य धारण
 करते. परंतु तीच आपल्या स्थानापासून
 दळलेली असताना (पाण्याच्या वल्ले)
 एखाद्या कुठ्याकडूनही पराशून होऊ
 शकते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV '95	

3

TUESDAY
OCTOBER '95

(M)

श्री भोजराजा

अस्य श्रीभोजराजस्य
व्यमन सुदुर्लभम् ।
शत्रूणां शत्रुत्वैर्लौह
ताम्र शासनपत्रकः ॥

अर्थ - या भोजराजाच्या नगरीत फक्त दोनच गोष्टी आनिदुर्मिक आहेत. एक म्हणजे लोखंड कारण शत्रूंना साखळ दंडांनी बंध करण्यासाठी या राज्यातील लोखंड मोठ्या प्रमाणावर खर्च पडते. दुसरे म्हणजे तांबे कारण भोजराजा नित्यशः विद्वान्, कवींना सन्मानित करण्यासाठी ताम्रपत्र देत असल्याने येथील तांबे मोठ्या प्रमाणावर खर्च पडते.

याचना

याचना हि पुरुषस्य महत्त्वम् नाशयत्यद्विलम्बेन तथा हि सद्य एव भगवानपि विष्णुः वामना भवति याचिनुमर्हति.

अर्थ - शिक्षा माण्याची वृत्ती मनुष्याचे सर्व महत्त्व नष्ट करून त्याला हीनत्व देते. ज्याप्रमाणे लक्ष्मीपती असतला भगवान विष्णू देखील याचना करण्याच्या इच्छेने बट वामनाचा (लहरान स्वदपालीक) उपाकार धारण करतात.

शोधकवी कालिदास -

अथ धारा निराधारा
निरालम्बा सरस्वती ।

पाण्डिताः स्वाण्डिताः सर्वे
भोजराजे दिवं गते ॥

अथ धारा सदाधारा
सदाकम्बा सरस्वती ।

पाण्डिताः माण्डिताः सर्वे
भोजराजे भुवि स्थिते ॥

अर्थ - आज धारानगरी निराधार झाली, सरस्वतीचे अधिष्ठान (आधार) नष्ट झाले. सर्व पांडित्यांचे अज्ञानाने नुकसान झाले आहे. कारण भोजराज दिवंगत झाले आहे. आज धारानगरीस कायम स्वरूपाचा आधार प्राप्त झाला आहे. सरस्वतीचा (विषया) उपासकाना) सर्वे व आधार, सन्मान लुप्त झाले आहे. सर्व विद्वान् पांडित्ये गौरविते गेले आहेत. कारण भोजराज या पृथ्वीवर सुखरूप उपासित आहे.

श्री भोजराजाने कालिदासाला आपला चरमश्लोक (मृत्युनंतरचा) लिहवयासू शांगिते तब्या सामे तकार वडेन ता विवशा। मृत्युनंतरका नेथे भोजराजा मरण पावला असे. कळल्यामुळे त्याने पहिला श्लोक रचला. परंतु तो प्रथमतः ह्यात आहे असे कळल्यामुळे शोडा फेरधार करून दुसरा श्लोक रचला.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV '95	

5

THURSDAY
OCTOBER '95

ॐ

अक्षय्य तृतीया

वैशाखे शुक्लपक्षे तु
वसन्तरामये शुभे ।
कृतरम युगाद्यादिनि
अक्षय्य तृतीया मता ॥

अर्थ - संवत्सराच्या वैशाख महिन्याच्या शुद्ध
पक्षातील, वसंत ऋतूच्या शुभकालात
कृत युगाच्या प्रारंभाचा दिवस (आदि)
गृहण अक्षय्य तृतीया हा सुदिन मानला
गेला आहे.

अनाहत -

यज्ञोत्सवे स्वपित्रा
हृदादनाकारिता सती गत्वा
तनुमजहारत्परिभूता
क्वापि न गच्छेत् अनाहतः ॥

अर्थ - दक्षराजाच्या (स्वपित्याच्या) यज्ञाच्या वेळी
निमंत्रण नसतानाही त्याची कन्या सती
हृदाग्रहाने तथे गेली. अवमान झाल्यामुळे
तिने यज्ञकुंडाल उडी घेऊन स्वतःचे
शरीर नष्ट केले. तिला काठही, कधीही
निमंत्रण नसताना जाऊ नये.

श्री दत्तात्रेय

जगदुत्पत्तिकर्त्रे च
स्थिति संहार हेतवे ।
भवपाशाविमुक्त्याय
दत्तात्रेय नमोऽस्तुते ॥

अर्थ - जगताची (विश्वाची) उत्पत्ती करणाऱ्या,
तसेच जगताची स्थिती (रक्षण) संहार
यांचे कारण असणाऱ्या, भवबंधना -
पाखून मुक्त असणाऱ्या हे दत्तात्रेया
तुला नमस्कार असो.

आचरण शुचिता -

दृष्टिपूतं न्यसेत् पादं
वस्त्रपूतं पिबेत् जलम् ।
सत्यपूता ववेत् वाणी
मनःपूतं समाचरेत् ॥

अर्थ - आपल्या दृष्टीला पवित्र वारेल
अशाच ठिकाणी पाय ठेवावा वस्त्राने
गाळून शुद्ध केलेले जल पारान
करवे. सत्याने पुनीत असलेली
वाणीच उच्चारवी आणि मनाला
पवित्र वारेल असले आचरण ठेवावे.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV '95	

7

SATURDAY
OCTOBER 95

जन्मजात गुण -

दानृत्वं प्रियवक्तृत्वं
धैरत्वं अचेतज्ञता ।
अभ्यासनं न कर्मयोग
चत्वारः सहजाः गुणाः ॥

अर्थ - दानृत्वाचा गुण, आकृषकत्वकाल्प,
धैर्यहीनता, योग्य गोष्टींचे ज्ञान,
असण्याची हातोटी ज्याचा गोष्टी
तरवान प्राप्त होत नाहीत हे चार गुण
मनुष्याच्या अंगी सज जन्मजात)
असावे लागतात.

निष्प्रभ वीणा/वाणी

वाणी दरिद्रस्य शुभा रितापि
ह्यर्थेन शब्देन च संप्रयुक्ता ।
न शोभते विनवतः समीपे
मैरीमिनादोपहतेव वीणा ॥

अर्थ - दरिद्री, धनहीन माणसाची वाणी SUNDAY 8
शुभकारक, हितकारक असणारी असूनही
योग्या अर्थाने योग्या शब्दांनी युक्त
असली तरीही धनदांड्या लोकांच्या
समूहान शोभून दिसत नाही. ज्याप्रमाणे
नगाच्या आवाजापुढे वीणेचा धनी
पूर्णपणे निष्प्रभ ठरतो.

श्री गुरुपादुकास्तवन -

पंकोद्भवत्मेक्षणनामिजात
 पंकोद्भवारीति कलत्रदाभ्याम् ।
 पंकोद्भवत्मालयया समेत
 नमो नमः श्री गुरुपादुकाभ्याम् ॥

अर्थ - ज्याचे नेत्र कमलसदृश आकर्षक आहेत, अशा श्री विष्णूच्या नामिकमलागून जन्मलेल्या, कमलासनावर आसट होणाऱ्या ब्रह्मदेवाची पत्नी असलेली सरस्वती, साधप्रमाणे जिचा जन्म कमलापासून झाला आहे अशा श्री लक्ष्मी भूषणेश्री विष्णूचे कलत्र या दोघीघीही वृषा बरोबरच प्राप्त करून देणाऱ्या श्री गुरुपादुकांना मी वंदन करतो.

कुमारिका स्तुती

अद्यापि दुर्निवारं स्तुतिकन्या भजति कुमारम् ।
 सदभ्यो न रोचते सा असन्नोऽथस्ये न रोचते ॥

अर्थ - स्तुति रूपी कन्या ही अद्यापि कठीण असे कुमारिकावत (नारत्नाजाने) धारण करून राहिलेली आहे. याचे कारण असे की सज्जनांना, श्रेष्ठ लोकांना ती आवडत नाही, आणि दुर्जन तिला आवडत नाही.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV	95

10

TUESDAY
OCTOBER '95

खरा मित्र -

शोकाराति भयत्राण
प्रीतिविश्रम्भभाजनम् ।
केन रत्नामिदं सृष्टं
गमित्रमित्यक्षरव्यम् ॥

अर्थ - शोकापासून (डाखापासून) शत्रूमुळे प्राप्त
होणाऱ्या भयापासून रक्षणा करणारे, प्रेम
व विश्वास यांचे मूर्तिमंत आधारस्थान
अक्षरारे, ज्याचा 'मित्र' या दोन अक्षरांनी
उल्लेख केला जातो असे हे बहुमोल
रत्न कोणी बरे निर्माण केले आहे !

चतुःसूत्री -

कर्मणा ममसा वाचा
चक्षुषा च चतुर्विधम् ।
प्रसादयति सो लोकं
तं लोकोऽनुप्रसीदति ॥

अर्थ - जो आपल्या कर्मच्या योगाने, मनाने,
ताणीने, नेत्रांनी अशा चार प्रकारे
काकांना संतुष्ट करतो, त्यांचे समाधान
करतो, त्यावर लोकही प्रत्युपकार
करतात. त्याला संतुष्ट करतात.

Sl	Mo	Tu	We	Th	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				OCTOBER '96

रुद्र-शिवः

एको देवः सर्वभूतेषु गूढः
 सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा ।
 कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः
 साक्षी चेतो केवलो निर्गुणश्च ॥

अर्थ - सर्व भूतमात्रांमध्ये गूढ स्वरूपात
 राहणारा एकमेव असा देव, सर्वत्र व्यापून
 राहणारा, सर्व भूतात्म्यांच्या अंतरात्म्यात
 वास्तव्य करून राहणारा, सर्व प्रकारच्या
 कर्मांचा स्वामी, प्रणेतो, परक असणारा,
 सर्व भूतमात्रांमध्ये चैतन्यदायी निरुपाधी
 (केवलो) व निर्गुण आहे (अशा रुद्र-शिवाने
 मी ध्यान करतो)

मूर्खाला उपदेश -

ज्ञातर महदतिचारो न युक्तः
 ज्ञानिवादिनं ह्यराशीवः ।
 धनं बंधं युद्धं
 मूढमातिर्नोपि दष्टव्यः ॥

अर्थ - असे माझ्या भावा, मोठ्या (श्रेष्ठ) लोकांच्या
 बाबतीत उर्द्वस्वरूपण करणे योग्य नव्हे.
 असे सांगणाऱ्या धनदात्या कुलेहालाच
 रावणाने (दशग्रीव) युद्ध करून कैद केले.
 नेत्रा मूढ (बुद्धी पितरलेल्या) मूर्खाला
 मोगीही उपदेश रुद्र मये.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV	'95

12

THURSDAY
OCTOBER '95

ॐ

सिंह आणि कुत्रा -

जडास्तपोभिः समयान्ति देहं
बुधा मनः सर्वविकारहेतुः।
श्वा मुक्तमस्त्रं दशतीह कोपात्
मोक्तारमुद्दिश्य हेनास्ते सिंहः॥

अर्थ - मांवं बुद्धीचे लोक कुबेर तप करून
देह शिवावतात तर ज्ञाने (निदान) सर्व
विकाराला कारणीभूत असणाऱ्या मनावरून
रुष्ट होतात. कुत्रा स्वतःवर फेकलेल्या
शस्त्राकडून रोगारोगाने जावतो, तर सिंह
मात्र आपणावर शस्त्र फेकणाऱ्यावरच
जातेहला करता.

लीनते, चारुते, सीते -

कति यत्नैः पुनरपि दृष्ट्वा त्वं वं
लीनते, चारुते, सीते।

अवलम्बे भयदं युध्यं

दाण्डितः सकलापराधः।

अस्तमया ह्युद्युना क्रोधः

यन्मयानुष्ठितं रूपोचितं त्रै सत्यम्
लीनते, चारुते, सीते ॥

अर्थ - कति प्रयत्नांनंतर, मी आज तुला पुन्हा पाहिले
आहे. मयानक युध्य संपले आहे. अपराध्याला शासन
केले गेले आहे. क्रोध मानकला आहे. मी नेज केले
ने राजाला उचित अरुणारे कर्तव्य होते.

पाण्याचे महत्त्व -

अन्याम्बुपानात् न विपर्ययतेऽन्नम्
निरम्बुपानाच्च स एव दोषैः।
तस्मान्नरो बलिविबर्धनाय
मुहुर्मुहुः नारि पिबेत् अश्वरि ॥

अर्थ - भोजन करताना ज्ञात प्रमाणात पाणी
प्राशन केवळ तर रवाळल्या अन्मात पचत
होत नाही आणि पाणी अजिबात प्याले
नाही तरीही तोच दोष (अपचन) प्राप्त होतो.
म्हणून माणसाने नेवताना आपली भूक
नाहवण्यासाठी थोडे थोडे पाणी प्यावे.

उद्योगशीलता -

आलस्येन गतं दीर्घं
जीवितं न हि जीवितम्।
क्षणमेव सुयत्न
या जीवति स जीवति ॥

अर्थ - आलशीपणात घालवलेले प्रदीर्घ
आयुष्य हे खरे आयुष्यच नव्हे
उद्यमशीलतेने (सुयत्नपूर्वक) जो
केवळ एक क्षणभरही जगतो तोच
खऱ्या अर्थाने जगतो, असे म्हणणे
योग्य ठरेल.

शोकाने रूपांतर श्लोकान्त -

नामनवगच्छत् रुवितानुसारी
 निषादविद्याण्डजदर्शिनोत्थं
 श्लोकत्वमापद्यत यस्य श्लोकः ॥

अर्थ - निषाद (सोनेच्या) रडण्याच्या उपावाजाक
 आंगुराकृण त्या वनात दर्म, समिपांच्या
 काटवया आणण्यासाठी गेलला कवी
 (नाल्मीकी) निषाद पाठोपाठ गेला, की
 ज्या कवीला निषादाच्या बाणाने घायल
 केलेल्या पक्ष्याला घातून झाले त्या श्लोकाचे
 रूपांतर त्याने रचले त्या श्लोकान्त झाले.

सावता माळी

कर्म मूल्ये च शोक वा
 तिव नै विह्वलः खलुं ।
 इहा यस्य मतिर्वन्दे
 सद्भक्तानां सावताह्वयम् ॥

SUNDAY 15

अर्थ - जाकांदा, मुका, भाजी हे सर्व म्हणजे
 माझा विह्वल युर हाय असे ज्याचे
 इहपणे म्हणणे होत अशा सावता
 नावाच्या हरीच्या सद्भक्ताला मी
 वंदन करता.

सुंदर हस्तांतर -

वाचयति नान्यलिखितं
 लिखितमन्यनापि वाचयति नान्यः ।
 अयमपराश्च विशेषः
 स्वयमापि लिखितं स्वयं न वाचयति ॥

अर्थ - इस याने लिखिते हा वाचू शकत नाही व याने लिखिते इतर वाचू शकत नाहीत. तथापि याचे स्वतः वैशिष्ट्य असे की हा स्वतः लिखितेही स्वतः वाचू शकत नाही.

शिवस्तवन -

पशूनां पापनाशं परेशं
 गजेन्द्रस्य कृतिं वसानं वरेण्यमा
 जटाजूटमध्ये स्फुरद्गाङ्गावरीं
 महादेवमेकं स्मरामी स्मरामि ॥

अर्थ - जो पशुपति पापनाशक, परमेश्वर असा आहे, हत्तीचे कातडे पांघरणारा सर्वांना आभिलषणीय असणारा, आपल्या जटांमध्ये गंगेचा प्रवाह धारण करणारा, मंदनाचा शत्रू अलम्बला (स्मरारि) अशा महादे

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV.	'95

ॐ

सीतेची मीती -

शिशी तापे सखिणी ननु सीता
 रामचन्द्रचरणौ न नमाम् ।
 किं भाषिष्यति मुनीरावधुवत
 मालरत्नमिह तत्रजसा इति ॥

अर्थ - (रामाशी नुकताच विवाह झालेल्या)
 सीतेला तिच्या मैत्रिणींनी सांगून
 सवरुपही तिने रामचंद्राच्या चरणावर
 आपले मलमूत्र टाकले नाही. तिला असे
 वारंवार इतके की मी कपाळावर धारण
 केलेल्या अलंकारातील रत्नांच्या स्पर्श
 रामचंद्राच्या चरणारजाती झाल्यावर तिचे
 मुनेद्रोष (गौतम) सांग्या पत्नीप्रमाणे (अहत्या)
 कशात रुपांतर हाईल की काय ?
 "रत्नांच्या धुवती, दुसऱ्या लवती होतील गे त्यातुनी"

सुपुत्र -

प्रज्ञया वा विसारिष्या
 यो बलेन धनेन वा ।
 धुरं वहति शीतस्य
 जन्नी तेन पुत्रिणी ॥

अर्थ - नित्य विकसित होत जाणाऱ्या बुद्धीने
 जो बल सामर्थ्याने अथवा धनसंपत्तीने
 कुळाची धुरा वाहतो अशा पुत्रासुद्धे
 त्याची मीता त्वरेतवर पुत्रवती म्हणून
 घेण्यास योग्य ठरते.

उपभोगशून्य स्वामी -

आलब्धं चैव लिखेव
लब्धं रक्षेत् प्रयत्नतः ।
राहितं वर्धयेद्येव
वृद्धं पात्रेषु निक्षेपेत् ॥

अर्थ - जी जोष्ट प्राप्त झालेली नाही, अजिंक्य आहे ती प्राप्त करून घेव्याचा (राजान) आराकाट प्रयत्न करावा. कामलब्धा (निंकलेल्या) गोष्टीचे प्रयत्नपूर्वक रक्षण करावे अशा प्रकारे राहिलेल्या गोष्टीचे वर्धन करे हाईक यासाठी योजना करावी व या वृद्धिगत झालेल्या गोष्टीचे स्तथात्री दान करावे.

शारदा - वर्धन -

तद् दिव्यमव्ययं धाम
सारस्वत उपासते ।
यद् प्रसादान् प्रलीयन्ते
मोहान्धतमसः छटा ॥

अर्थ - त्या सारस्वती देवीचे भव्य, दिव्य अविनाशी असे जे निवासस्थान आहे त्याची आम्ही उपासना आराधना करतो. आच्या रूपाने मोहरूपी अधाराच्या तमोगुणाच्या छटाही विनष्ट होतात.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV.	'95

19

THURSDAY
OCTOBER '95

9

कोऽति भारः समर्थानां
किं दूरं व्यवसायिनां ।
को विदेशः सुविधानां
कः परः प्रियवादिनाम् ॥

अर्थ - समर्थ भाणसांना कोणती गोष्ट बरे
कोऽति भारः शकते? व्यवसाय करणाऱ्यांना
कोणती ठिकाण दुरचे वाट लागेल?
ध्याय्याजवळ साक्ष्यां आहे जरांना कोणता
देश परदेश वाटेल? व जे प्रिय बोलणारे
आहेत त्यांना कोण परका असू शकते?

चोच देणारा चारा देतोच.

येन शुक्लीकृताः हंसाः शुकाश्च हरितीकृताः ।
मयूराश्चैवैताः येन, स ते वृत्ती विद्यास्थितिः ॥

अर्थ - (ज्या इश्वराने) हंसांना शुभ्य रंग दिला,
पोपरांना हिरवागार रंग दिला, मोरांना
लेत्रविचित्र नक्षीने युक्त पिंसाचा दिला
तो गुर्या वृत्तीची व्यवस्था निश्चितच
करेल.

ॐ

सागरान्योनती

आदाय वारि परितः सरितां मुद्येभ्यः
 किं तीव्रजितमनेन दुरणवेन।
 क्षारीकृतं च वडवाहने इतं च
 पातालकुक्षीकुहरे विनिवेशितं च ॥

अर्थ - समोवतालच्या नद्यांच्या मुखातून पाण्याचा स्वीकार करून या दुष्ट सागराने काय बरे मिळवते ते पाणी खारट बनवते, वडवानलात त्याची आहुती दिली. पाताळाच्या खोला कुशीत त्याला सुपडून गाडून ठेवते.

गुणवंतां च निंदक

न वेत्ति यो यस्य गुणप्रकर्षं
 स तं सदा निन्दति नात्र चित्रम्।
 यथा किराती करिकुम्भजाता
 मुक्तां परित्यज्य निभर्ति गुञ्जाम् ॥

अर्थ - अज्ञ माणूस एकाद्याच्या गुणसंपदेची खरी ओख न जाणवल्याने अज्ञानापोटी त्याची निंदा करते. यात आश्चर्य करित नाही. ज्याप्रमाणे एखाद्या शिक्रीण हत्तीच्या मसाकटून बाहेर पडणाऱ्या मोसाकडे दुर्लक्ष करून वनात आळोनाऱ्या गुजारी माक धारण करते.

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV '95	

७

धैर्यं यस्य पिता क्षमा च जननी शान्तिश्चिरं गृहिणी
सत्यं सूनुरयं दया च भगिनी भ्राता मनःसंयमः
शय्या भूमितलं, धिरौऽपि वसनं ज्ञानाहृतं भोजनं
एते यस्य कुकुम्बिनो वद सखे कस्मात् भयं योगिनः॥

अर्थ - धैर्यगुण हा ज्याचा पिता, क्षमा ही माता,
चिरकाल शांती ही गृहिणी, सत्य हा पुत्र
दया ही भगिनी, मनावरील संयम हा
भाऊ आहे, भूमि तल ही शय्या, धिरा हा
वस्त्र, ज्ञानरूपी अमृत हेच भोजन,
असे सर्व जण ज्याचे कुकुम्बीय आहेत
अशा योगिराजाला कोणापासून बरे
मीती असेल, हे मित्रा मला सांग.

संगुष्ट वृत्ती -

सन्तोषामृतं वृत्तानां यत्सुखं शान्तचेतसाम्
कुतस्तत् धनकुब्धानां, इतश्चेतस्य धावताम्॥

अर्थ - समाधानरूपी अमृताने वृत्त झाले ल्या
शांतचित्त असणाऱ्या लोकांना जे सुख
लाभते ते सुख धनकुब्ध असलेल्या व
इतरत्र धनलाभाने धाव घेणाऱ्यांना
कसे मिळणार बरे ?

SUNDAY 22

ज्ञानी व अज्ञानी -

अज्ञं कर्माणि किमपानि
 लिप्यते तज्ञं कर्म न किमपानि ।
 लिप्यते सार्थिषा हस्तो
 रसना न तु सा कदा ॥

अर्थ - अज्ञ माणसाला कर्माचा लेप दृषित
 बनवतो परंतु तज्ञ माणसाला मात्र
 कर्माचे बंधन कधीही दृषित करत नाही.
 आपुण हाताच्या बोरांना तुपाचा लेप
 लागतो (बोरे ओशट बनतात.) परंतु त्या
 तुपाचा आस्वाद घेणारी जीभ मात्र
 कधीही विकलित होत नाही.

देहातीत अविनाशी आत्मा

पुष्पे गन्धं तिन्ने तैलं कण्ठे वृक्षिः पुष्पे धृतम् ।
 इतो गुडं तथा देहे, पश्यान्मानं विवेकतः ॥

अर्थ - फुलात असलेला सुगंध, तिकात असणारे
 तेल, लाकडात असलेला अग्नी, दुधात
 असणारे तूप, उसात अदृश्य स्वरुपात
 असणारा गुड जसे अदृश्य असत नाही
 प्रयत्नपूर्वक जाणून घ्यावे लागतात त्याच
 प्रमाणे जो आत्मा देहाची भासतो, जो
 विवेकाने अविनाशी रूपात पहावा.

SU	MO	TU	W	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV '95	

24

TUESDAY
OCTOBER '95

जीति शतक -

अज्ञः सुखमाराध्यः

सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः।
ज्ञानवदुर्विदग्ध

ज्ञानापि च तं नरं न हञ्जयति॥

अर्थ - अज्ञानी माणसाची समजूत घालणे सोपे असते. जाणकार, माणसाची समजूत घडवणे तर अधिकच सोपे, परंतु थोड्याशा ज्ञानानेच जो गर्विष्ठ बनला आहे त्याची समजूत घालणे शक्य नाही.

आले देवाजीच्या मना -

अघटित घटितं घटयति

विधरे व नामि घटयति
यानि पुमान्ने चिन्तयति॥

अर्थ - ज्ञानदेव (विधी) अंसमाव्य गोष्टींना संभाव्य करू शकतो आणि चांगल्या प्रकारे घडून आलेल्या गोष्टींती विधाड करू शकतो. तो असा करी गोष्टी घडवून आणतो की ज्यांच्याकडून माणसाच्या मनातही विचार येऊ शकत नाही.

परमधाम - भाति

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं
नेमा विद्युतो भाति कुतोऽयमग्निः।
तमेव भान्तं अनुमानि सर्वे
तस्य भासो सर्वमिदं विभाति ॥

अर्थ - (परमेश्वराचे परमधाम असे आहे की)
तेथे सूर्यही प्रकाश शकत नाही. चंद्र
व तारकाही लुकलुक शकत नाही. ही
विद्युतदेखील तळपू शकत नाही. तर जग
हा अग्नी कसा बरे अडकणार? तो
(परमेश्वर) प्रकाशाच्यावरच सर्व जगोपजी
उजळून निघतात. त्याच्या प्रकाशापुढेच
हे सर्व जग प्रकाशून निघते.

आम्ही एकशोपाच -

परस्परविरोधे तु
वय पञ्च च ते शतम्।
परंतु विग्रहे प्राप्ते
वय पञ्चाधिकं शतम्॥

अर्थ - ज्यावेळी आपापलात लढत असते तेव्हा
आपण पाच व ते शतम् असतात. परंतु
इतरांशी लढण्याची वेळ येईल तेव्हा आपण
एकशोपाच असतो.
(अधिष्ठितराचे उद्गार)

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV	'95

26

THURSDAY
OCTOBER '95

यज्ञोपवीत

यज्ञोपवीतं परमं पवित्रम्
त्रेजापनेयान् साहजं पुरस्तात् ।
आयुष्यात्म्यं प्रतिमुञ्चेशुभ्रं
यज्ञोपवीतं बलमस्तु तेजः ॥

अर्थ - यज्ञोपवीत (जानवे) हे अत्यंत पवित्र
उद्गून जे साडनात विधान्याच्या
उपतीबरोबरच सर्वप्रथम उत्पन्न झालेले
आहे आयुष्याला वर्धक परमोच्च स्थान
देणारे व ज्यातील प्रत्येक धागा शुभ्र
पवित्र आहे असे हे यज्ञोपवीत बल व
तेजाचेच प्रतिमंत प्रतीक आहे

सरस आणि साक्षर

सरसो विपरीतश्चेत् सरसत्वं न मुञ्चति ।
साक्षरा विपरीतश्चेत् साक्षरा एव केवलम् ॥

अर्थ - सरस (निष्ठात अक्षरगारा) विपरीत (उत्तर)
जाला तरी सरसत्वं (नैपुण्य) साडत नाही.
साक्षरा जर उत्तर तर मात्र केवल
साक्षर होताना

शाक्तिग्राम किर्त्तिका

श्यामं तु वर्तुळाकारं पुंजाय चतुरशरम् ।
शाकारादि मकारान् यो जानाति स पाण्डितः ॥

अर्थ - काळ्या रंगाचा आहे, वर्तुळाकार आहे पुंजिंगी आणि चार अक्षरी आहे. 'शा'ने छुडवात हेतू तर 'म'ने शेनट होतो हे जो जोळ देतो तो चतुर शास्त्रज्ञा !

काशव

देवात्म्ये वारि ईशस्य पुरनः निष्ठानि निवाराः
प्रेम्णा दृष्ट्यैव पानं च स्वमपत्यं तु पोषयति यः ।
पिपाय ग्रीवापदकण्ठकाण्डं यो कदाहकुदादे
शनेश्चरानि श्रुमो यो कीलया चरति जलेऽपिना ॥

अर्थ - देवाच्या दारात ईश्वरासमोर जो नेहमी पडून असतो; केवळ प्रेमदृष्टीनेच आपल्या पिपाये जो पोषण करतो. जो आपली मान-पाय इत्यादि कढईसारख्या असतल्या किर्त्त्यात पेटायत घेऊन, कपडून जमिनीवरून चाकला तसेच सहजतून पाण्यातूनही विहार करतो तो कोण बरे ?

NO.	MO	TU	WE	TH	FR	SA
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	NOV 95	

28

SATURDAY
OCTOBER 95

सूर्यानि स्वयमग्निं येत् वसुमतीं माता सुतं हन्ति - येत् ।
 वेळामम्बुनिधिर्वेत्कंधयानि येत् भूमिं दहेत् पावकः ।
 आकाशं जन्मरुक्ते पतानि येत् अन्नं विषं येत् भवेत्
 अन्यायं कुरुते यदि क्षित्तिपतिः कस्तं निरोधुं क्षमः ॥

Be in motion
 गति हैस जीवन ।

गति हैस जीवनम् ।

Speed is Life

जीवनस्य नाम गतिः ।

SUNDAY 29

MONDAY
OCTOBER '95

30

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				OCTOBER '95

Q 2 Measurement of time
The earth receives light from the sun. As the earth is round, the sun lights up only a half of the earth, so that one half of the earth is lit up and the other half is in darkness.

© www.mahaveeraghurvee.com

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	DEC	01			1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

2

THURSDAY
NOVEMBER '95

॥ श्री ॥

नरस्याभरणं रूपं रूपस्याभरणं गुणः ।
गुणस्याभरणं ज्ञानं ज्ञानस्याभरणं क्षमा ॥

हस्तस्य भूषणं दानं सत्यं कृप्यस्य भूषणम् ।
श्रोत्रस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥

अदसस्य कृतो विद्या अविद्यस्य कृतो धनम् ।
अधनस्य कृतो मित्रं अमित्रस्य कृतः सुखम् ॥

मायासु मुख्या मधुरा दिव्या मीर्वाण भारती ।
तस्यां हि काव्यं मधुरं तस्मादापि सुभाषितम् ॥

उद्यमेन हि सिध्यान्नि कार्याणि न मनोरथैः ।
न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥

पादपानां भयं वानात् पद्मानां शिशिरात् भयम् ।
पर्वतानां भयं वज्रात् साधूनां दुर्जनान् भयम् ॥

यदाति प्रतिगृह्णाति गृह्यमाख्याति पृच्छति ।
भुङ्क्ते भोजयते चैव पङ्क्तिं मित्रवक्षणम् ॥

अमन्त्रमक्षरो नास्ति नास्ति मूढमनोषधुम् ।
अयोग्यो पुद्वो नास्ति योजकस्तत्र दुर्लभः ॥

क्षणशः कणशश्चैव विद्यामर्थं च साधयेत् ।
क्षणत्यागे कृतो विद्या कणत्यागे कृतो धनम् ॥

योजनानां सहस्राणि शनैर्गच्छेन् पिपीकिका ।
यत्रिचकनं तत्रैतयोः च पि पदमेकं न गच्छति ॥

अन्नदानं परं दानं विद्यादानमतः परम्।
अन्नेन क्षणिका नृषिः यावज्जीवं स विद्यया॥

विदेशेषु धनं विद्या व्यसनेषु धनं मतिः।
परलोकं धनं धर्मः शीलं सर्वत्र वै धनम्।

शतेषु जायते शूरः सहस्रेषु च पाण्डितः।
वक्त्रा दशसहस्रेषु दाना भवति वा न वा॥

काले वर्षन्तु पर्जन्यः पृथिवी सस्यशाकिनी।
देशेऽयं शोभरहितः सज्जनाः सन्तु निभया॥

पुलकस्था नु या विद्या परहस्यगतं धनम्।
कार्यकाले समुत्पन्ने न सा विद्या न तद् धनम्॥

एकवर्णं यथा दुग्धां भिन्नवर्णसु धेनुषु।
तथैव धर्मवैविध्यं तन्ममकं परं स्मृतम्॥

उद्यमः साहसं दैर्यं बुद्धिः शक्तिः पराक्रमः।
षड्गते यत्र वर्तन्ते तत्र देवः साहाय्यकृत्॥

वनानि दहन्ते वस्त्रेः सखा भवति मादतः।
स एव दीपनाशाय कृशो कल्याणसौख्यदम्॥

अणुशेषोऽग्निशेषश्च व्याधिशेषस्तथैव च।
पुमः पुमः प्रवर्धन्ते तस्मान् शेषं न रक्षेत्॥

किमप्यानि स्वभावेन सुन्दरं वाऽप्यसुन्दरम्।
यदेव रोचते यस्मै भवन्नस्य सुन्दरम्॥

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	DEC 30				1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

4

SATURDAY
NOVEMBER '95

(M)

दाही मधुर मधु मधुर द्राक्षा मधुरा लुशापि मुख्यं
यस्य मनो यत्र खल्लग्न तस्य तेदेव हि मधुरम्॥

पुष्पे गन्धं तिले तैले काष्ठे वस्त्रिः पये घृतम्।
इक्षौं छुडं तथा देहे पश्यात्मानं विवेकतमम्॥

© www.madhaveeraghavveer.com

SUNDAY 5

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
3:	DEL: '95				1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

7

TUESDAY
NOVEMBER '95

॥ श्री ॥

उदारा जगदाधारा देई मज असा वर।
स्वस्वरूपानुसंधानी रमो चित्त निरंतर ॥ १ ॥

कामक्रोधादिका धारा मिको नच मंदंतरी।
अखांडित वसो मूर्ति तुझी श्रीहरी साजिरी ॥ २ ॥

शरीरी ही धरी दरी स्त्रीपुत्रादिपरिग्रही।
अनासक्त असो चित्त आसक्त त्वदनुग्रही ॥ ३ ॥

नको धन नको मान नको लौकिक आगळा
सोडवी हा परि माझा मोहपाशानुनि गळा ॥ ४ ॥

नको श्रेय नको त्याग नको विद्या नको कळ।
उखोट पदपद्माची आमला भाक्ति दे मळा ॥ ५ ॥

नरनारी हरि रूपा, विसो बाहेर अंतरी।
रामकृष्णहरि मंत्र उच्यारो मम वैखरी ॥ ६ ॥

मी माझे मावळो सर्व नू तुझे उगवो आला
मी नृपणजगन्नाथा होवो एकचि तज्वता ॥ ७ ॥

देवभक्त असे तैंत अवयत्न न खंडिता।
दाखवी देवदेवशा प्रार्थना ही तुला आता ॥ ८ ॥

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	DEC 95				1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

30

THURSDAY
NOVEMBER '95

⊗

ਅੰਤ ਵਿੱਚੀ ਯੋਗ ਸਥਾਨ:

੩੧ ੧੦ ਸ਼ੋਕ - ਵੀਕੇਰਕੀਆ

੩੧ ੧੧ - ਸੀਕੇਰਕੀਆ

੩੧ ੧੨ ਸੀਕੇਰਕੀਆ

੩੧ ੧੩ - ਸਿਕੇਰਕੀਆ

੩੧ ੧੪ - ਸਿਕੇਰਕੀਆ

੩੧ ੧੫ - ਸਿਕੇਰਕੀਆ

© www.mahaveeragruver.com

SU	MO	TU	WE	TH	FR	SA
31	DEC '95				1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

23.2.2006

अथ प्रथमोऽध्यायः

अर्जुनाची मोहग्रस्ता - भुंग्याप्रमाण

वीरवृत्तीची जागा कारुण्याने घेतली आहे

लोक ३१ ते ४७ अर्जुनाचा पुढांनान

४५ आश्चर्य आणि खेव अरा + वत

इला लोक - धृतराष्ट्राचा प्रश्न

१ ते १९ सैन्य वर्णन आणि शाखना ५

२ ते ११ बुधोयनाचे सैनानिरीक्षण, अहकारदर्शन

१२ ते १९ शाखना ५

२० ते २३ अर्जुनाची निंताती, स्थिती

२४ ते २५ सैनानिरीक्षण

२६ ते ३० अर्जुनाचे मानसचित्र ॥

३१ ते ३९ अर्जुनाची मनास्थिती

४० ते ४९ युद्ध व करण्याची कारणे

४७ - संजयाने उद्गार

४५, ४६ - अर्जुनाचा निश्चय